

Diplomamunka

Készítette: Hári Beáta

Budapest 2008

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

Természettudományi Kar

Földrajz- és Földtudományi Intézet

Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék

**Magyarországi ökofalvak fenntarthatósági jellemzése és értékelése,
továbbá területfejlesztési szempontú vizsgálatuk**

Diplomamunka

Készítette: Hári Beáta

Témavezető: Ballabás Gábor, egyetemi tanársegéd

Budapest 2008

TARTALOMJEGYZÉK

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK	5
BEVEZETÉS	5
I. AZ ÖKOFALU MOZGALOM FOGALMI HÁTTÉRE	7
I. 1. Az ökofalu fogalmának definiálása	7
I. 2. Fenntarthatóság elve	8
I. 3. Az ökofalu mozgalom, mint antiglobalizációs mozgalom	9
I. 4. Az ökofalvak szociális, ökológiai és spirituális motivációi	11
I. 5. Tervezett közösségek	12
I. 6. Autonómia, megújuló energiaforrások és zöldépítészet	13
I. 7. Technológia	13
I. 8. Holisztikus gondolkodás	14
I. 9. Az „öko” és „bio” fogalmak használata	14
I. 10. Ökológiai gazdálkodás és permakultúra	15
I. 11. Ökológiai lábnyom	15
I. 12. Ökováros és ökorégió: a fenntarthatóság magasabb szintű megvalósulásának formái	16
II. ÖKOFALU MOZGALOM	17
II. 1. A mozgalom gyökerei	17
II. 2. A mozgalom története	18
II. 3. Global Ecovillage Network	20
II. 4. Ökofalvak tipizálása	22
III. MAGYARORSZÁGI ÖKOFALUMOZGALOM	23
III. 1. A hazai mozgalom története	23
III. 2. Magyarországi „ökofalvak”	23
III. 3. Élőfalvak és a hazai élőfalu hálózat	25
III. 3. 1. Élőfalvak – Lantos Tamás tanulmánya alapján	25
III. 3. 2. Biofalu	28
IV. A HAZAI ÖKOFALVAK FENNTARTHATÓSÁGI VIZSGÁLATA	29
IV. 1. A vizsgálatba vont hazai kezdeményezések kiválasztása	29

IV. 2. Magyarország három ökofalu kezdeményezése: Gyűrűfű, Visnyeszéplak és a Krisna-völgyi Indiai Kulturális Központ és Biofarm	30
IV. 2. 1. Földrajzi fekvés, természeti és épített környezeti adottságok	30
IV. 2. 2. Alapítás	33
IV. 2. 3. Motivációk	35
IV. 2. 4. Területi- és tulajdonviszonyok, stratégiai dokumentumok, a betelepül és feltételei, településforma	37
IV. 2. 5. Helyi társadalom	40
IV. 2. 6. Gazdaság	45
IV. 2. 7. Települési infrastruktúra és környezetvédelem	51
IV. 2. 8. Oktatás	60
IV. 2. 9. Életmód	61
IV. 2. 10. Vallás	61
IV. 2. 11. Pénzügyi háttér	62
IV. 2. 12. Ökofalu mint fejlesztési eszköz	63
IV. 2. 13. Vonzáskörzet kapcsolatok	64
IV. 2. 14. Eddig elért eredmények, tanulságok, megítélés, további célok	64
IV. 3. Gömörszőlős, Galgahévíz és Máriahalom Biofalu	67
IV. 3. 1. Gömörszőlős	67
IV. 3. 2. Máriahalom Biofalu	70
IV. 3. 3. Galgahévíz	72
V. ÖKOFALVAK MINT TERÜLETFEJLESZTÉSI ESZKÖZÖK	75
VI. ÖSSZEFOGLALÁS	78
IRODALOMJEGYZÉK	82
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	87
FÜGGELÉK	88

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

GEN: Global Ecovillage Network (Globális Ökofalu Hálózat)

ENSZ: Egyesült Nemzetek Szervezete

WTO: World Trade Organization (Kereskedelmi Világszervezet)

BEVEZETÉS

A ma már globális szinten jelentkező ökofalu mozgalom hivatalosan mintegy másfél évtizedes múltra tekint vissza. A jelenség rövid történeti múltja valószínűleg meghatározó szerepet játszik abban, hogy elég keveset tudunk ezekről a kezdeményezésekről, illetve ha hallottunk is róluk, ismereteink nagyon hiányosak. A téma bemutatását ezért fogalom-meghatározással kezdem, illetve célom, hogy felfedjem a mozgalom nemzetközi hátterét. Az ökofalvokról alkotott kép akkor lesz teljes, ha a témához kapcsolódó valamennyi lényeges fogalom is tisztázásra kerül.

A mozgalom – elsősorban külföldi szakirodalom alapján történő – áttekintése után a magyarországi kezdeményezések ismertetése következik. A hazai források nemcsak az ökofalvak számát illetően közölnek eltérő adatokat, de különböző kifejezésekkel illetik az 1990-es évektől újtukra induló fenntartható életmód kezdeményezéseket.

A diplomamunka célja, a magyarországi példák bemutatása, a hasonlóságok és különbségek feltárása. Megvizsgálni, melyek azok a kezdeményezések – vannak-e egyáltalán –, amelyek megfelelnek a fenntarthatóság kritériumának, és ha vannak ilyenek, mely fogalom használata a legindokoltabb esetükben? Így kezelhetővé válnak azok az ellentmondások, melyek – elsősorban a média hatására – a hazai köztudatban élnek, és ökofaluként definiálnak közel két tucat kezdeményezést. Végül, a mozgalom célját illetően felvetődik még egy további – területfejlesztési szempontú – kérdés is. Alkalmazhatóak-e az ökofalvak a területfejlesztési politika eszközeiként, és ha igen, milyen térségek esetében használhatóak legeredményesebben?

A magyarországi kezdeményezések vizsgálatának első lépéseként áttekintettem a rendelkezésre álló hazai forrásokat és kiválogattam azokat a példákat, amelyekről valószínűsíthető volt, hogy – a nemzetközi terminológia alapján – ökofalvak, majd személyesen is felkerestem őket. A találkozók egyrészt lehetőséget teremtettek arra, hogy

fontos információkhoz, adatokhoz jussak, másrészt a mozgalom szellemiségét, gyakorlati oldalát is így lehetett legjobban és legegyszerűbb módon megismerni.

Az adatgyűjtés általam alkalmazott módszere egy kérdőív kitöltése volt, melyre a vizsgált közösségek egy-egy képviselőjével történő beszélgetés során került sor. A kérdőív megfigyelési egysége maga az ökofalu, témáját tekintve a fenntarthatóság valamennyi lényeges területét – ökológiai, gazdasági és társadalmi aspektusait – érinti, továbbá területfejlesztési szempontú kérdésekre is választ keres. A dokumentum összeállításának alapjául elsősorban a külföldi szakirodalom ismeretanyaga szolgált. Mivel rendkívül összetett témáról van szó, amihez kevés konkrét hazai adat állt rendelkezésre, nem is beszélve a forrásokban fellelhető ellentmondásokról, nem vártam, hogy a kérdőív minden esetben alkalmazható az adott közösségre, illetve minden kérdésében megválaszolható. (Persze lényeges kérdés, hogy az adott közösség, illetve képviselője milyen mértékben kívánt együttműködni.) Kérdőív hiányában a személyes interjúk és a nagyközönség számára szervezet nyílt napok szolgáltattak információval.

Témaválasztásom személyes indítéka: érzékenységem a globális környezeti folyamatok iránt, mely szerencsésen találkozott az általam választott szakirány, a terület- és településfejlesztés területével. Ugyanakkor a téma ismeretlensége – nem sokat hallani fenntartható településekről egyetemi berkekben sem – és a kíváncsiság is hozzájárult ahhoz, hogy az ökofalvakat diplomamunkám tárgyául válasszam.

I. AZ ÖKOFALU MOZGALOM FOGALMI HÁTTÉRE

*"Véges rendszerben végtelen növekedést csak az
őrültek és egyes közgazdászok képzelnek el."*

*Kenneth E. Boulding,
filozófus, közgazdász, békeaktivista...*

A mozgalom bemutatását az ökofalu fogalmának ismertetésével és a témához kapcsolódó lényegesebb fogalmak bemutatásával kívánom kezdeni.

I. 1. Az ökofalu fogalmának definiálása

Az ökofalu fogalma sokféleképpen definiálható, számos meghatározást találunk a nemzetközi és hazai szakirodalomban. Ezek közül mindössze néhány példát ragadnék ki, melyeket a mozgalom legjelentősebb külföldi és hazai képviselői fogalmaztak meg, illetve amelyek talán a legjobban visszaadják a jelenség lényegét.

Az ökofalu fogalmát elsőként Robert Gilman – az amerikai Context magazine szerkesztője – a róla elnevezett jelentésben – The Gilman's Report to Gaia Trust – definiálta 1991-ben. Az ő meghatározását tartják a mai napig is általánosan elfogadottnak, mely öt pontban foglalja össze az ökofalu jellemzőit. Eszerint az ökofalu olyan "emberi léptékű, minden jellemzővel rendelkező települést jelent, amelyben az emberi tevékenységek károsodás nélkül építhetők be a természeti világba, méghozzá olyan módon, hogy az elősegíti az egészséges emberi kiteljesedést és sikeresen folytatható a végtelenségig". Az emberi lépték a személyes ismeretséget jelöli, vagyis a lakók ismerik egymást, közvetlen kapcsolatban állnak egymással, mely alapvetően meghatározza – néhány száz főben maximálja – a közösség lélekszámát is. A minden jellemzővel rendelkező településen az emberi élet teljességéhez szükséges funkciók – hajlék, munkahely és rekreációs tevékenységek – „eltöltésére alkalmas fizikai környezet, társadalmi élet és kereskedelem” egymás közelében található (<http://www.gyurufu.eu/default.php?mod=okofalu>).

A mozgalom hazai képviselői közül néhányan maguk is megfogalmazták ökofalu koncepciójukat. Borsos Béla – a magyarországi mozgalom egyik alapítója – szerint „az öko-

falú olyan település, ahol alkalmazzák mindazokat a technológiákat, társadalmi, gazdasági és közösségszervezési módszereket, amelyek lehetővé teszik azt, hogy az adott természeti környezet erőforrásait lehető legnagyobb mértékben és leghatékonyabban felhasználva hosszú távon életképes és a szó igazi értelmében vett fenntartható emberi közösség alakuljon ki” (Csiky 1998 pp. 21).

Érdemes áttekinteni a mozgalmat globális szinten összefogó szervezet, a Global Ecovillage Network – GEN – meghatározását is. Az ökofalvak környezetüket kis mértékben terhelő, fenntartható, teljes és kiegyensúlyozott életet biztosító emberi települések.

I. 2. Fenntarthatóság elve

A szervezet által megfogalmazott definícióban és szinte valamennyi, a szakirodalomban fellelhető meghatározásban közös motívumként jelenik meg a fenntarthatóság elve. Vagyis az ökofalvak hosszú távon fenntartható közösségek, települések. De mit is jelent a fenntarthatóság/fenntartható fejlődés és mitől fenntartható településmodellek az ökofalvak? A fogalmat az 1987-ben megjelent, ENSZ által megrendelt „Közös Jövőnk” című jelentésben definiálták először. Eszerint a fenntarthatóság elve akkor érvényesül, ha az emberiség oly módon elégíti ki jelenlegi szükségleteit, hogy azzal nem veszélyezteti a jövő generációk lehetőségét arra, hogy ők is kielégíthessék saját igényeiket.

Itt hívnám fel a figyelmet arra, hogy a „fenntartható növekedés” és „fenntartható fejlődés” fogalmak között jelentős különbség van. Amíg a „fejlődés” minőségi kategória, a „növekedés” mennyiségi tartalommal bír. Vagyis a növekedés lényegében azt jelenti: „nagyobbak lenni”, a fejlődés pedig azt, „jobbak lenni”. A fenntarthatóságot három területen – természeti-ökológiai, társadalmi és gazdasági téren –, és több – globális, regionális, helyi, személyes – szinten kell megvalósítani.

Az emberiség mai állapotát tekintve messze nem fenntartható módon él. Egyre többen látják be, hogy a jelenlegi életvitel és tőkés gazdálkodási rend – a korlátlan gazdasági növekedés és fogyasztás – hosszú távon fenntarthatatlan. A válság jelei ma már kétségtelenek: az egyre súlyosabbá váló környezeti- és erőforrásválság mellett társadalmi problémákkal is szembe kell néznie az emberiségnek. Sokak szerint – akik képesek hosszú távon és globális szinten gondolkozni – történelmi fordulóponthoz értünk és mélyreható változásokra van szükség. Azonnali és konkrét lépéseket sürgetnek. Hasonlóképpen gondolkodnak az ökofalu mozgalom résztvevői is.

Az ökofalu mozgalom egy modell, egy életstílus, mely mindenki számára lehetséges és megvalósítható. Megmutatja, hogyan kellene élni úgy, hogy ne veszélyeztessük társadalmi struktúráinkat és környezetünket. Ráadásul úgy tűnik, sokkal kielégítőbb életfeltételeket is kínál, mint a ma irigyelt és sokak által elérni kívánt nyugati modell.

Az ökofalvak a fenntarthatóság kísérleti laboratóriumai. Kis területen – néhány száz fős közösségekben – jelenítik meg mindazokat a jellemzőket és problémákat, melyek magasabb szinten, a társadalomban is megtalálhatóak. Méretüknél fogva megoldást kínálnak az emberiség számos – környezeti és társadalmi – problémájára azáltal, hogy lokális szinten megmutatják, az alkalmazott technikák, módszerek működnek-e fenntartható módon.

I. 3. Az ökofalu mozgalom, mint antiglobalizációs mozgalom

Az ökofalu mozgalom antiglobalizációs mozgalom, a nagyvállalatok uralta tőkés gazdasági modellt kritizálja, és alternatívát kíván nyújtani. A mozgalomnak nem a „zajosabb” ágához tartozik. Tagjai nem demonstrálnak utcákon, helyette csendesen építgetik kicsi fenntartható közösségeiket a maguk korlátozott forrásaival és személyes elkötelezettségével.

Az ökofalvak közössége tudatában van annak, hogy a jelenleg uralkodó neoliberális gazdasági rendszer, és a politikusok hangoztatta folyamatos gazdasági növekedés hosszú távon – minden bizonnyal – fenntarthatatlan, és nem jelent megoldást az emberiség problémáira.

A globalizáció ennek a rendszernek a fenntartását és világméretű terjedését szolgálja. Sokat hangoztatott pozitívumai – az olcsóbbá váló áruk, más kultúrák megismerésének lehetősége – mellett a jelenség valójában más célokat szolgál. A globalizáció „hosszú távú gazdasági cél, a helyi gazdaságok összeolvasztása egyetlen korlátlan kereskedelemmel és tőkeáramlással bíró világméretű gazdaságba” (Gyulai 2003). Eszközei a multinacionális vállalatok, árnyoldalai közé tartoznak:

- 1) a nemzetállami szuverenitás csökkenése,
- 2) a nemzetállamok kockázatvállalása és gazdaságuk kiszolgáltatottsága az esetleges tőkekivonás miatt, amennyiben az máshol jobban tud hasznosulni,
- 3) a profit kivonása és anyaországbeli hasznosulása,
- 4) egész nemzetgazdaságok napokon belül bekövetkező összeomlása, elsősorban a nemzetközi részvény- és kötvénybefektetések piacán.

További problémát jelent, hogy a WTO irányította nemzetközi kereskedelem ma már prioritást élvez, háttérbe szorítva a helyi érdekeket. A nemzetek rákényszerülnek arra, hogy versenyezzenek egymással, melynek során sok esetben a kormányok különféle anyagi eszközökkel támogatják a nagyvállalatokat – nemegyszer idegen transznacionális vállaltok leányvállalatait –, miközben anyagi forrásokat vonnak el a helyi közösségektől, a dolgozó emberektől és a természeti környezettől. Ennek eredménye lehet például a szociális juttatások megnyirbálása, a növekvő munkanélküliség, a helyi gazdaság versenyképességének csökkenése vagy a hazai iparágak megszüntetése. A gazdasági növekedés ráadásul úgy tűnik, nem teremt mindenki számára jólétet, a természeti erőforrások kizsákmányolásából nem mindenki részesül egyformán. A globalizáció elsősorban a gazdag országok számára áldás, akik a szegényebb országok természeti és olcsó munkaerejét kihasználva jelentős tőkét halmoznak fel, miközben egyre mélyebb nyomorba süllyeszti azokat. A gazdagok tovább gazdagodnak, a szegények szegényebbé válnak, a jövedelmi különbségek ollója pedig egyre nagyobbra nyílik.

A fennálló gazdasági rendszer alapvető hibája – egyesek szerint a problémák fő okozója – a negatív externális hatások létezésének figyelmen kívül hagyása. Annak eltűrése, hogy „a gazdaság szereplői nem fizetnek azokért a társadalomnak és környezetnek okozott károkért, melyeket azok gazdasági tevékenységükkel, mint külső hatást okoznak. Ugyanakkor valaki mindig megfizeti az okozott károkat, csak nem a gazdálkodó, aki a hatást okozta, hanem a gazdaság szereplői” vagy a társadalom egésze. Utóbbi esetben az állam az adófizetők pénzéből finanszírozza a kárelhárítást (Gyulai 2003).

A negatív külső hatások mellett, sokak szerint további problémát jelent az is, hogy „nem fizetünk a természet által nyújtott szolgáltatásokért, melyek biztosítják számunkra, hogy erőforrásaink megújuljanak” (Gyulai 2003). Bányajáradék esetében például valójában a kitermelés költségét, és nem magát az erőforrást fizetjük meg. (Más kérdés, számszerűsíthetők-e, és hogyan a természeti erőforrások.)

I. 4. Az ökofalvak szociális, ökológiai és spirituális motivációi

Az internetes Wikipedia enciklopédia oldalán található definíció szerint az ökofalvak társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontból fenntartható kisebb tervezett közösségek¹, melyek tagjai azonos ökológiai, szociális illetve spirituális értékeket vallanak.

Eszerint az ökofalvak alapvetően háromféle alapon jöhetnek létre, szociális, ökológiai és spirituális² motivációk játszhatnak szerepet kialakulásukban (F. 1.). Általában megfigyelhető jelenség, hogy a legtöbb közösség kezdetben a három dimenzió közül csak egyre összpontosított, és csak később, ahogy növekedtek, illetve kapcsolatba kerültek egymással, terjesztették ki érdeklődésüket a másik két területre is.

A Global Ecovillage Network honlapján szereplő háromlábú szék (Three Legged Stool) igen szemléletesen mutatja be, hogyan viszonyul egymáshoz a három komponens, és mitől fenntartható egy közösség. Eszerint maga a szék ülése jelképezi a fenntartható közösséget, a három láb pedig a három motivációt. Ha a szék mindhárom lába erős és kiegyensúlyozott, akkor a szék jól funkcionál, és ez fenntartható közösséget eredményez. Ebből is következik, hogy mindhárom láb egyformán fontos, hiszen, ha csak egyikkel is probléma van, a szék nem működhet megfelelően, a közösség pedig nem tölti be küldetését, vagyis nem fenntartható.

¹ *Tervezett közösségek*: az angol szakirodalom által használt „intentional communities” kifejezés szó szerinti fordításban „szándékolt közösséget” jelent. Én inkább a magyarra jobban fordítható, „tervezett közösség” fogalmát használom.

² Az angol szakirodalomban használt „*spiritual*” („*spirituális*”) kifejezés inkább a magyarban használatos „szellemi”, „lelki” fogalmaknak felel meg. A következőkben mind a három kifejezést használom egymás szinonimájaként.

1. ábra: A háromlábú szék (Three Legged Stool)

Forrás: <http://gen.ecovillage.org/activities/csa/English/scoring.php>

I. 5. Tervezett közösségek

Az előbbi (Wikipedia) definíció szerint az ökofalvak tervezett közösségek. (Ez csak részben igaz, hiszen találunk közöttük – elsősorban a világ fejlődő térségeiben – természetes módon szerveződött hagyományos falusi közösségeket is.)

A tervezett közösségek olyan lakóközösségek, melyek a társadalmi-szociális együttélés magasabb fokát valósítják meg. Tagjai közös szociális, politikai vagy spirituális nézetet vallanak, az erőforrásokat és a felelősséget pedig megosztják egymással. Többféle formájuk létezik, tagjaik közé tartoznak kommunák, kibucok, lakásszövetkezetek, cohousing-ok (F. 1.) és ökofalvak is. Különböző céllal jöhetnek létre, az ökofalvak például ökológiailag fenntartható életmódot kívánnak megvalósítani. Egyenlőségre törekvés, önkéntesség, egyszerűség, önerőre támaszkodás jellemzi őket. Néhányuk hátrányos helyzetűek számára biztosít szolgáltatásokat, és vannak olyanok, melyek oktató-, egészségügyi központokat működtetnek. Lehetnek köztük városiak és falusi jellegű közösségek, világi vagy spirituális alapon szerveződők, demokratikus módon illetve tekintélyelven működők. Lényeges jellemzőjük a tagsági viszony elnyerésének módja. Új tagok felvételéről általában a közösség meglévő tagjai döntenek – nem a földtulajdonos vagy az ingatlanügynök –, a jelentkező pedig sokszor csak többlépcsős folyamaton keresztül jutva válhat a közösség teljes jogú résztvevőjévé. Ez a folyamat is elősegíti egy jól működő, erős kötődésű közösség kialakulását.

I. 6. Autonómia, megújuló energiaforrások és zöldépítészet

Az ökofalvak autonómiára törekvő települések.

Mit is jelent az autonómia? A szó hallatán olyan fogalmakra asszociálhatunk, mint az önműködés, az önállóság, az önrendelkezés, az öfenntartás, a decentralizáció, vagy a saját lábón állás. Több szinten is megvalósítható, beszélhetünk autonóm régióról, autonóm településről, sőt autonóm épületről is. Az élet különböző területeit érintheti, így a közigazgatás, az árutermelés, a kereskedelem, az energiaellátás és a kulturális- és társadalmi-szociális élet is működhet autonóm módon. Ugyanakkor az autonómia nem jelent elzárkózást a közvetlen vagy tágabb környezettől, illetve a piactól sem. Előnye éppen abban rejlik, hogy miközben a saját lábón állás nem teszi másoktól kiszolgáltatottá az adott régiót, települést vagy épületet, az szabadon dönthet arról, kíván-e másokhoz kapcsolódni, környezetével kooperálni, és ha igen, azt nem alávetetten, hanem egyenrangú partnerként teheti meg.

Az autonóm közműellátásra törekvő ökofalvak az önellátásra törekvés kiváló példái.

A közösségek céljai között lényeges szerepet játszik az állami közművektől való függetlenedés. Nemcsak energiaszükségletüket szeretnék saját maguk biztosítani, de sok esetben a vízellátást és a szennyvíztisztítást is maguk kívánják megoldani. Ehhez ma már kész megoldások, technológiák állnak rendelkezésre, melyek nem vagy csak minimálisan terhelik környezetünket. Így az ökofalvak különösen magas arányban hasznosítják a megújuló energiaforrásokat, és alkalmazzák a zöld építészet (ökologikus építészet) nyújtotta megoldásokat (F. 1.).

I. 7. Technológia

Az ökofalvak által leginkább alkalmazott technológiai irányzat a szelíd technológiák (soft tech), ugyanakkor többségük elutasítja a high tech-et, és vannak kezdeményezések, ahol a technika kizárásától (no tech) várják a problémáik megoldását.

A szakirodalom az építészetben is alkalmazott technikákat/technológiákat – az ember és a környezet közti viszony tekintetében – három csoportja osztja: high tech, no tech, és soft tech irányzatokra.

A „high tech” áramlat – ma is uralkodó irányzat – lényege, hogy az ember a növekvő környezeti katasztrófa megoldását a technika/technológia fejlődésétől várja. Ez azonban egyesek szerint fokozódó környezetrombolást eredményez – mivel az új technikák új

problémákat is szülnék, és nem oldják meg a valóságokat –, ráadásul kiszolgáltatottá is teszik az embert a gépekkel szemben.

Szélsőséges irányzatot jelent a „no tech”, mely a technika teljes elutasítását jelenti. Megoldást jelenthet ugyan az emberiség problémáira, viszont jelentős áldozathozatalt kíván, amire egy átlagos ember ma nem biztos, hogy hajlandó. Megjelenése a radikálisabb ökofalu törekvésekben lelhető fel.

A megoldást valószínűleg az arany középút jelenti, vagyis a szelíd technológiák alkalmazása. Az irányzat célja olyan technikák/technológiák elterjesztése, mely az antropogén eredetű környezetrombolás mértékét úgy igyekszik csökkenteni, hogy az gyógyítható, regenerálható legyen még. Lényeges, hogy az ember legyen tisztában az alkalmazott technológia környezeti hatásaival, és ha az környezetkárosító, törekedjen annak csökkentésére vagy más alternatívával való kiváltására (Ertsey 2000).

I. 8 Holisztikus gondolkodás

Az ökofalvak holisztikusan gondolkodó közösségek, vagyis olyan közösségek, amelyek igyekeznek a dolgokat összefüggéseiben szemlélni és az alapján cselekedni. Holisztikus gondolkodás szerint az emberiség problémái összefüggnek egymással, azokat egy rendszerben kell kezelni és ily módon megoldani.

I. 9. Az „öko” és „bio” fogalmak használata

„Öko” és „bio”, manapság mind egyre divatosabbá váló kifejezések. Léteznek ökoházak, és – termékek (F. 1.), ökotelepülések és -régiók, de esetükben ugyanúgy használjuk a bio kifejezést is. Hasonló a helyzet az ökológiai gazdálkodás vagy biogazdálkodás (F. 1.) esetében is. Mit is jelent a két jelző? Érdeemes áttekinteni őket!

A bio előtag életet jelent, „mindazt, ami az étellel, mégpedig az egészséges étellel függ össze.” Az öko szócska ennél tágabb értelmű. A görög oikosz szóból ered, ami házat, háztartást jelent, tágabb értelemben „egészet, teljességet, a teremtő atya házat”. Ha valami öko, az azt jelenti, hogy működése során igyekszik a környezeti egyensúlyt nem megzavarva, a természet körfolyamataihoz illeszkedni, így minél kisebb hatást, kárt okozni környezetének.

Tehát a bio az étellel, az öko a környezettel kapcsolatos kifejezések előtagjaként szerepelnek. (Ertsey 2008 pp. 8-10).

A két jelző jelentésbeli különbségét a bioház – ökoház kifejezések példáján keresztül lehetne legjobban érzékeltetni. A bioház olyan ház, amely nincs káros hatással a benne élőkre, mivel egészségre ártalmatlan anyagokból épül fel. Így például természetes építőanyagokat alkalmaz, és igyekszik elkerülni a modern technika vívmányait – pl. a mikrosütőt, a légkondicionáló berendezést, stb. –, amely az ún. „beteg épület tünetcsoportot” (sick building syndrome) eredményezik. Az építésbiológia hívei szerint ezen elvek figyelmen kívül hagyása idegi, allergiás és légzőszervi tüneteket okoznak és megbetegítik a benne tartózkodó embert.

Az ökoház viszont olyan épület, amely „a természet körfolyamataihoz illeszkedik, környezeti hatásai pedig oly csekélyek, hogy az nem jelent maradandó károkozást, csak annyit, amennyit egy élőlény okoz azzal, hogy táplálkozik és ürít, él és elpusztul” (Ertsey 2008 pp. 10).

I. 10. Ökológiai gazdálkodás és permakultúra

Az ökofalvak által alkalmazott jellemző mezőgazdálkodási forma az ökológiai gazdálkodás (F. 1.). A fogalom szinonimájaként használják még a biogazdálkodás, ökogazdálkodás, organikus gazdálkodás, alternatív gazdálkodás kifejezéseket is. Az intenzív, kemizált, iparszerű mezőgazdasági irányzattal szembehelyezkedő, környezetkímélő gazdálkodási formának ma több irányzatát is megkülönböztetik, melyek közül a permakultúrát (F. 1.) számos nemzetközi és hazai kezdeményezés is gyakorolja.

I. 11. Ökológiai lábnyom

Az ökofalvak olyan közösségek, melyek a Föld eltartóképességét figyelembe véve, megoldásokat keresnek ökológiai lábnyomuk csökkentésére (F. 1.).

I. 12. Ökováros és ökorégió: a fenntarthatóság magasabb szintű megvalósulásának formái

A fenntarthatóságot különböző szinteken szükséges megvalósítani, az ökofalvak mellett beszélhetünk ökovárosokról és –régiókról is.

Manapság több hír is napvilágot látott ökovárosi kezdeményezések elindításáról. Masdar az Egyesült Arab Emírségekben, Dongtan Kínában több ezer fős lakosságszám mellett kívánja megvalósítani a fenntarthatóságot. (A hírek elsősorban csak az ökológiai fenntarthatóságról szólnak.)

Ökorégió, biorégió, autonóm (kis)régió (F. 1.) szinonim kifejezések a fenntarthatóság nagyobb – régió – léptékben történő megvalósítására. Hazánkban több terv is született erre vonatkozóan, például a dörögdi medence, illetve a gömöri kistérség területére, de megemlíthető a Pécs ökováros –Mecsek – Dráva ökorégió program is.

Felmerül a kérdés, valójában milyen léptékben valósítható meg a fenntarthatóság, és mi biztosíthatja annak megvalósulását? A közös szemlélet, identitástudat megtalálása – mely nélkülözhetetlen eleme a fenntarthatóságnak – nem egyszerű, sőt valószínűleg annál nehezebb, minél magasabb léptékben gondolkodunk. Mégis érdemes akár regionális szinten is próbálkozni, hiszen nem biztos, hogy egy-egy közösség egyedül, „szigetként” boldogulhat a fenntarthatóság világában, miközben a körülötte lévők a könnyebb utat választva nem vesznek tudomást a változások szükségességéről.

II. ÖKOFALU MOZGALOM

„Az ökofalu fejlesztés a legígéretesebb és legfontosabb mozgalom a történelemben.”

*Dr. Robert J. Rosenthal a filozófia
professzora
Hanover Egyetem*

A mozgalom gyökerei számos irányzatból táplálkoznak. Elsőként érdemes áttekinteni milyen hatások alakították és alakítják ma is a mozgalom sokszínű ideológiai háttérét. A ma már globális léptékű kezdeményezés mintegy másfél évtizedes múltat tekint vissza. Dinamikus fejlődése, melynek során a világ különböző pontjain elindított kezdeményezések egy világot átfogó hálózattá fejlődtek, megkívánja a mozgalom fejlődésének, történelmi múltjának ismertetését. A szervezet mely globális szinten átfogja és koordinálja a mozgalom tevékenységét a Global Ecovillage Network (GEN). Érdemes tisztában lenni a nemzetközi szervezet küldetésével, céljaival, szervezeti felépítésével és státuszával is. A világ ökofalvai többféle módon csoportosíthatóak. A tipizálás alapját a nemzetközi szakirodalom által bemutatott példák képezik.

II. 1. A mozgalom gyökerei

Az ökofalu mozgalom rendkívül sokszínű, gazdag ideológiai háttérrel rendelkező, heterogén kezdeményezések összekapcsolódása egy világméretű mozgalommá. A különféle irányzatok közül – melyek a globális ökofalu szemlélet részét képezik – a következők emelhetők ki:

- 1) Különböző – szerzetesi és világi – spirituális közösségek, melyek az önerőre támaszkodás gandhi-i alapelveit és a decentralizációt hirdetik és alkalmazzák mindennapi életükben.
- 2) Civil kezdeményezések: például a társadalmi konvenciók és a materialista értékek ellen lázadó hippik, a közösségek újrakreálását célul tűző mozgalmak – például a cohousing –, környezetvédők, ökofeministák és békeaktivisták.
- 3) Alternatív oktatási mozgalom: Az irányzat követői elutasítják az állami oktatást, mondván, az a fogyasztói társadalom kiszolgálására nevel, a specializált tudás helyett pedig holisztikus gondolkodásra van szükség.

4) Gandhi, Fritz és Schumacher nevéhez fűződő köztes technológia fejlesztés mozgalma (F. 1.).

II. 2. A mozgalom története

Melyek voltak az első ökofalvak? A válasz nem egyszerű, valójában nem is lehet megmondani. Nagyon sok jelenleg a Globális Ökofalu Hálózathoz tartozó kezdeményezés már akkor létezett, amikor a fogalom még meg sem született. Számos spirituális közösség az 1960-as években jött létre szerte a világon, ezek közé tartozott: Findhorn, Auroville, Sarvodaya, vagy a The Farm is (F. 3.). Ennek ellenére a mozgalom fejlődésének néhány évtizedes története jól nyomon követhető.

A mozgalom hivatalosan 1995 őszén vette kezdetét egy, a skóciai Findhorn-ban „Ökofalvak és fenntartható közösségek” címmel megrendezett konferenciával. A hivatalossá válást megelőzően már több kezdeményezés is létezett, mely a fenntarthatóság szellemében jött létre, s amely a mozgalom kibontakozásához vezetett. Az első jelentős próbálkozás a Skandináv Alternatív Mozgalom volt, mely 1982 és 1989 között mintegy 100 északi közösséget fogott át és koordinált. A kezdeményezés résztvevői számára hamarosan világhossá vált, az emberiség rendelkezik mindazzal a tudással és eszközökkel, melyekkel a társadalmi és ökológiai problémák orvosolhatóak, és a világ elindulhat a változás, a fenntarthatóság útján. Többen úgy gondolták, nincsen szükség újabb tanulmányokra és jelentésekre. Ehelyett az embereknek fel kellene építeniük házaikat, létre kellene hozni közösségeiket, és feladni a világ más területeinek kizsákmányolását. A Földnek jó példákra van szüksége.

A skandináv mozgalom jelentette a háttérét a dán Gaia Alapítvány (Gaia Trust) létrehozásának 1990-ben. A szervezet meghatározó szerepet játszott az ökofalu mozgalom későbbi fejlődésében. Létrejöttkor megfogalmazta saját stratégiáját, mely jin/jang néven vált ismertté. Eszerint évszázadokon keresztül a technológia és a gazdaság (jang) határozta meg a társadalom szerveződését. Az embereknek valójában fenntartható és spirituálisan kielégítő módon harmóniában kellene élniük a természettel, (jing), egy fejlett technológiájú társadalomban (jang). A szervezet az amerikai Robert és Diane Gilman bízta meg azzal, hogy tanulmányozzák és azonosítsák azokat a legjobb példákat – lényegében ökofalvakat –, melyek e stratégia megvalósításában élen járnak. A Gilman jelentés (Gilman's Report to Gaia Trust)

1991-ben látott napvilágot, és azt a következtetést vonta le, hogy bár sok izgalmas és rendkívül sokszínű kezdeményezés létezik, valójában nincs ideális ökofalu.

Az 1990-es években megrendezett ökofalu találkozók lényeges előrelépést jelentettek a mozgalom történetében. Az elsőre 1991 szeptemberében került sor Dániában a Gaia Alapítvány kezdeményezésére. Az összejövetel célja az ökofalu koncepció kialakításának és terjesztésének stratégiája állt. A résztvevők rájöttek arra is, csak akkor lehetnek sikeresek, és valósíthatják meg elképzeléseiket, ha erősítik egymás közti kapcsolataikat. (Számos kezdeményezés korábban nem is tudott egymásról.)

Ennek szellemében jött létre az első nemzeti hálózat Dániában „Fenntartható Közösségek Dán Szövetsége (Danish Association of Sustainable Communities) néven. Mindez nem volt véletlen, hiszen Dániában a cohousing mozgalom mintegy két évtizedes múlttra tekintett vissza, az ország a Skandináv Alternatív Mozgalom tagja volt, így élen járt az ökofalu koncepció fejlesztésében is.

A globális hálózatot – Global Ecovillage Network – nem hivatalosan a második nemzetközi találkozón, Dániában indították el 1994-ben. Létrehozták a szervezet dán székhelyű titkárságát, megválasztották vezetőjét (Hamis Stewart), továbbá tisztázták a globális ökofalu stratégiát. Az első tagok között a világ minden részéről szerepeltek kezdeményezések: Európát a skóciai Findhorn, a német Lebensberg, az orosz Szentpétervár, a magyar Gyűrűfű és a dán nemzeti hálózat képviselte. Az alapítók közt szerepelt továbbá az amerikai The Farm, The Manitou Institute, az ausztrál Crystal Waters (F. 3.), illetve az indiai Ladakh Projekt is.

A mozgalom hivatalosan az 1995-ös konferenciával vette kezdetét. A szervező a skóciai Findhorn közössége volt. A rendkívül sikeres – nagy érdeklődéssel kísért – egyhetes találkozó eredményeként felállították a GEN három regionális hálózatát, lefedve a Föld egész területét, a Gaia Alapítvány pedig vállalta, hogy öt évig anyagilag támogatja a hálózat munkáját.

A konferencia után számos kezdeményezés, köztük Findhorn is, ökofalunak kezdte nevezni magát, és ezzel meg is született egy új mozgalom, az ökofalu mozgalom. Az 1995-ös év további eredménye a szervezet saját honlapjának elindítása volt.

Az új évezred további sikereket hozott a mozgalom számára. 2000-ben megjelent a globális szervezet első kiadványa – The Ecovillage Millennium c. magazin –, melyet 2001-ben további – The Ecovillage Living – követett. Utóbbi fő témájának az oktatást választotta. Ez a terület már az 1998-as ökofalu találkozó – „Oktatás, fenntarthatóság és Spiritualitás a 21. században” – óta a figyelem középpontjában került, ahol megalkották az „Living and Learning” („Élni és Tanulni”) stratégiáját. Ennek lényege, hogy az oktatásban paradigmaváltásra van szükség. A

tanulást nem szabad elválasztani a mindennapi élettől, a diákoknak tapasztalás útján kell elsajátítania a fenntarthatóság elvét. Ez legegyszerűbben úgy valósítható meg, ha maguk is ellátogatnak, és részt vesznek – például nyári táborok formájában – az ökofalvak életében. A stratégia részeként 2004-ben megalapították a Gaia Egyetemet (Gaia University), mely a felsőoktatás szintjén kívánta ugyanezt a célt megvalósítani.

A világ ökofalvait tömörítő Global Ecovillage Network munkájának elismerését jelenti, hogy a szervezet 2000 óta „konzultatív státusszal rendelkezik az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsában (UN ECOSOC), valamint partnerként részt vesz az ENSZ Oktatási és Kulturális Intézete (UNITAR) által kezdeményezett „Nemzetközi Oktatási Központ Helyi Döntéshozóknak” (CIFAL) programban” is.

(http://www.gen-europe.org/about_us/hungarian/index.html)

Ezen kívül a szervezet európai hálózata (GEN-Europe) 2001-ben jelentős pénzügyi támogatásban részesült az Európai Bizottság Környezetvédelmi Igazgatóságától. Az összeget elsősorban az ökofalu koncepció terjesztésére – PR célokra – fordították, illetve fedezni tudták működési költségeiket is, melyhez a Gaia Alapítvány most már kisebb összeggel járult hozzá.

II. 3. Global Ecovillage Network

A Globális Ökofalu Hálózat (Global Ecovillage Network, GEN) fenntartható közösségeket összefogó nemzetközi szervezet. Célja támogatni és bátorítani e kezdeményezéseket szerte a világon. A hálózatnak nemcsak ökofalvak a tagjai, de ökovárosok, oktatóközpontok, „városfiatalító” projektek és permakulturális gazdálkodást folytató közösségek is.

A szervezet küldetése fenntartható jövőt teremteni azáltal, hogy azonosítják, elősegítik és koordinálják a közösségek szociális, spirituális, gazdasági és ökológiai harmónia megteremtésére vonatkozó erőfeszítéseit. Támogatják a különböző kultúrák kölcsönös elfogadását és tiszteletét, a szolidaritást és szeretetet, továbbá a nyitott kommunikációt, oktatást, stb. Az ökofalvak támogatásával hozzá kívánnak járulni a világ fenntarthatóvá tételéhez.

A GEN 7 pontban foglalta össze céljait:

1. Az ökofalvak fejlődésének támogatása szerte a világon.
2. Az ökofalvak erős nemzetközi, nemzeti és regionális hálózatának kiépítése.
3. Szervezeti struktúra kiépítése, mely erős globális mozgalommá képes összekapcsolni az ökofalvakat és projekteket.
4. Az ún. „Élni és Tanulni” („Living and Learning”) központok fejlesztése, annak érdekében, hogy előmozdítsák a fenntartható élet gyakorlati szempontú oktatását.
5. Az egész rendszer és „kísérleti tanulás” világméretű fejlesztése.
6. A fenntartható közösségek pártolása és nyilvános fórumokon való ajánlása.
7. Olyan szervezetekkel és magánszemélyekkel való együttműködés, melyek osztják a GEN nézeteit.

A Globális Ökofalu Hálózat mindkét féltekét és valamennyi lakott kontinenst egyaránt lefedő világméretű szervezet. 400 tagja 3 regionális hálózatba szerveződik:

1. A GEN-Europe: Európa, Afrika és a Közel-Kelet területét fedi le.
2. Az ENA (Ecovillage Network of the Americas): Észak-, Közép- és Dél-Amerikát foglalja magában.
3. A GENOA (GEN Oceania and Asia & GEN South East Asia): Ázsia, Ausztrália és a Csendes-óceáni szigetek államai tartoznak a tagjai közé (F. 2. 1 ábra, F. 2. 2. ábra).

A 3 hálózat közül az amerikai ENA a legnépesebb 183 taggal, ezt követi a GEN-Europe/Africa/Middle-East 163 és a GENOA 55 résztvevővel. Az országok közül az Egyesült Államok (93), Ausztrália (31) és Kanada (24) adja a legtöbb tagot, és csak 4. helyen áll Európát képviselve Németország (21). Kontinensünkön Németországot Spanyolország (15), Olaszország (14) és Anglia (9) követi. Itt felhívnám a figyelmet arra, hogy a szervezet külön kezeli Anglia, Skócia Wales és Észak-Írország tagságát, így az Egyesült Királyság összességében 17 résztvevővel Németország után a 2. legtöbb tagot tömörítő állam (F. 2. 1. táblázat) Európában.

Magyarország jelenleg 5 taggal – Galgafarm, Gyűrűfű, Krisna-völgy, Máriahalom és az orosházi Magyarországi Nemzeti Hálózat – képviselteti magát a szervezetben (F. 2. 2. táblázat). Ezzel regionális hálózatán – GEN-Europe/Africa/Middle-East – a belül a 9. helyet foglalja el, világszinten pedig a 17-18. helyen áll (F. 2. 1. táblázat).

Összességében megállapíthatjuk, elsősorban a világ fejlettebb térségei, országai vesznek részt a szervezet munkájában. Valójában innen is történt a koncepció „kisugárzása” a világ többi részére. Ázsia és Afrika ma még kevésbé fejlett hálózattal rendelkezik, bár nagy ütemben fejlődik.

A nemzetközi szervezethez való csatlakozás feltétele egy a GEN által bevezetett „Közösségi Fenntarthatósági Értékelés” (Community Sustainability Assessment) kérdőív kitöltése, mely a fenntarthatósági komponensek – szociális, ökológiai és spirituális – mentén való jellemzők vizsgálatát, és azok pontozását jelenti. Így a közösségek értékelni tudják, mennyire működnek fenntarthatóan, illetve mely területeket kell a jövőben fejleszteniük.

II. 4. Ökofalvak tipizálása

A világ ökofalvai számtalan módon csoportosíthatóak. Ezek közül kiemelnék néhány tipizálási lehetőséget:

1. A kezdeményezések egyik típusát a tervezett közösségek (intentional communities) jelentik, másik csoportját a tradicionális falvak. Míg az elsők elsősorban az északi féltekére jellemzők, utóbbiakat a déli hemiszférán – a fejlődő térségekben – találjuk meg nagy számban.
2. A kezdeményezések tipizálhatóak aszerint, hogy falusi, szuburbán településekről van szó, vagy esetleg városközpontban (inner city) helyezkednek el. Bár az ökofalu kifejezés alapvetően falusi jellegre utal, nem egy példát találunk az utóbbira is. Például a London egyik külső kerületében fekvő BedZED (F. 3.) ökofalu is ún. inner city kezdeményezés.
3. Bár az ökofalvak többségét a települést alkotó közösség hozza létre – azaz aktívan részt vesz annak építésében –, néhányat tervezők alakítottak ki. Ez utóbbira kiváló példa az előbb említett dél-londoni BedZED.
4. A kezdeményezések csoportosíthatóak aszerint is, hogy milyen céllal hozták létre őket, vagyis a 3 motiváció közül mi volt a meghatározó kezdetben. A szociális komponens volt meghatározó pl. a dán Munksogaard, az ökológiai komponens az ausztrál Crystal Waters esetében, míg spirituális okból jött létre Findhorn, az indiai Auroville, a német Lebensgarten is. (Ahogy a korábbiakban említettem, ma már valamennyi kezdeményezés mindhárom motivációt szem előtt tartja működése során.)

III. MAGYARORSZÁGI ÖKOFALUMOZGALOM

„Az ökofalu nem megváltója az elvárosiasodott civilizációnak, csak vágya és lelkiismerete.”

Dunai Imre

A korábbi fejezetek alapján – elsősorban a külföldi szakirodalom támaszkodva – átfogó képet kaphattunk a nemzetközi ökofalu mozgalomról. A továbbiakban a hazai forrásokra támaszkodva röviden ismertetném a magyarországi kezdeményezések történetét, áttekintném a szakirodalom és a média által bemutatott példákat, illetve kitérnék a mozgalom hazai sajátosságaira, különös tekintettel a témakörben fellelhető kifejezések használatára.

III. 1. A hazai mozgalom története

A korai zöld-mozgalom hazánkban az 1980-as évek végén meghatározó szerepet játszott a rendszerváltás politikai fordultában (Csiky 1998). A mozgalom tagjai főleg városiak, értelmiségiek és fiatalok voltak, akik közül többen felismerték, hogy sem a korábbi szocialista-kommunista rendszer, sem pedig a – nálunk kibontakozóban lévő – kapitalizmus nem járható út, valójában mindkettő zsákutcába vezette az emberiséget. Személyes szerepvállalásukkal – fenntartható közösségek létrehozásával – az 1990-es évek elején elindítottak egy alternatív közösségi életforma mozgalmat, mely a média közvetítésével ökofalu mozgalomként vált ismertté. A több mint egy évtizedes múltra visszatekintő kezdeményezések mindegyike ma már a maga útját járja, lényegében nincs két egyforma hazai példa. Ami közös bennük, „alternatívát kívánnak nyújtani a fogyasztói társadalommal szemben, egy kisléptékű, közösségközpontú, a természettel harmonikusabb életmód felmutatásával” (<http://www.geographic.hu/>).

III. 2. Magyarországi ökofalvak

A jelenleg működő magyarországi kezdeményezések számát különböző források eltérően határozzák meg. Az Ökoszolgálat Alapítvány – környezetvédelmi tanácsadó szolgálat –

internetes oldalán közzétett listán például 14 „ökofalu” szerepel, a Greenfo – környezetvédelmi információs portál – honlapján 8. Ezek közül mindössze 4 tagja hivatalosan is a Global Ecovillage Network szervezetének (F. 2. 2. táblázat).

Magyarországi ökofalvak és alapító szervezeteik az Ökoszolgálat Alapítvány szerint:

1. Galgafarm – Gaia Alapítvány (Galgahévíz)
2. Gyűrűfű Egyesület (Gyűrűfű)
3. Visnyeszéplaki Faluvédő és Közművelődési Egyesület
4. Ormánság Alapítvány (Drávafok)
5. Káli Medence Környezetvédelmi Társaság (Salföld)
6. Bokorliget Alapítvány (Szentantalfa)
7. Természetes Életmód Alapítvány – Agostyán
8. Gömörszőlői Oktató Központ – Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért
9. Krisna-völgyi Indiai Kulturális Központ és Biofarm (Somogyvámos)
10. Hantos Kastély – Ökológiai Alapítvány és Mezőföld Népfőiskola Társaság (Hantos-Kishantos)
11. Máriahalom Biofalu
12. Robinson Ökofalu (Délegyháza)
13. Sokoró Ökológiai Park Alapítvány (Győrújbarát)
14. Ökorégió Alapítvány a Fenntartható Fejlődésért (Dötk)

Hazai ökofalvak a Greenfo szerint:

Agostyán, Drávafok, Galgahévíz, Gömörszőlős, Gyűrűfű, Máriahalom, Somogyvámos és Visnyeszéplak.

Egyéb források – elsősorban a médiában megjelent cikkek – megemlítik Rád, Magyarlukafa, Szanicska, Poroszló, Magfalva és Somogydöröcske nevét is, mint ökofalu kezdeményezéseket.

A hazai médiában és közgondolkodásban tehát „káosz” uralkodik. Nem tudni pontosan hány ökofalu létezik? Melyek ezek a kezdeményezések? Egyáltalán ökofalunak lehet-e nevezni a fent említett példákat? Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a magyarországi mozgalom képviselői inkább élőfaluként – és nem ökofaluként – definiálják magukat. De akkor mit is jelent élőfalunak lenni, és mi a különbség élőfalu és ökofalu között? A következőkben

ismertetném Lantos Tamás tanulmányát, amelyben a szerző kísérletet tesz az élőfalu fogalmának definiálására, és amelyből kiderül az élőfalu és ökofalu fogalmak egymáshoz való viszonya is.

III. 3. Élőfalvak és a hazai élőfalu hálózat

III. 3. 1. Élőfalvak – Lantos Tamás tanulmánya alapján

Lantos Tamás definíciója szerint az élőfalu „olyan település, amely részfunkciót tölt be a tájban, mint egészben; így a közösség aláveti magát a táj irányításának (közösség és táj között működik a rész-egész viszony). Ennek megfelelően aktív részt vállal, az anyag, energia és információ településen és tájon belüli keringetésében: egyrészt inputjai helyi forrásokból származnak, és outputjai mások inputjaivá válnak; másrészt a táj dinamikus struktúráját képező körfolyamatokat katalizálja” (Lantos 2006).

A fenti meghatározásból következik, az élőfalu – a táj önálló alrendszereként – jelentős autonómiával, önellátással rendelkező egység. Ugyanakkor nyílt rendszer is, mely sokféle módon kapcsolódik környezetéhez, bár ezek az elsősorban társadalmi-gazdasági kapcsolatok inkább kiegészítő jellegűek, vagyis az élőfalunak akkor is életképesnek kell lennie, ha azok megszakadnak. Az élőfalvak tehát – megfelelően megválasztott életkritériumok alapján – élő entitásként, élőlényként is felfoghatóak. (Erre utal az élőfalu elnevezés is.) Számos tulajdonsággal rendelkeznek, mint például „alacsony energia fölhasználás, szennyezésmentes életmód, erős közösségi kapcsolatok és jól szervezett informális intézmények, munkamegosztás és családi önellátás harmóniája, helyi termelés és fogyasztás összekapcsoltsága, ellenőrizhető és ezért hiteles kommunikáció, egyszerű helyben előállítható és javítható szerszámok, többgenerációs családok stb” (Lantos 2006).

Lantos a Kárpát-medencei településeket – működésük/a függőség mértéke szerint – több típusba sorolja. A hagyományos (élő)falu sok évszázados múlttal rendelkező, teljes függetlenséget megvalósító településtípus. A ma már végnapjaikat élő hagyományos falvak sorsa kétséges: megszűnnek, vagy konvencionális településekké alakulnak, jobb esetben a teljes függetlenség megvalósítására törekvő élőfalu lesz belőlük. (Valójában törekedni kell ez utóbbira, illetve arra, hogy minél több hagyományos értéket mentsünk át az élőfalvakba.) A következő típust az ún. hagyományközeli élőfalu jelenti. Ez a mai élőfalu egyik típusa, mely

ragaszkodik a hagyományos falusi mintához, arra alapozza létét, ugyanakkor a mai politikai és gazdasági hatások következtében hagyományos működésének feladására kényszerül. Az élőfalvak harmadik típusát az ökológiai élőfalu (röviden: ökofalu) jelenti. „Az ökofalu típusú élőfaluban elsősorban nem a hagyományos elemek, hanem az ökológiai rend tiszteletben tartása a fő településformáló tényező” (Lantos 2006). Ez megmutatkozhat az alkalmazott technikai megoldásokban, gazdálkodási technológiákban és az életmódban (fogyasztásban) egyaránt. A konvencionális település (falvak és városok) az élőfaluvól ellentétben a teljes függőség irányába haladó településtípus, a kevert típusú falu pedig a hagyományos és a konvencionális település jegyeit egyaránt mutató település, mely esetenként az ökofalu jellemzőit is magába integrálhatja.

Magyarországon kifejtett élőfalu már és még nincsen, viszont vannak élőfalu kezdeményezések (a továbbiakban: élőfalvak) melyek ezen az úton haladnak, és valamilyen mértékben már megvalósították az élőfalu előzőekben felvázolt ismérveit.

Lantos Tamás többféle módon csoportosítja az élőfalvakat (élőfalu kezdeményezéseket).

A fejlődés módja szerint léteznek tervezett élőfalvak, melyek előre elkészített terv megvalósulásával épülnek ki, vagyis a település működési kereteit előre rögzítik valamilyen tervdokumentumban. Kiváló példa erre Gyűrűfű. A lépcsőről lépcsőre haladó élőfalvak fokozatosan haladva formálódnak, „minden lépést a nem sokkal előtte megtett lépések, illetve külső hatások (pl.: új betelepülők) határoznak meg.” Nincsenek tervek, illetve egységes jövőkép, helyette „az emberek fejében egy többé-kevésbé közös elképzelés létezik az egyéni szándékaikról.” Visnyeszéplak fejlődik ilyen módon (Lantos 2006).

Lantos megkülönböztet élőfalu „tartozékokat” és élőtanyákat is. Az első csoportba azok az élőfalvakat segítő szervezetek, egyének és közösségek tartoznak, melyek nem rendelkeznek az élőfalvak komplexitásával, azoknak mindössze egy vagy néhány jellemzőjével bírnak. Tehát nem minősülnek élőfalunak, de különféle okból – pl.: eszmei azonosulás, szakmai érdeklődés, stb. – támogatják azok kialakulását. Ezek lehetnek különféle szervezetek, személyek, mint például Agostyán vagy az Ormánság Alapítvány. Az élőtanyák élőfalu jellegű tanyák, „melyek az élőfalu ismérvei szerint élik életüket, de nem alkotnak közösséget, és nem is haladnak ebbe az irányba” (Lantos 2006). Alacsonyabb szinten valósítják meg az önellátást, így kiszolgáltatottabbak hagyományos társaiknál.

Végül az élőfalvak tipizálhatóak az élőfaluvá válás kiindulási állapota szerint is. Új faluközösség kialakulása/kialakítása esetében az élőfaluvá válásnak kétféle módja lehetséges.

Egy már teljesen kihalt – „őslakosok” nélküli – településen jön létre új faluközösség (pl.: Gyűrűfű), vagy pedig egy létező faluban szerveződik élőfalu oly módon, hogy az a település többi részétől elkülönülve, a falu eredeti részét nem integrálva alakul meg (pl.: Galgahévíz). Másik típusa a meglévő falu átalakulása/átalakítása. Ilyen esetben általában egy-egy vagy néhány kezdeményező család hatására jöhetnek létre élőfalvak már meglévő települések átalakulásával. Ennek elsősorban kis létszámú falvakban van reális esélye. Visnyeszéplak átmenetet képez a két kialakulási típus között.

Lantos Tamás definíciója alapján tehát a hazai kezdeményezések élőfalvak, hiszen többé-kevésbé megfelelnek a szerző fent említett élőfalu ismérveinek. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a magyarországi közösségeket tömörítő szervezet, a Magyar Élőfalu Hálózat is élőfalvakként – és nem ökofalvakként – definiálja a kezdeményezéseket. Az országos hálózatnak 9 tagja van: Galgahévíz, Gyűrűfű, Gömörszőlős, Visnyeszéplak, Természetes Életmód Alapítvány – Agostyán, Ormánság Alapítvány (Drávafok), Máriahalom Biofalu, Krisna-völgyi Indiai Kulturális Központ és Biofarm, és Sokoró Ökológiai Park Alapítvány (Győrújbarát)³ (F. 6.).

Ugyanakkor a felsorolt kezdeményezések között találjuk például Gyűrűfűt, mely ökofaluként (Gyűrűfű Ecovillage) definiálja magát a GEN tagok sorában, illetve Máriahalom Biofalut is, amely nemcsak megkérdőjelezi az élőfaluként való definiálást, de új kategóriát – biofalu – is bevezet az eddigi kettő mellé. Visnyeszéplak – ha már kategorizálni szükséges – inkább élőfalunak – és nem ökofalunak – tartja magát.

Tehát úgy tűnik, létezik egy tágan értelmezett élőfalu fogalom, amelynek értelmében valamennyi hazai fenntartható életmód kezdeményezés élőfalunak minősül, illetve megkülönböztethető egy szűken értelmezett élőfalu kifejezés is, mely különbséget tesz a fent említett kategóriák között. Utóbbi azon alapszik, hogy élőfalvak esetében a hagyományok tiszteletben tartásán van a hangsúly, míg az ökofalvaknál a technológia szerepe a meghatározó. Ez persze nem zárja ki azt, hogy élőfalvakban is alkalmazzanak nem hagyományos technológiai megoldásokat, illetve ökofalvak is tiszteljék a hagyományos értékeket.

A nemzetközi szakirodalom által használt ökofalu (ecovillage) kifejezés tehát alapvetően megfelel a hazai élőfalu fogalmának, hiszen a mozgalomnak nemcsak ökológiai vonatkozásai vannak, de meghatározó szerepet játszik például a közösségépítés is. Ugyanakkor az élőfalu

³ Győrújbaráton Ökológiai Park és Vidékfejlesztési Tájékozott Központ működik. Az Alapítvány ökológikus vidékfejlesztéssel foglalkozik.

kifejezés sokkal jobban visszaadja a mozgalom lényegét, hiszen az „öko” szócska elsősorban környezettel kapcsolatos kifejezésre utal, olyan településekre, ahol az ökológiai rend tiszteletben tartásán van a hangsúly.

III. 3. 2. Biofalu

A hazai kezdeményezések között egyedülként Máriahalom alapítója – Lakatos Géza – definiálja biofaluként „kis közösségét”. Szerinte „szükség van olyan új utakra, amelyek elvezetnek egy a Föld és az egyén számára fenntarthatóbb, élhetőbb formához.” A biofalu olyan harmonikus hely, „ahol mindenki igyekszik békében élni a természettel és valamilyen közösségben egymással. A településrész segít megőrizni mindenki fizikai és lelki egészségét” (<http://www.biofalu.hu/?base=ismerteto&i=1>).

És hogy miért biofalu? „Mert az egészségre koncentrálnak. Egészségesek akkor lehetünk, ha egészséges a környezet, a természet körülöttünk. Egészséges a lelkünk – tartozhatunk segítő közösségekhez, és felelősséget vállalhatunk saját sorsunkért” (<http://www.biofalu.hu/?base=ismerteto&i=20>).

Tehát a biofalu is lényegében – tágan értelmezve – élőfalu, talán csak nagyobb hangsúlyt fektet az egészségre, egészséges életre, mint ahogy a „bio” kifejezés is erre utal.

A továbbiakban – az egyszerűség kedvéért – a nemzetközi terminológia szerinti ökofalu kifejezést fogom használni, és utalok majd a kezdeményezések öko-, élő-, illetve biofalu jellegére is.

IV. A HAZAI ÖKOFALVAK FENNTARTHATÓSÁGI VIZSGÁLATA

IV. 1. A vizsgálatba vont hazai kezdeményezések kiválasztása

Az általam vizsgálni kívánt magyarországi ökofalvak kiválasztásának alapjául különböző hazai források – elsősorban a médiában megjelent cikkek, környezetvédelmi portálok (Greenfo, Ökoszolgálat Alapítvány), fenntartható életmód kezdeményezések és ökofaluként definiált települések honlapja, a témával kapcsolatos különböző tanulmányok valamint telefonos megkeresések – szolgáltak.

A hazai források adatai alapján, és főleg a telefonos megkeresések révén számos kezdeményezés kizárhatóvá vált a további vizsgálatokból. Néhányukról – pl. Rád – alapításuk óta nem sokat hallani, illetve voltak olyanok is, amelyek nem reagáltak érdemben a megkeresésre. (Mint utólag kiderült, „valódi” ökofalvaink többsége sem nagyon hallott róluk, inkább csak „médiahíresztelésekről” van szó.)

Ezek alapján – első lépésben – 8 kezdeményezés tűnt további vizsgálatra érdemesnek: Galgahévíz Ökofalu, Gyűrűfű, Visnyeszéplak, Máriahalom Biofalu, Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm, Gömörszőlős, Természetes Életmód Alapítvány (Agostyán) Ormánság Alapítvány (Drávafok).

Már Lantos Tamás tanulmányából is kiderült, hogy az Agostyánban és Drávafokon működő alapítványok valójában élőfalu „tartozékok”, az élőfalvak kialakulását segítő szervezetek.⁴

Ezek ismeretében végül a maradék 6 kezdeményezést jelöltem ki személyes találkozó és kérdőíves felmérés céljából.

A személyes megkeresések nyomán arra a következtetésre jutottam, mindössze három közösség – Gyűrűfű, Visnyeszéplak és a Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm – rendelkezik azokkal a korábban ismertetett jellemzőkkel, amelyek alapján valóban ökofalunak lehet tekinteni őket. (Hiába GEN tag Máriahalom Biofalu és Galgahévíz Ökofalu, valójában

⁴ A Természetes Életmód Alapítvány oktatóközpontot tart fenn – oktatással, neveléssel, szemléletformálással foglalkozik –, továbbá átfogja a Magyar Élőfalu Hálózatot, az Ormánság Alapítvány pedig többek között környezet- és természetvédelmi tevékenységet végez, neveléssel, oktatással, szemléletformálással, kutatással és műszaki fejlesztéssel, (kis)társági fejlesztéssel foglalkozik.

nem felelnek meg a kritériumoknak). Így kérdőíves felmérést csak a három dél-dunántúli kezdeményezésnél alkalmaztam, ezek eredményét a következőkben részletesen is ismertetem.

Gömörszőlős, Galgahévíz és Máriahalom esetében a beszélgetések és a szakirodalom alapján szerzett információkra támaszkodom, amikor röviden bemutatom eddigi történetüket, az elért sikereket és hiányosságokat.

IV. 2. Magyarország három ökofalu kezdeményezése: Gyűrűfű, Visnyeszéplak és a Krisna-völgyi Indiai Kulturális Központ és Biofarm

Ebben a fejezetben Magyarország három ökofalujának – Gyűrűfű, Visnyeszéplak és Krisna-völgy – részletes bemutatására vállalkozom. A kezdeményezések átfogó vizsgálatának alapját – mely kiterjedt a fenntarthatóság és területfejlesztés témakörére is – a közösségekben folytatott kérdőíves felmérés szolgáltatta. A következőkben 14 fő szempont mentén kívánom ismertetni a három kezdeményezést.

IV. 2. 1. Földrajzi fekvés, természeti és épített környezeti adottságok

Földrajzi fekvés, közigazgatás:

A három vizsgált kezdeményezés a dél-dunántúli tervezési-statisztikai régióban fekszik, Gyűrűfű Baranya megyei település – ezen belül a szigetvári kistérséghez tartozik –, Visnyeszéplak és Krisna-völgy Somogy megyében található, a kadarkúti illetve a lengyeltóti kistérségben. Gyűrűfű közigazgatásilag Ibafa település része, Visnyeszéplak Visnye község egyik külterületének számít. Mindkét településen részönkormányzat működik. Krisna-völgy – mely közigazgatásilag Somogyvámoshoz tartozik – még nem rendelkezik részönkormányzattal. (A közösség fontolóra vette ennek lehetőségét, de mostanáig több hátrányát, mint előnyét látja a státuszváltásnak.) Közigazgatásilag mindhárom település – Ibafa-Gyűrűfű, Visnye, Somogyvámos – községi státuszú, település-földrajzi szempontból a baranyai település (240 fő, 2006) és Visnye (281 fő, 2006) aprófalú, Somogyvámos (790 fő, 2006) kistelepülés (1. táblázat).

Mindhárom dél-dunántúli kezdeményezés az ország törpe- és aprófalvas térségeiben koncentrálódik. Gyűrűfű, Visnyeszéplak és Krisna-völgy is az országos átlagnál

kedvezőtlenebb gazdasági és munkaerő-piacimutatókkal rendelkező dél-dunántúli régió része, ezen belül a három kistérség – szigetvári, kadarkúti, lengyeltóti – még a régiós átlagnál is kedvezőtlenebb helyzetű, szociális problémákkal sújtott közigazgatási egység. Mindhárom kistérség az ország 33 leghátrányosabb helyzetű kistérsége közé tartozik.

Fontos továbbá megemlíteni, hogy a vizsgált települések zsákfalvak. Vannak, akik szerint ez kedvezőtlen adottság, amely gátolhatja a települések fejlődését – ez történt a szocialista „településfejlesztés” időszakában is –, ugyanakkor hozzá is járulhat az érintetlen természeti környezet megőrzéséhez (1. táblázat).

1. táblázat: Gyűrűfű Ökofalu, Visnyezéplak és a Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm település-földrajzi és közigazgatási jellemzői (2008)

	Gyűrűfű Ökofalu	Visnyezéplak	Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm
Tervezési-statisztikai régió	Dél-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Dél-Dunántúl
Megye	Baranya	Somogy	Somogy
Kistérség	Szigetvári	Kadarkúti	Lengyeltóti
Település	Gyűrűfű (Ibafa)	Visnye	Somogyvámos

Forrás: saját szerkesztés (kérdőíves felmérés alapján)

Természeti és épített környezeti adottságok:

Mindhárom vizsgált közösség nagyon kedvező természeti környezeti adottságokkal rendelkezik.

Gyűrűfű, Visnyezéplak és Krisna-völgy is természetföldrajzilag a Dunántúli-dombság része, a baranyai település a Dél-Zselic, Visnyezéplak a Nyugat-Zselic, Krisna-völgy pedig a Nyugat-Külső-Somogy lankái között húzódik meg.

A gyűrűfűi vízgyűjtő teljes területe – 1000 hektár – 1996 óta helyi jelentőségű természetvédelmi terület (Gyűrűfűi Humánökológiai Rezervátum), Visnyezéplak község közigazgatási területére pedig 2006-ban készült el a Visnyezéplaki Természetvédelmi Terület Kezelési Terve (jelen pillanatban átdolgozás alatt áll). Mindkét település esetében magas az erdősültség aránya – pl. Gyűrűfűn 50-60% közötti –, és rendkívül gazdag a helyi növény- és állatvilág. A biodiverzitás – mely az elmúlt másfél évtizedben nem romlott –

védelmét szolgálja az emberi tevékenység szabályozása – pl. Gyűrűfű rendezési terve a haris védelme érdekében, befolyásolja a kaszálás tevékenységét –, illetve az okszerű tájhasználat előnyben részesítése. A településeken és a térségben nagy hagyományai vannak a legeltetési állattartásnak és a gyümölcsstermesztésnek, a természetközeli erdőgazdálkodásnak, Visnyeszéplakon a méhészkedésnek, a szántóföldi termelés helyett pedig a legeltetést és kaszálást részesítik előnyben.

Krisna-völgy területét az alapítást megelőzően birka- és kecskelegelőként hasznosították, így nagyon alacsony erdőszültség jellemezte a völgyet. A közösség többszöri fásítási program keretében növelte az erdők arányát, mely ennek következtében ma eléri a 20%-ot. Kiemelt természeti érték a 11 hektáros botanikus kert, mely több mint 520 taxont, köztük számos örökzöldet rejt magában. A biodiverzitás tehát – ha nem is minden esetben őshonos fajok telepítésével – de jelentősen javult. A terület faunáját számos kétlélű-, madár- és emlősfaj gazdagítja, melyek közül sokan a völgy területén található patak és két tó partján lelnek menedékre. Krisna-völgy és környéke kedvező adottságokkal rendelkezik a méhészkedéshez is. Az egyetlen problémát tehát az alacsony erdőszültség jelenti, mely megnehezíti az időnként nagy mennyiségben lehulló csapadékvíz elvezetését, továbbá nincs természetes akadály, ami útját állná az erős szeleknek. (Ugyanakkor pozitívum, hogy az itteni szélviszonyok lehetővé teszik a szélenergia hasznosítását.)

A három dél-dunántúli kezdeményezés – a megkérdezettek szerint – nagyon kedvező illetve kedvező épített környezeti adottságokkal rendelkezik. Krisna-völgy esetében – szerintem kissé szigorúan – közepesen kedvezőnek ítélték azt.

Gyűrűfű természetbe simuló épületekkel jellemezhető (F. 5. 10. kép), további előnyös adottsága, hogy a távvezetékek egy része a föld alatt haladva nem rontja a tájképet. Az aszfaltút hiánya – az egyetlen kőszórásos út (F. 5. 9. kép) Dinnyeberki felől vezet a faluba; Ibafa és Almáskeresztúr felől, továbbá a faluban is földutakat találunk – eltérő megítélés alá eshet. Egyesek szerint ez kedvező, hiszen hozzájárul a természeti környezet megóvásához, mások szerint – elsősorban a külső látogatók számára – a földutak nehézséget jelenthetnek, különösen esős időszakban, megnehezítve a település megközelíthetőségét és a településen belüli közlekedést is. További problémát jelent a közösségi ház állapota, melynek befejezése jelentős összeget igényelne.

Visnyeszéplak előnyös épített környezeti adottságának tekintik, hogy épületei nagy része régi parasztházak – felújításra kerültek, illetve a többi újonnan épült A vadászház – emeletes

faház – kivételével valamennyi épület tájba illő. A falu régészeti értékei közé tartozik az egykori földvár és Pali betyár sírja, a falu büszke 150 éves harangjára.

Krisna-völgy új épületei az indiai építészet stílusjegyeinek figyelembevételével kerültek kialakításra. Bár megjelenésük eltér a megszokott hazai látványtól, ugyanakkor tájba illőek, sőt hozzájárulnak a „település” különleges atmoszférájához (F. 5. 13. kép). A közösség különösen a tehenészet és templom épületére büszke.

Végül külön említést tennék a települések megközelíthetőségéről. Különösen Gyűrűfű és Visnyeszéplak esetében okozhat ez problémát, a településeket ugyanis sok esetben csak több kilométeres erdei utakon lehet megközelíteni. A külső látogatóknak ez nehézséget okozhat, és a helyi lakosok többsége számára is gépkocsi-használatot tesz szükségessé. Mindez hozzájárulhat a tájkép megőrzéséhez, ugyanakkor növeli az ökológiai lábnyomot.

IV. 2. 2. Alapítás

Alapítás:

A mozgalom valamennyi hazai képviselője – beleértve a három dél-dunántúli közösséget is – az 1990-es évek elején létrejött civil kezdeményezés. Az alapító szervezetek jogi formájukat tekintve alapítványok – pl. a Gyűrűfűi Alapítvány –, Visnyeszéplakon egyesület működik – Visnyeszéplaki Faluvédő és Közművelődési Egyesület –, Krisna-völgyet pedig egyházi szervezet – Magyar Krisna-tudatú Hívők Közössége – hozta létre. (Máriaalom Biofalut magánszemély alapította.) A három vizsgált kezdeményezés közül Gyűrűfű és Krisna-völgy a Global Ecovillage Network tagja, a baranyai település az alapítók közé tartozik, míg utóbbi 2006 óta tagja a nemzetközi szervezetnek (2. táblázat).

Gyűrűfű mai napig úgy él a köztudatban, mint a kihalt aprófalú szimbóluma. A szocializmus tudatos sorvasztó településpolitikájának és földrajzi-közigazgatási helyzetének köszönhetően a település 1970-ben vált teljesen néptelenné. Amikor az alapítók – néhány városi értelmiségi – Gyűrűfűt választották kezdeményezésük helyszínéül, tudatosan is az aprófalú szimbolikus újjáéledésének szereplőivé kívántak válni.

Hasonló sors fenyegette Visnyeszéplakot is. A somogyi község szép példája egy majdnem teljesen kihalt település újjáéledésének. Visnyeszéplak az 1970-es évektől kezdett elnéptelenedni, és az 1990-es évek elejére közel 30 főre csökkent népessége. Ekkor fedezte fel

a települést egy baráti társaság – néhány fiatal értelmiségi család – és választotta lakóhelyéül a somogyi aprófalut.

2. táblázat: Gyűrűfű Ökofalu, Visnyeszéplak és Krisna-völgy alapításának adatai és GEN tagsága (2008)

	Gyűrűfű Ökofalu	Visnyeszéplak	Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm
Alapítás éve	1991	1990-es évek eleje	1993
Alapítók/Alapító szervezet	Gyűrűfű Alapítvány	Visnyeszéplaki Faluvédő és Közművelődési Egyesület	Magyar Krisna-tudatú Hívők Közössége
GEN-Europe tagság	Alapítótag		2006 óta tag

Forrás: saját szerkesztés (kérdőíves felmérés alapján)

Krisna-völgy a világ számos pontján létesített, Krisna-tudatú hívők által létrehozott farmok egyike. Úgy tartják, hogy a hívők életformájának leginkább egy a természettel harmóniában élő, vidéki életmód felel meg. Ennek érdekében néhány szerzetes az 1990-es évek elején járni kezdte az országot, hogy megfelelő helyet találjon a farm létrehozásához. Több lehetőség közül végül Somogyvámost választották, ahol a természeti környezet szépsége mellett a fogadtatás – különösen a polgármester részéről – nagyon kedvező volt.

Gyűrűfű újjáéledő-, Visnyeszéplak régi település, Krisna-völgy pedig új település, lényegében új településrész egy régi településen belül. Utóbbit, de akár a baranyai kezdeményezést is nevezhetjük „zöld mezős beruházásnak”.

Alapítványi formával kapcsolatos problémák:

Az ökofalvak leginkább közösségként definiálhatók, ilyen jogi forma azonban hazánkban sem létezik.⁵ Így Magyarországon a legtöbb kezdeményezés (III. 2.) az alapítványi formát választotta, ezzel kapcsolatban azonban több probléma is felmerült az elmúlt évek során.

Hazánkban alapítványok – jelenleg hatályos jogszabály alapján – nem szerezhettek földet. Emellett további problémát jelenthetnek a működéssel kapcsolatos visszasságok is. Alapítvány esetében nincsen ugyanis tagság, csak vezetőség (kuratórium), akiket az alapítók jelölnek ki. Tehát nincs közös döntéshozatal, nincs demokrácia. Gyűrűfű ezt eleinte úgy oldották meg, hogy a falugyűlést informálisan a kuratórium fölé helyezték, így az előbbi hozta a lényeges döntéseket, illetve tett javaslatot az alapítók felé a vezetőségi tagok kijelölésére.

Az irányításnak ez a formája azonban csak addig működik, amíg a kuratórium elfogadja a falugyűlés döntéseit és képes együttműködni vele. A közösség létszámának emelkedésével ez azonban egyre kevésbé valószínűsíthető. Hasonló problémával kellett Gyűrűfűnek is szembenéznie, ahol az együttműködés hiánya végül a falu és az alapítvány kettészakadásához vezetett, mely rossz hatással volt az emberek közötti kapcsolatok alakulására, és gyengítette a közösséget.

IV. 2. 3. Motivációk

A hazai ökofalvak megalakulásának motivációi különbözőek, lényegében ahány kezdeményezés, annyiféle utat jártak be. Lakatos Gézát idézve „minden ökofalu egy-egy személyes útkeresés.”

Gyűrűfű esetében a cél egy ökológiai szemléletű kistelepülés létrehozása volt a közel 20 éve kihalt település helyén. „Az ökofalu lényege a környezeti elemek közé a lehető leginkább zökkenőmentesen beilleszthető emberi települési modell létrehozása.” (<http://www.gyurufu.eu/default.php?mod=okofalu>) Az alapítókat tehát elsősorban ökológiai szempontok vezérelték, így a település jellegét tekintve ökofalu (III. 3. 1.).

Visnyeszéplak alapítói nagyobb hangsúlyt fektettek a közösségi, szellemi értékekre. Céljuk „egy emberközpontú, régi magyar hagyományokra épülő, önmagát nagy részben eltartó és

⁵ Azzal a kérdéssel, hogy az *ökofalvak települések-e*, a továbbiakban nem foglalkozom, mivel az akár egy újabb kutatás témáját is jelenthetné. Mivel azonban mind elnevezésükben, mind jellemzőikben (lsd. később) úgy tűnik megfelelnek a település kritériumának, a továbbiakban az említett fogalmat is használom a vizsgált kezdeményezések szinonimájaként.

fenntartó település létrehozása” volt, ahol az önfenntartás alapját egy szoros kötődésű, összetartó, hasonló módon gondolkodó közösség jelenti. A hagyományos falusi értékrend továbbvitele mellett – a lakók mindennapi életében és a gazdálkodásban – itt is figyelembe veszik az ökológiai elvek érvényesítését. A két elv ráadásul nem mond ellent egymásnak, hiszen hagyományos falvaink évszázadokig éltek fenntartható módon környezetükkel, vagyis valamennyien ökofalvak voltak. A közösség tagjainak célja, hogy minimális munkavégzés mellett – szakítva a fogyasztói társadalom pénzhajhászó életmódjával – „harmóniában éljenek embertársaikkal, a természettel, és önmagukkal.” A település jellegét tekintve tehát inkább élőfalu (<http://www.greenenergy.hu/>).

Krisna-völgy egy lelki társadalmi modellt kíván megvalósítani, ahol a harmónia elérése a fő cél, az ökofarm pedig csak „melléktermék”. A vallási alapokon nyugvó farmközösség alternatívát kínál a materialista értékeket előtérbe helyező, „elvtelen és élvhajhász” nyugati értékrenddel szemben, ehelyett pedig az erőszakmentességet, a lelki fejlődést és lelki boldogságot helyezi előtérbe. Az igazi elégedettség – a hívők szerint – valójában azáltal érhető el, hogy „mindennapi tevékenységeiket és munkájukat a Legfelső Úrnak – Krsnának – végzett odaadó felajánlásként végzik” (Gaura Sakti dasa 2003 pp. 14). A harmóniát négy szinten kívánják megvalósítani, ezek a következők:

1. Harmóniában élni a saját testtel: egészségesnek lenni fizikailag és mentálisan. Ezt segíti elő az ájurvéda.
2. Harmóniában élni a társadalommal: az embernek a természete szerinti munkát kellene végeznie. Így azt szívesen teszi, ráadásul nem lesz munkanélküli, nem fog bűnözni, és lesz pénze is. (Ugyanakkor az utóbbi mennyisége nem lényeges.) A társadalmi harmónia akkor valósul meg, ha a közösséget felelősségvállaló egyének alkotják. Fontos érték a család is.
3. Harmóniában élni a természeti környezettel: a környezetet nem kihasználni, hanem használni kell!
4. Harmóniában élni az Istennel/Krisnával: lelki gyakorlatok végzésével érhető el.

A spirituális és közösségi értékek elsődleges szerepe alapján úgy tűnik, Krisna-völgy közössége inkább élőfalunak tekinthető.

Tehát bármennyire is különbözőek voltak az alapítók szándékai, valamennyi kezdeményezés közös jellemzője az ökológiai elvek szem előtt tartása. (Lényegében ökológikus életmodell kezdeményezésekről beszélhetünk, legyen az fő cél, vagy „melléktermék”.) A harmóniára

törekvés – kimondva vagy kimondatlanul – szintén közös motiváció. Harmóniában élni magunkkal, a társadalommal és a természettel olyan érték, melyet a modern társadalmak – sokak szerint – nem tudnak biztosítani a tagjaiknak.

IV. 2. 4. Területi- és tulajdonviszonyok, stratégiai dokumentumok, a betelepülés feltételei, településforma

Területi- és tulajdonviszonyok:

A közösség által tulajdonolt földek összterülete – vagyis az ökofalu nagysága – Gyűrűfű esetében 174 hektár (a teljes vízgyűjtő: 1000 hektár), Visnyeszéplakon 200 hektár (a Visnyeszéplaki Természetvédelmi Terület meghaladja a 400 hektárt), Krisna-völgy pedig jelenleg 230 hektáros területen fekszik, ami folyamatosan növekszik. Az első két esetben, ahol magántulajdont is találunk, az építési telkek nagysága meghatározható. Gyűrűfűn a beköltözni szándékozók 1 hektáros földet vásárolhatnak, Visnyeszéplakon a telkek nagysága átlagosan 3 hektár.

A baranyai faluban a vásárlást hosszabb folyamat előzi. Először csak bérelni lehet a telket lakóház építés céljára, majd a lakhatási engedély megszerzését követően lehet megvásárolni azt a Gyűrűfűi Alapítványtól. (Korábban csak bérlésre volt lehetőség.) Ugyanakkor minden vevő nagy szabadságfokkal választhatja meg leendő házának helyét, tájolását.

Visnyeszéplakon a betelepülni szándékozók azonnal – komolyabb eljárási procedúra nélkül – juthatnak földhöz. Eleinte régi romos ház is tartozott a telkekhez, manapság ezeket mind felvásárolták, a később érkezőknek már új épületeket (F. 5. 20.) kell kialakítaniuk.

Tulajdonviszonyok tekintetében eltérés tapasztalható a három közösségnél. Gyűrűfűn a vízgyűjtőnek négy tulajdonosa van: 500 hektár a Mecseki Erdőgazdaságé (ezt a területet nem kívánják megvásárolni, csak befolyásolni szeretnék az erdészeti politikát), 150-170 hektár a Gyűrűfűi Alapítványé, 150-200 hektár Ibafa Önkormányzaté, míg a maradék terület magánszemélyek tulajdona. A közösség célja, hogy a terület gyűrűfűi magán illetve közösségi kézben maradjon, ezt célozza a többlépcsős földvásárlási procedúra is. Visnyeszéplakon magántulajdonban vannak a földek, beleértve a közös művelésű gabonatermő területek is. Az Egyesület tulajdonába tartozik az iskola épülete és a harang területe is, vagyis összesen 1 hektár. A somogyi falu – Gyűrűfűhöz hasonlóan –, hogy elkerülje a földspekulációt rendezési tervében rögzítette a földek vételi áron történő értékesíthetőségét.

Krisna-völgyben az alapító szervezet – a Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége – a tulajdonos.

Stratégiai dokumentumok:

A vizsgált közösségek – a többi településhez hasonlóan – különböző stratégiai dokumentumokkal rendelkeznek, melyek szabályozzák létüket, működésüket.

Gyűrűfű rendezési terve – többek között – az ökofalu építésének és működésének alapvető szabályait tartalmazza. Így kitér építészeti kérdésekre, meghatározza a föld és területhasználati formákat, és szabályozza a települési funkciók ellátásának környezetbarát módjait, vagyis alapvető hatással van az ottlakók életmódjára. Egy másik lényeges dokumentum – „A Gyűrűfűi Egyesület Közhasznúsági Jelentés Egyesületünk 2004 Éves Tevékenységéről” beszámol a szervezet azévi közhasznú tevékenységéről: az Ibfai Önkormányzattól átvállalt feladatokról – ezek közé tartozik a falugondnoki szolgálat működtetése, oktatási és kulturális feladatok átvállalása, karbantartási és településrendezéssel összefüggő munkák végzése –, továbbá a társadalmi, oktatási és kulturális tevékenységek ellátásáról. Utóbbi két terület különösen fontos a közösség számára, hiszen ahhoz, hogy Gyűrűfű modellként szolgálhasson mások számára is a felgyülemlett tudást tovább kell adnia. Az oktatási tevékenység amellet, hogy küldetésének fontos része, az arra alapozott turizmus a falu gazdasági életének meghatározó alappilléreként is szolgálhat. A dokumentum további része – számviteli beszámoló – a település pénzügyi helyzetével foglalkozik.

Visnyeszéplak esetében 2 dokumentum emelhető ki. Az egyik a „Visnye Község Rendezési Terve, Településszerkezeti és Szabályozási Terv”, a másik a „Visnyeszéplaki Természetvédelmi Terület Kezelési Terve” (2006). Utóbbi – mely jelen pillanatban átdolgozás alatt áll – a területre vonatkozó általános információk ismertetése mellett kitér a terület természetvédelmi értékelésére és a célok meghatározására, megad ideális kezelési célkitűzéseket, továbbá érinti a korlátozó és veszélyeztető tényezők témakörét is.

Krisna-völgy életében a rendezési terv és a belső egyházi szabályzat mellett kiemelkedő jelentőséggel bír az „Öko-völgy program” c. dokumentum is. A tanulmány egy szakemberek segítségével készült mintaprogram, melynek célja, hogy bemutassa, „milyen eredményeket lehet elérni, ha a környezettudatosság a mindennapi gyakorlatban is jelen van egy közösség életében. A kísérlet a faluközösség mindennapjain keresztül mutat alternatívát, nemcsak a környezeti, de az égető nemzeti szintű társadalmi és gazdasági problémák kezelésére is.” A tervek kitérnek egy környezettudatos életmódotoktató- és kutatóközpont, továbbá egy öko-porta – a fenntartható életmódra nevelés, gyakorlati képzés helyszíne – kialakítására is. A program

további részét képezi egy társadalmi felvilágosító kampány, valamint a vízkészletvédelem és helyi vízgazdálkodás kérdésére – nádgyökérszénázás tisztító kerül majd kialakításra – is (<http://okovolgy.hu/okovolgy-program/>).

Az előbb említett dokumentumok, így a rendezési terv is, a közösségek életére vonatkozó alapvető szabályokat tartalmazzák. Megtudhatjuk belőlük, hogyan működnek, miről szólnak ezek a kezdeményezések. Emellett Krisna-völgy mintaprogramja kiválóan mutatja, hogyan alakul, „építkezik” egy dinamikusan fejlődő ökofalu közösség.

A betelepülés feltételei:

Tervezett közösségek esetében gyakran bevett eljárás, hogy a meglévő tagok az újak betelepülését feltételekhez kötik. Ennek célja, hogy elősegítsék és megőrizték egy jól működő, erős kötődésű közösség kialakítását és fennmaradását, azáltal, hogy a régi lakók meggyőződnek arról, az érdeklődők hasonló gondolkodásmód és szemlélet alapján képesek a település életébe beilleszkedni és annak résztvevő tagjává válni. Ugyanakkor a beköltözni szándékozók is teljesebb képet kaphatnak arról az életformáról, mely a települést jellemzi, és megbizonyosodhatnak róla, vállalni tudják-e az átlagostól, a korábitól eltérő újfaja életvitelt. Gyűrűfűn a betelepülés feltételeiről az Alapítvány (kuratórium) dönt. Az emberi, baráti és szomszédi kapcsolatok alapvető fontosságúak, lényeges, hogy a leendő tagok könnyen be tudjanak illeszkedni a közösségbe, és hogy „együtt lehessen ünnepelni velük.” Ennek érdekében a gyűrűfűiek javasolják a település többszöri felkeresését, ezzel is elősegítve a kölcsönös megismerés folyamatát. Ezután a beköltözők többlépcsős bérleti szerződés kötésével – először például csak bozótirtásra kapnak engedélyt –, hosszabb eljárás végén válhatnak telek- és háztulajdonossá.

Visnyeszéplak szintén a kölcsönös megismerés feltételéhez köti az új lakók befogadását. Ezen kívül írásbeli megállapodást köt velük az ingatlan azonos áron való továbbadására – megakadályozva ezzel a nyereszkesedés lehetőségét –, amennyiben a vevők meggondolnák magukat, és mégsem költöznének a településre.

Krisna-völgy esetében a Templomtanács – a közösség végső döntéshozó szerve – és az egyház belső szabályzata alapján, vallási alapon döntenek az új tagok felvételéről.

A többlépcsős folyamat – mely nemcsak a somogyivámosi közösséghez, de lényegében az egyházhoz való csatlakozást is jelenti – első lépéseként egy 6 hetes bhakta-programot szükséges elvégezni. Ennek sikeres befejezését követően kérvényezni lehet az egyéves misszionáriusi tevékenységet (próbaidő), majd a Templomtanács és a vezető ajánlásával továbblépve, a következő négyéves időszak alatt el lehet végezni az egyház által működtetett

főiskolát. Végül az egyén dönthet, civil foglalkozást választ, vagy – például Krisna-völgyben – misszionáriusi tevékenységet fog végezni.

A dél-dunántúli kezdeményezések közül, úgy tűnik Krisna-völgy határozza meg a legszigorúbb feltételeket, a vallási közösség nagyobb hangsúlyt fektet tagjainak kiválasztására, mint a másik két „civil” település.

Településforma:

A településforma Gyűrűfű és Visnyeszéplak esetében jelentős eltérést mutat a klasszikus utcás faluképtől. Krisna-völgyben a hagyományos utcás elrendezés a jellemző, de a lakóövezet elkülönítve található a közösségi és a turisztika céljait szolgáló másik településrésztől.

Gyűrűfűn az alapítók tudatosan az ősbib, szeres⁶ – tanyacsoportos – forma kialakítására törekedtek. Bár infrastruktúra szempontjából ez a megoldás több nehézséget jelent, a közösségi élet szervezése tekintetében mindenképpen előnyös. Visnyeszéplakon a házak általában szórtan, nagy távolságra találhatók egymástól, a településforma a szeres szerkezettel mutat rokon vonásokat.

IV. 2. 5. Helyi társadalom

A fenntarthatóságot alapvetően három területen kell megvalósítani: természeti-ökológiai, gazdasági és társadalmi téren. (I. 2.) Mindegyik terület egyformán fontos, egyik nélkül sem beszélhetünk fenntartható településről. Lényeges tehát megvizsgálni, mi jellemzi a három dél-dunántúli település közösségét, és valóban fenntarthatóak-e ezek a kezdeményezések társadalmi szempontból?

A három ökofalu népességszámát tekintve, legnépesebb közössége Krisna-völgynek van (130 fő), őket követi Visnyeszéplak (kb. 110 fő), végül Gyűrűfű kb. 30 lakossal. A háztartások száma a baranyai településen 10, Visnyeszéplakon 25-30 közötti, Krisna-völgyben pedig az egyedülálló mellett 30 család él. Valamennyi falu népességszámát 300 főben maximalizálták, ekkora ugyanis az a létszám, amely mellett a fenntarthatóság – valamennyi elemét tekintve – megvalósítható.

⁶ *Szeres településforma:* ennek lényege, hogy egy-egy bokorban több ház szerveződik egy közösségi épület, például iskola, gyülekező tér köré.

Gyűrűfű és Krisna-völgy új faluközösség kialakításával jött létre, Visnyeszéplak helyi társadalma pedig átmenetet képez az új faluközösség kialakulása és a meglévő átalakulása között. Utóbbi településen az „öslakosok” és a beköltözők aránya 20%-80%.

Mindhárom vizsgált kezdeményezés népessége folyamatosan nő, főleg a két somogyi közösség esetében beszélhetünk intenzívebb gyarapodásról. A lakosság számának emelkedése két tényezőre vezethető vissza: a beköltözések mellett a létszámot a születések is növelik, ezek pedig jóval meghaladják a népességcsökkenést, ami általában csekély számú elköltözést jelent, Gyűrűfűn és Visnyeszéplakon például elsősorban személyes-családi okok miatt. Krisna-völgyben, ahol intenzívebb a beköltözés, nagyobb arányú a közösséget elhagyók száma is, melynek oka az egyházon belüli mozgás, illetve civil foglalkozás választása. A bhakta-programban részt vevők általában 1/3-a marad a közösség tagja.

Az ökofalvak egyik fő ismérve a jól működő, szoros kötődésű helyi társadalom megléte. A közösségszervezés, egy erős kötődésű helyi közösség kialakítása és működtetése létfontosságú kérdés a hosszú távú fenntarthatóság megvalósulásához.

Gyűrűfű és Visnyeszéplak hagyományos társadalmi berendezkedésű települések, családi alapon szerveződő közösségek. Különösen az utóbbi településen élnek még a régi hagyományos falvakat jellemző íratlan erkölcsi szabályok, melyek sok esetben bibliai alapokon nyugszanak.

Krisna-völgy társadalmi életének alapja a Krisna által kinyilatkoztatott erkölcsi szabályok, egyben vallási alapelvek, a dharmák. A Védákban megfogalmazott 4 alapszabály⁷ az Istenség Legfőbb Személyének, Krisnának az emberiség anyagi és lelki jóléte érdekében adott utasításai, melyek hozzájárulnak egy harmonikus társadalom létrehozásához.

⁷ *Az erkölcsös élet 4 alapszabálya:* 1) Ne létesíts semmilyen szentségtelen kapcsolatot az ellenkező nemmel, azaz nemi életet csak házasságon belül, gyereknemzés céljából élj! 2) Ne mérsárolj szükségtelenül az állatokat, azaz légy vegetáriánus (ne egyél húst, halat és tojást)! 3) Ne légy a mámor lealacsonyító szokásainak rabja, azaz ne fogyassz alkoholt, kábító-, és mámorító-, illetve egyéb ajzó- és élénkítő szereket, valamint ne dohányozz! 4) Ne úzz semmiféle szerencsejátékot, azaz tartsd távol magad a vagyonszerzés alantas módszereitől! (Gaura Sakti dasa 2003 pp. 17.)

A farm hierarchikus szerveződésű társadalmának – varnasrama rendszer – csúcsán maga Krisna áll, az „anyagi természet kötőerői és a rájuk jellemző munka” alapján pedig négy társadalmi osztályt⁸ különböztethetünk meg: a brahmanák, a ksatriyák, a vaisyák és a sudrák rendjét. A társadalom lelki alapon is tagolható, a négy lelki osztály⁹: a brahmacarik, a grhasthák, a vanaprasthák és a sannyasák rendje.

A társadalom különböző osztályai olyanok, mint a test különböző tagjai: a brahmanák a fej, a ksatriyák a karok, a vaisyák a törzs, és a sudrák a lábak. Mivel egyetlen testrész nélkül sem lehet teljes a test, mindenki hasznos tagja a közösségnek, a kölcsönös tisztelet és elismerés pedig meghatározó szerepet tölt be a társadalom életében.

A közösség egyes tagjainak helyzetét a „jellem és egy bizonyos tevékenységre való természetes hajlam, valamint a képzéssel fejlesztett alkalmasság” (Gaura Sakti dasa 2003 pp. 15), és nem a származás illetve az anyagi háttér határozza meg. A közösségben úgy gondolják, ha mindenki a saját természetének megfelelő munkát végzi, az elősegíti az egyéni képességek kibontakozását, tehát hozzájárulhat egy sikeres és boldog élethez.

A krisna-völgyiekhez hasonlóan valamennyi fenntartható település, közösség bírálja a materializmuson alapuló, és az emberi kapcsolatokat elszemélyesítő modern társadalmi berendezkedést, mely nemcsak közösségek szintjén degradálhatja a nyugati társadalmakat, de a családi egységek széteséséhez is vezethet. A család intézménye – különösen a két somogyi közösség esetében – rendkívül fontos érték, Krisna-völgyben nincsenek válások, a házasságok egy életre köttetnek, Visnyeszéplakon pedig nem ritkák a 7-8 fős családok sem.

A közösségi szellem ápolása valamennyi kezdeményezés életében nagyon fontos szerepet játszik. Egy szoros kötődésű helyi társadalom létrehozásának és működtetésének számos módja van, ezek közül az ökofalvak is több módszert alkalmaznak.

⁸ *A varnasrama rendszer 4 társadalmi osztálya/rendje:* 1) Brahmanák: értelmiségi réteg. Tagjai papok és tanítók. 2) Ksatriyák: irányítók, uralkodói illetve vezetői feladatokat ellátó személyek, akiknek feladata a társadalom védelmének ellátása. 3) Vaisyák: feladatuk a társadalom anyagi, gazdasági fejlődésének biztosítása. Tagjai kereskedők, földművesek, téhénvédelemmel foglalkozók. 4) Sudrák: kétkezi munkások, akik az előbbi osztályokat fizikai munkájukkal segítik.

⁹ *A varnasrama rendszer 4 lelki osztálya/rendje:* 1) brahmacarik: cölibátusban élők. 2) grhasthák: családosok. 3) vanaprasthák: visszavonultan élők. 4) sannyasák: az élet utolsó szakasza, amikor a férfiak vándor szerzetesként élve teljesen Isten szolgálatának szentelik életüket.

Visnyeszéplakon általában hetente két alkalommal kerül sor valamiféle közösségi eseményre, Krisna-völgyben naponta vannak közös programok, mint például közös étkezések, imádság. Gyűrűfűn mindössze havi rendszerességgel jönnek össze a közösség tagjai, akkor is inkább a baráti körök, teljes közösségre kiterjedő esemény nagyon ritkán fordul elő mostanában.

Általában valamennyi ökofalu közösségi programjai között szerepel a közösen végzett munka (kaláka), a saját ünnepek és falugyűlések tartása, valamint helyi média működtetése (3. táblázat).

3. táblázat: A közösségszervezés eszközei Gyűrűfűn, Visnyeszéplakon és Krisna-völgyben (2008)

Közösségi események, programok	Gyűrűfű Ökofalu	Visnyeszéplak	Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm
Közös munka, mégpedig	Kaláka	Kaláka	Van
Saját ünnepek, mégpedig	Szent Iván éji tűzgrás, szilveszter (korábban)	Pl.: Szent Mihály napi búcsú, névnapi mulatságok, hagyományos magyar ünnepek tartása (karácsony, húsvét, stb.), búcsújáró szent helyekre ellátogatás (pl.: Erdélybe)	Egyházi ünnepek, fesztiválok
Falugyűlések	Van	Van	Van
Helyi média, mégpedig	Hírlevél (2 éve), Közös levelezőlista (most) – külsősök is tagjai	Időszakos hírujság	Faliújság (pl.: kertészblog)
Egyéb, mégpedig			Templomi programok, közös étkezések, imádság

Forrás: saját szerkesztés (kérdőíves felmérés alapján)

A helyi társadalom működését nagymértékben befolyásolja, kik, milyen szervezet, illetve milyen módon hozzák meg a közösség egészét érintő döntéseket.

Gyűrűfűn több szervezet kezeli a helyi ügyeket. Az alapító szervezet – a Gyűrűfűi Alapítvány – elsősorban tulajdonjogi kérdésekben jár el, a Gyűrűfűi Egyesület pedig kulturális és

közösségi programok szervezését végzi, illetve a falugondnoki szolgálatot működteti. A településen részönkormányzat is működik, tagjai önkormányzati teendőket látnak el. Az Alapítványt az alapítók által kijelölt kuratórium vezeti, tagsága nincsen, az Egyesületnek bárki tagja lehet, a döntéseket minősített többséggel hozzák. Visnyeszéplakon a Visnyeszéplaki Faluvédő Egyesület a fő döntéshozó szerv, ugyanakkor itt is működik részönkormányzatiság. Előbbi szervezet – bár nincs rá konkrét szabály – általában konszenzussal hozza meg döntéseit. Krisna-völgyben a 130 fős közösség és a több mint húszféle tevékenység szervezése komoly feladatot jelent, a szervezet több saját céget és egy Alapítványt – Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége – is működtet. A farm élén a Templomtanács (Igazgatótanács) áll, melynek feladata, hogy meghatározza a fő elveket, irányvonalakat, végezze a jogi szabályozást és kezelje a pénzügyeket. A szervezet tehát Krisna-völgy végső döntéshozó szerve, mely a farm működését, tevékenységét és fejlesztését alakítja. Tagjait a közösség egyes tevékenységeit irányító hat igazgatóság koordinálásával megbízott vezetők alkotják. Az igazgatóságok Krisna-völgy működésének legfontosabb területeit fogják át, ezek a szociális szféra és területfejlesztés, a közterületfenntartás és ellátás, a templom, a turisztika és kommunikáció, a mezőgazdaság és az oktatás. A Templomtanácshoz hasonlóan az igazgatóságok vezetői – főosztályvezetők – is rendszeresen üléseznek. Az egyes területek – igazgatóságok – tovább is bonthatóak, a turizmuson belül például külön irányítás alá esik az étterem, az ajándékboltok, a vendégház, vagy a VIP vendégek fogadása. Ezen a szinten, az osztályvezetők, akik az operatív működésért felelősek, már meghallgatják az ott dolgozók véleményét. (A szinergia nagyon fontos.) Emellett léteznek közös megbeszélések – falugyűléseknek is nevezhetjük ezeket –, ahol a farmon élőket tájékoztatják az igazgatótanácsai döntésekről, elvekről és fejlesztésekről, továbbá bárki felvethet számára lényeges problémát.

A három dél-dunántúli kezdeményezés közül – a fentiek alapján – úgy tűnik, Krisna-völgy és Visnyeszéplak esetében beszélhetünk igazán jól működő közösségekről. Gyűrűfűn az utóbbi időben a helyi társadalmat összetartó kötelékek sajnos meglazultak, és féltő, hogy egy igazán jól működő közösség már csak nagy nehézségek árán, vagy egyáltalán nem hozható létre. (Az okok között valószínűleg az alapítványi forma okozta problémát kellene megemlíteni, ami összefügghet egy bizonyos vállalkozó betelepülésével, akinek számlájára több bírósági per elindítása, és a vállalkozói szellem sajnálatos megjelenése is írható.)

Mindhárom ökofalu nyitott a külvilággal szemben, és szívesen fogadják az érdeklődőket, amennyiben azok is tiszteletben tartják az ott élők magánéletét. (Valószínűleg ez is része annak törekvésnek, hogy modellként szolgálhassanak mások számára.) A hazai mozgalom fejlődése szempontjából nagyon lényeges, hogy közösségeik kapcsolatokat ápoljanak más hazai és külföldi szerveződésekkel és egymással is. (A GEN is hasonló okokból jött létre az 1990-es évek közepén.) A három dél-dunántúli település aktív tagja a Magyar Élőfalu Hálózatnak – sőt ezen belül a legszorosabbak az egymás közötti kapcsolatok –, résztvevői a környezet- és természetvédő szervezetek Országos Találkozója ökofalu szekciójának, továbbá szorosan együttműködnek az Ormánsági Alapítvánnyal a hazai gyümölcsfajták elterjesztése érdekében. Gyűrűfű és Krisna-völgy GEN tagok, részt vesznek az „Aktív Szabadidő és Környezeti Nevelés Dél-Dunántúli Összefogás” (www.gyeregyalog.hu) mozgalom munkájában, továbbá mindketten – különösen az utóbbi – hazai felsőoktatási intézményekkel is együttműködik. A találkozók mellett – az Élőfalu Hálózat például évente kétszer tart összejövetelt – a Zaja Péter (Visnyeszéplak) által szerkesztett, negyedévente megjelenő Élőfalu Hálózat c. hírlevél is a kapcsolattartás fontos eszköze.

IV. 2. 6. Gazdaság

Az ökofalu kezdeményezések egyik legjellemzőbb vonása az önellátásra való törekvés, amely a gazdasági élet, az áruterelés és a kereskedelem területét is jelentősen befolyásolja.

Magyarországon mindhárom kezdeményezés esetében bátorítják a helyi – ökofalun belüli – gazdaság fejlesztését, elsősorban a saját szükségletek kielégítése, az önfenntartás céljából. (Amennyiben marad felesleges áru, azt a piacon értékesítik.)

Mivel elsődleges cél az önellátás, és kevésbé vannak rászorulva „külső munkahelyekre”, a munkanélküliséget, mint jelenséget az ott lakók sajátosan értelmezik. Ha van is hivatalos munkanélküliség – Gyűrűfűn 1 fő, a másik két helyen nincs regisztrált munkanélküli –, valójában mindenki dolgozik, a ház körüli munkákból, „ebből-abból” mindenki megél.

A két somogyi településen az emberek nem járnak el „máshová” dolgozni, 100%-os a helyi foglalkoztatás. Krisna-völgyben a Közösség a foglalkoztató, Visnyeszéplakon családi szinten folyik a termelőmunka, az emberek önellátók és östermelők. (Utóbbi faluban néhány „fizetett állás” azért létezik, például a tanítónő illetve a gondnok esetében.) Gyűrűfűn az emberek egy

része ingázik munkahelyére, négy személy Pécsre – a városi kórházba, az egyetemre, családi vállalkozásba, illetve tanítani – jár el dolgozni. A munkaképes korú lakosság többi tagjának helyben sikerült megtalálni a megélhetését, 1-3 személyt a Gyűrűfű Műhely Informatikai Kft. foglalkoztat, a többiek őstermelők illetve helyi élelmiszerek feldolgozásából jutnak bevételhez.

A vizsgált közösségeknek nemcsak a helyi foglalkoztatást sikerült megvalósítaniuk, de időnként külső munkert is alkalmaznak. Gyűrűfű és Visnyeszéplak elsősorban az építkezéseknél vették igénybe külső idénymunkások segítségét, Krisna-völgy a mezőgazdasági, a közterületfenntartási munkáknál és a turizmus előmozdítására alkalmaz rendszeresen nem helyi munkaerőt.

Az önellátás mértékét jól mutatja, milyen arányban képesek a közösségek a helyben előállított termékekből kielégíteni szükségleteiket, az energiát, az élelmiszert, a napi háztartási cikkeket. Például Gyűrűfű élelmiszerből hozzávetőlegesen 1/3-ad részben önellátó, ami tovább is növelhető lenne (2/3-ra), ha a családok – Visnyeszéplakhoz hasonlóan – összefognának, és közösen, akkora területen termelnék a gabonát, hogy a gépesítés megoldható legyen, a „kombájn kijöjjön” aratásnál. A helyi adottságok figyelembevételével megtermelhetők az alapvető élelmiszerek, a gabona, a zöldség és gyümölcs, a hús, tojás, tejtermékek és pékáruk. Persze vannak élelmiszerek, melyeket nem tudnak előállítani – például déli gyümölcsöt, olajat, stb. –, de ez kompenzálható azzal, hogy fogyasztási szokásaikat megpróbálják minél inkább a helyi viszonyokhoz igazítani. Visnyeszéplak nemcsak élelmiszerből, de tüzelő tekintetében is szinte teljes mértékbe önellátó, bár ennek mértéke családfüggő. Krisna-völgy közössége igyekszik – fokozatosan – minél több területen önállóvá válni. Élelmiszerből képesek a legnagyobb arányú önellátásra – az év egyik felében semmit sem vásárolnak, a másikban becslésük szerint 65-70%-ban önellátóak. Fűtés esetében ez az arány körülbelül 20-25%. A közösség további területeken is tervezi, vagy már meg is valósítja az önellátást, így például maguk készítik ruházati – pl. kender- és gyapjufeldolgozás, csuhépapucs készítés folyik a településen – és különböző használati tárgyakat – kosarat, rongyszőnyeget, poharat, stb. –, ékszert, dísz- és bútortárgyakat.

A helyi gazdaság megléte és az önellátásra való törekvés felvet egy további érdekes kérdést, mégpedig a helyi, belső pénzrendszer alkalmazásának lehetőségét. A LET (Local Exchange/Employment Trade System) alternatív pénzügyi rendszer olyan esetekben jelent megoldást, amikor egy közösségben „rendelkezésre állnak mind a szakértelem, mind az idő,

mind pedig az eszközök egy bizonyos munka elvégzésére, azonban az egy külső forrás, a pénz hiányában az mégsem valósulhat meg” (E. Nagy Zs. 1998 pp. 42). Bár több nemzetközi példát is találunk belső pénzt alkalmazó közösségekre, Magyarországon ilyenek nem léteznek, és nem is nagyon tervezik bevezetésüket. A három kezdeményezés közül egyedül Gyűrűfűvet vetették fel a „fabatka” használatát, ám hamarosan el is vetették. Kilián Imre – Gyűrűfű egyik alapítója szerint – a belső pénz használatának saját szükségleteit megtermelni képes nagy létszámú közösség esetében van értelme, ráadásul sok esetben inkább csak kapcsolattartási eszközként van szó és nincs is igazi gazdasági jelentősége. (Például Findhornban kutyasétáltatásért fizetnek helyi pénzzel.) Magyarországon ehelyett inkább a cserekereskedelmet részesítik előnyben, különösen Gyűrűfű és Visnyeszéplak lakói. Krisna-völgy esetében a belső pénz bevezetésének nem is lenne értelme, hiszen a közösség tagjai természetbeni juttatást kapnak munkájukért, pénzbeli fizetség nincsen.

Az ökofalvak sokszínű gazdasági életében olyan tevékenységek játszanak szerepet, melyek amellet, hogy biztosítják a minél magasabb fokú önellátást, a helyi adottságokhoz igazodnak, és a környezettudatosság jegyében nem terhelik jelentősen környezetüket.

Mindhárom vizsgált közösség gazdasági életének egyik alappillérét a mezőgazdasági tevékenység – állattartás/állattenyésztés és a növénytermesztés – valamint a természetközeli erdőgazdálkodás adja, az önellátás alapvető feltétele ugyanis a saját élelmiszerek és tüzelőanyag megtermelése. A szekunder szektort a legtöbb helyen a kézműves és háziipar, az élelmiszer kisipar és helyi építőanyagokra alapozott építőanyag- és építőipar jellemzi. (Utóbbi célja a helyi igények kielégítése, így hagyományos értelemben vett építőanyag- és építőiparról nem beszélhetünk.) Nagymértékű környezeti terhelést jelentő iparágak, és a nagyipar sehol sem jellemzőek. A terciér és a kvaterner szektoron belül a közösségek turizmussal – öko- illetve vallási turizmussal –, oktatással-neveléssel, szemináriumok és tanfolyamok tartásával, informatikával valamint egyéb szolgáltatások nyújtásával – például Krisna-völgyben más cégek számára végzett könyveléssel – foglalkoznak. A környezetvédelmi tanácsadás még nem terjedt el, egyedül Krisna-völgyben tervezik bevezetését. Különleges tevékenységnek számít a gyógynövénytermesztés- és gyűjtés Visnyeszéplakon, továbbá gyógynövénytermesztés és gyógymézek előállításuk Krisna-völgyben (4. táblázat).

A helyi termékek vonatkozásában Gyűrűfű és Visnyeszéplak tejtermékeiről, utóbbi gyümölcskészítményeiről – aszaltgyümölcs, pálinka, lekvár, stb. – is nevezetes. A két somogyi közösség méhészeti termékeiről is ismert. Helyi kézműveseket, mesterembereket

valamennyi településen találunk, különösen Visnyeszéplakon és Krisna-völgyben (4. táblázat).

A minőségi turizmus – elsősorban az ökoturizmus – kiváló lehetőséget nyújt valamennyi közösség számára, melynek alapját a kedvező természeti és épített környezeti adottságok jelentik. Gyűrűfű és Krisna-völgy ezt fel is ismerte, előbbi ökoturizmussal, utóbbi öko- és vallási turizmussal foglalkozik. A két település közül Krisna-völgy különösen magas szintre fejlesztette a vendéglátás, idegenforgalom tevékenységét (F. 5. 16). 2002-ben például 22 ezer látogatót fogadott a völgy, és ezzel „a megye egyik legnépszerűbb idegenforgalmi látványosságává nőtte ki magát” (Gaura Sakti dasa 2003 pp. 24).

A tevékenységek palettájának további színesítését tervezi Gyűrűfű és Krisna-völgy közössége. Előbbi napkollektorok összeszerelésével szeretne foglalkozni – a Gyűrűfű Műhely Informatikai Kft. keretein belül –, utóbbi a meglévő tevékenységek fejlesztése mellett kézműves ház elindítását is tervezi, amely baba-mama barát „munkahelyként” funkcionálna az ott dolgozó kismamák számára.

Mezőgazdaság:

A helyi adottságoknak megfelelő mezőgazdasági tevékenység alapvető szerepet játszik a közösségek gazdasági életében – az önellátás egyik alappillére –, ezért is célszerű ezzel a területtel részletesebben foglalkozni.

Gyűrűfű és Visnyeszéplak esetében egyéni szinten folyik a termelés, őstermelői formában – bár az utóbbi településen a gabonát közösen termelik meg –, Krisna-völgyben közösségi szinten végzik a munkákat, a Bio-völgy Bt. keretein belül.

Bár fő cél alapvetően az önellátás, a felesleget piacon értékesítik. Gyűrűfűn több háztartás foglalkozik tejtermékek előállításával, kecskesajtot két család is értékesít, helyben illetve az ország más területein, például Budapesten. A krisna-völgyiek önellátásra termelnek, ugyanakkor a közeljövőben tervezik csatni gyártásuk elindítását és a termék értékesítését. (A termékre Indiában is lenne kereslet.) Visnyeszéplakon családfüggő ki, mennyit termel meg

4. táblázat: Gazdasági tevékenységek Gyűrűfűn, Visnyeszéplakon és Krisna-völgyben (2008)

Gazdasági tevékenységek	Gyűrűfű Ökofalu	Visnyeszéplak	Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm
Permakulturális gazdálkodás	Van	Van	Nincs

Állattartás/állattenyésztés	Szarvasmarha (magyar tarka), ló, juh, kecske (cigája birkanyáj), szárnyasok (csirke), nyúl	Juh, kecske, tehén, ló, méhészet, szárnyasok...	Tehénvédelem, méhészet, zebu (tervben)
Növénytermesztés	Búza, kaszáló, kiskert, gyümölcsös	Minden háztartásnak van zöldséges kertje (biokertészkedés), közös gabonatermesztés, Visnyeszéplak „gyümölcsparadicsom” (márciustól februárig „mindig terem valami”): körte, alma... (régii magyar fajták)	Gabona: búza, rozs, árpa, zab, tritikálé; takarmánynövények: lucerna, kukorica; zöldségek (biokertészet), gyümölcsök,
Építőanyag- és építőipar	Van	Van	Van
Turizmus	Ökoturizmus	Nincs	Öko-és vallási turizmus
Oktatás-nevelés és tanfolyamok, szemináriumok tartása	Van	Előadások, filmvetítések, általános iskolai oktatás	Bhakta-program, nyári egyetem, ájurvéda tanfolyam, hétvégenként: főző tanfolyam, öko-bio hétvége, tanfolyam az ökológiai gazdálkodásról
Környezetvédelmi szaktanácsadás	Nincs	Nincs	Tervezik
Élelmiszer-kisipar	Tej és tejtermékek	Gyümölcsfeldolgozás termékei (aszalt gyümölcs, pálinka, lekvár), tej és tejtermékek (sajt)	Étterem számára élelmiszerek készítése, (pl.: péksütemények) Csatni készítését tervezik eladásra
Erdőgazdálkodás és fafeldolgozás	Természetközeli erőgazdálkodás	Van	Van
Kézműves ipar	Vasmunkák-kovácsolás (1 fő)	Sokféle kézműves tevékenység saját használatra, eladásra, cserére. Pl.: szövés, gyertyamártás, kosárfonás, stb. Van asztalos, ruhakészítő, fafaragó, kovács, nemezelés	Ruházati- és használati tárgyak, ékszer-, dísz tárgy- és bútorkészítés
Informatika (Pl.: számítógépes távmunka, szoftverfejlesztés)	Gyűrűfű Műhely Informatikai Kft.	Nincs	Saját honlap fejlesztése
Egyéb	Nincs	Gyógynövénytermesztés és –gyűjtés	Gyógynövények és gyógymézek (apiterápiai készítmények) előállítás, könyvelés más cégek számára

Forrás: saját szerkesztés (kérdőíves felmérés alapján)

saját maga számára, és mennyi tud eladni. A méhészeti termékeket többféle is értékesíteni tudják az országban.

A leginkább alkalmazott növény- és állatfajták tekintetében mindenütt előszeretettel alkalmazzák a régi magyar fajtákat, a tájjellegű változatokat, melyek sok esetben ellenállóbbak újonnan kifejlesztett társaiknál. Ezt a célt szolgálja az Élőfalu Hálózat által működtetett civil génbank is, különös tekintettel a tájjellegű gyümölcsfajták elterjesztésére. Jellemző magyar állatfajták: magyar szürke, magyar tarka, magyar óriás nyúl, racka juh, puli, stb. A hazai fajok és fajták mellett megemlíteném Krisna-völgy zebuvásárlási tervét is, a közösség a látogatásomat követő hétre várta egy zebupár megérkezését Franciaországból. A klíma megfelelő tartásukhoz, és állítólag tejük sem okoz allergiát, a hazai szarvasmarhák tejével szemben.

Az ökofalvak által alkalmazott mezőgazdasági technikák/technológiák mindenütt nagyon hasonlóak: a környezetet legkisebb mértékben terhelő, a helyi adottságoknak leginkább megfelelő, extenzív jellegű ökológiai gazdálkodást – Gyűrűfűn és Visnyeszéplakon permakulturális gazdálkodást – folytatnak. Ennek keretében – az év nagy részében – legeltetési- és háztáji állattartás folyik a falvakban, ezen kívül méhészkedéssel, gyümölcs- és zöldségtermesztéssel is foglalkoznak, a kaszálás mellett pedig az igényeknek megfelelő mértékű szántóföldi gabona- és takarmánytermesztésre törekednek. (Krisna-völgyben nem állattartással, hanem állatvédelemmel/tehénvédelemmel foglalkoznak!) A gépesítettség mértéke nem kiemelkedő, bár erőgépekkel mindenütt rendelkeznek. (Gyűrűfűn és Krisna-völgyben 2-2, Visnyeszéplakon 3 traktor van.) A mezőgazdasági munkákhoz a két somogyi település állati erőt is igénybe vesz, Krisna-völgyben ökörral (F. 5. 14.), Visnyeszéplakon lóval is szántanak. A konyhakert művelése, a gyümölcsök betakarítása kézzel történik. Bár hivatalosan mindenütt kizárólag ökológiai gazdálkodással (biogazdálkodással) foglalkoznak, biominősítés nem mindenütt és nem minden terményre létezik. Gyűrűfűn csak a sajt készítő gazdák vannak minősítve, Krisna-völgyben a gabona és a gyümölcs számít hivatalosan is bioterméknek, míg Visnyeszéplakon háztartásfüggő a minősítés megléte.

IV. 2. 7. Települési infrastruktúra és környezetvédelem

Ökológiai építészet, zöldinfrastruktúra, megújuló energiahordozók, mind-mind olyan fogalmak, melyek az ökológiai fenntarthatóságot szolgálják és szorosan köthetőek az ökofalu kezdeményezésekhez. Lássuk, mi jellemzi a hazai közösségek infrastruktúráját, és hogyan állnak környezetvédelemi szempontból. A következőkben bemutatnám a három dél-dunántúli kezdeményezés építészeti jellemzőit, fogyasztási és hulladékkezelési szokásait, az energia, vízellátás, szennyvízkezelés, a műszaki- és humáninfrastrukturális ellátottság területét, végül a környezetvédelem témakörét érinteném.

Építészet:

Valamennyi vizsgált közösségben tudatosan választják meg az építőanyagokat és építészeti eljárásokat, technológiákat az épületek tervezése és kivitelezése során. A cél minden esetben az ökológiai elvek figyelembevételével az energiafelhasználás minimalizálása, a régi magyar építészeti hagyományok felelevenítése, és a természeti környezettel harmonizáló épületek kialakítása. (A rendezési tervek tartalmazzák az építkezés alapvető szabályait.)

Ennek szellemében a helyi, természetes anyagok használatára törekednek – pl.: vályog, fa, nád, szalma –, továbbá újrahasznált építőanyagokat is alkalmaznak, például bontott téglát és bontott nyílászárókat. (Többségük a népi építészet által is használt építőanyag.) Ugyanakkor – amennyiben lehetséges – kerülnek a környezetet nagyobb mértékben károsító anyagok használatát, pl. a műanyagot, a hungarocellt. Betont nem szívesen használnak, de mivel nincs rá igazán természetes alternatíva, Krisna-völgyben alkalmazzák, Gyűrűfűn az úsztatott beton változatát – kő és beton – használják, és Visnyeszéplakon is találkozhatunk vele néhány épületnél. A baranyai településen az aljzat kialakításánál alkalmazzák még a „sárba rakott kő” technikát, Visnyeszéplakon pedig sok házban téglalapzat található.

Az ökofalvak által alkalmazott technológiák közül legjellemzőbbek a különböző vályogépítészeti megoldások, mivel az építőanyag helyben rendelkezésre áll és kiváló tulajdonságokkal rendelkezik. Hagyományos vályogtégla, paticsfal és vert (döngölt) fal technológiát alkalmaznak Gyűrűfűn és Visnyeszéplakon. Krisna-völgyben még nincs – de tervezik – vályogház építését döngölt technológiával. (Eddig kisméretű téglából építkezett a közösség.)

A rendezési terv valamennyi ökofalu esetében tilalmakat is meghatároz, melyeket a tagoknak kötelező érvényűen be kell tartania az építkezések során. Gyűrűfűn például nem építhetnek vízöblítéses WC-ket, illetve 2 szintesnél magasabb épületeket. Krisna-völgyben szintén tilos többemeletes házakat felhúzni, és nem építik be a padlásteret sem. Ezek a helyiségek szárításra-aszalásra használhatóak.

Fogyasztási szokások, hulladékkezelés:

Az ökológiai lábnyom méretét alapvetően az egyén, illetve a közösség által kialakított fogyasztási szokások befolyásolják. (Ezek hatással vannak a keletkező hulladék mennyiségére is.) A következőkben tekintsük át, törekednek-e a hazai közösségek a környezettudatos fogyasztói magatartás kialakítására, és ha igen, ezt hogyan valósítják meg a gyakorlatban!

Először is megállapíthatjuk, hogy az ökofalvak fogyasztási szokásai eltérnek egy átlagos település ilyen jellegű szokásaitól. A vizsgált közösségekben amellet, hogy igyekeznek fogyasztásukat a helyi adottságokhoz igazítani, törekednek annak minimalizálására is. Ennek tipikus módjai, az eszközhasználat – pl. traktor, fűrész, stb. – megosztása, a nagy tételben vásárlás vagy a telekocsi használat. Krisna-völgyben vallási okokból ez emberek vegetáriánusok.

Az ökofalvak a hulladékképződés minimalizálására is törekednek. A háztartásokban alkalmazzák a hulladékkezelés megelőzése, minimalizálása (reduce), az újrahasználat (reuse) és az újrahasznosítás (recycle) különböző módszereit. Például: vásárláskor mellőzik a felesleges csomagolást és az egyéb hulladéknak szánt anyagokat, előnyben részesítik az üveget a műanyaggal szemben, a fa-, textil- és papírhulladékot eltüzelik, komposztálnak és bontott építőanyagokat is használnak. Így a keletkező hulladék mennyisége kisebb, mint egy átlagos háztartás illetve közösségek esetében, bár képződése erősen egyén- és családfüggő. Gyűrűfű például egy 4 fős család átlagosan két hét alatt termel 110 liter szemetet, vendéglátóm esetében ez az érték: 1 kuka/1 hónap/3 fő. Visnyeszéplakon átlagosan másfél hónap alatt telik meg egy „kukára” való mennyiség. Krisna-völgyben közösségi szinten határozható meg az érték. Két részre osztva a keletkező hulladék mennyiségét, a lakossági szemét és a turizmus-közös konyha¹⁰ által kibocsátott hulladék is 4-4 m³/hét, bár ez utóbbi szezonfüggő is. Nyáron több, télen kevesebb a látogató, így kevesebb a szemét is.

Mindhárom vizsgált ökofaluban szelektíven gyűjtik a hulladékot. A lakók különösen komposztálással és az éghető anyagok eltüzelésével tudják jelentősen csökkenteni a lerakásra vagy égetéses ártalmatlanításra kerülő szemét mennyiségét. Gyűrűfű például az elszállított, a komposztált és az elégetett hulladék arányát 25%-35%-30%-ra becsülte Kilián Imre.

A szervezett hulladékbegyűjtés és -elszállítás egyedül Gyűrűfű esetében nincs megoldva. A lakók a szomszédos dinnyeberkiekkel illetve ismerőseikkel állapotok meg szemétük ottani

¹⁰ Krisna-völgyben a közösség tagjai együtt étkeznek, az ételeket a közös konyhán készíti el.

elhelyezéséről. Dinnyeberkiből Pécsre, Krisna-völgyből Kaposvárra, Visnyeszéplakról Csökölyre viszik a hulladékot megsemmisíteni.

Energia:

A vizsgált ökofalvak – a nemzetközi kezdeményezésekhez hasonlóan – a megújuló energiaforrásokat részesítik előnyben energiaszükségletük kielégítésénél. Ezen belül legelterjedtebb a napenergia passzív és aktív hasznosítása, továbbá a fatüzelés – biomassza – alkalmazása. (Az aktív hasznosítás elsősorban csak a napkollektorokra terjed ki.) Vízügyi energiát nem, szélenergiát pedig csak Krisna-völgyben hasznosítanak. (Visnyeszéplakon is gondolkodnak szélturbina építésén.) Megjegyezném, hogy a ruhák friss levegőn történő szárítása is szélenergia hasznosításnak számít, amit valószínűleg minden közösségben alkalmaznak, de csak Visnyeszéplakon említettek meg (5. táblázat).

Elektromos energiát mindhárom közösségben használnak, bár Krisna-völgyben az áram nincs minden épületbe bevezetve. A hívők közül többen olajméccsessel világítanak. Gyűrűfűn nincsen utcai világítás (5. táblázat).

A fosszilis energiahordozók közül Gyűrűfűn és Krisna-völgyben gázt is alkalmaznak – propán-bután gázpalackot a főzéshez – illetve a közlekedés miatt valamennyi közösség rá vannak szorulva a szénhidrogének használatára. Vezetékes gáz egyik helyen sincs kiépítve (7. táblázat).

A két somogyi településen állati erőt is alkalmaznak, előbbi például ökorerőt a szántáshoz és a szállításhoz (5. táblázat).

A felhasználás célja szerint vízmelegítéshez mindhárom faluban napkollektort – napenergiát –, Gyűrűfűn és Visnyeszéplakon fatüzeléses cserépkályhát vagy kemencét – biomasszát –, a baranyai településen pedig kiegészítő jelleggel villanybojlert – elektromos áramot – is használnak. A helyiségek fűtése mindenütt fatüzeléssel történik, a sütéshez-főzéshez pedig fatüzeléses kemencét vagy propán-bután gázt – fosszilis energiahordozót – alkalmaznak. Az ételek hűtésénél-fagyasztásánál a hűtőgépek – elektromos áram – mellett a pincéket is igénybe veszik (6. táblázat).

A közösségek energiaszükségletük kielégítéséhez maguk termelik a fát – Visnyeszéplak biomassza igényét csaknem 100%-ban ki tudja elégíteni, Krisna-völgy 10%-ban önellátó –, továbbá a nap- illetve a szélenergiát. A fosszilis energiahordozókat és az elektromos áramot kívülről kénytelenek beszerezni.

5. táblázat: Gyűrűfűn, Visnyeszéplakon és Krisna-völgyben alkalmazott energiahordozók
(2008)

	Gyűrűfű Ökofalu	Visnyeszéplak	Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm
1) MEGÚJULÓ ENERGIAFORRÁSOK			
Szélenergia		Szélturbina (tervben), ruhaszáritás	Igen
Vízenergia			
Passzív napenergia hasznosítás	Igen	Igen	Igen
Aktív napenergia hasznosítás	Napkollektor	Napkollektor, napaszaló	Igen
Biomassza	fatüzelés	fatüzelés	Igen
2) ELEKTROMOS ENERGIA	Igen	Igen	Nincs mindenhol bevezetve
3) NEM MEGÚJULÓ ENERGIAFORRÁSOK			
Fosszilis energiahordozók	PB-gázpalack, közlekedés	Olaj, gáz (közlekedés)	Gázpalack, olajmécses, közlekedés
4) EGYÉB		Állati erő (ló)	Állati erő (ökör)

Forrás: saját szerkesztés (kérdőíves felmérés alapján)

Gyűrűfű, és a két somogyi település is törekszik energiateljesítményének minimalizálására. A közösségek például különböző építészeti megoldásokkal – szigetelés –, közös autóhasználat, energiatakarékos háztartási eszközök alkalmazásával, vagy Krisna-völgyben – a központi konyhán – nagyobb mennyiségű főzésével illetve állati erő alkalmazásával is csökkentik energiaigényüket.

6. táblázat: Energiaforrások a felhasználás célja szerint Gyűrűfűn, Visnyeszéplakon és
Krisna-völgyben (2008)

	Gyűrűfű Ökofalu	Visnyeszéplak	Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm
Vízmelegítés	1) Napenergia: napkollektor, 2) Biomassza: fatüzelésű cserépkályha illetve kemence, 3) Elektromos áram: villanybojler (kiegészítő)	1) Napenergia (napkollektor) 2) Biomassza (fatüzelés)	Biomassza (fatüzelés)
A helyiségek fűtése	Kizárólag biomassza: fatüzelésű cserépkályha illetve kemence	Biomassza (fatüzeléses cserépkályha, kemence)	Biomassza (fatüzelés)
Sütés-főzés	1) Fosszilis energiahordozó: propán-bután gázpalack 2) Biomassza: fatüzelésű kemence	1) Biomassza (fa) 2) Fosszilis energiahordozó (gáz)	1) Biomassza (fatüzelés) 2) Fosszilis energiahordozó (gáz)
Ételek hűtése-fagyasztása	Elektromos áram	1) Elektromos áram 2) Pince	1) Elektromos áram 2) Pince

Forrás: saját szerkesztés

Vízellátás és szennyvízkezelés:

A vízellátás és a szennyvízkezelés kritikus pontjai egy település infrastruktúrájának. A tiszta víz nemcsak indikátora a környezet minőségének, de mennyiségének és minőségének megőrzése a település hosszú távú fennmaradásának záloga. A megfelelően megválasztott szennyvízkezelési módszer mindehhez nagymértékben hozzájárulhat.

Gyűrűfűn és Visnyeszéplakon – ásott és fűrt – kutakból és helyi forrásból nyerik az ivóvizet, ezen kívül mindkét településen gyűjtik az esővizet, mely öntözésre, mosásra és tisztálkodásra is kiválóan alkalmas. Vezetékes víz csak Krisna-völgyben van kiépítve (7. táblázat), bár ott sincs minden házba bevezetve. (Itt ásott kutak biztosítják az ivóvizet.) A közösség a vezetékes víz kiváltására egy közel 460 m-es kút fúrását tervezi, melyet földalatti tároló egészítene ki, és amely biztosíthatná az egész közösség ivóvízellátását.

A kutak minőségét az illetékes szervek, és Krisna-völgyben maga a közösség is folyamatosan ellenőrzi. A víz mindenütt emberi fogyasztásra alkalmas, bár a nitrát szennyezés sokszor határérték körüli. Vízszennyezésről tehát egyik településen sem beszélhetünk, sőt minőségét tekintve az ivóvíz mindenütt „természetesen tiszta”, vagyis nincsen kezelve, szűrve, és mechanikai illetve kémiai úton sem tisztítják.

A vízhasználat és -szennyezés csökkentése alapvető szempont, bár nagyrészt település és háztartásfüggő hol, milyen módszert alkalmaznak. Gyűrűfűn egyáltalán nincsenek, és

Visnyeszéplakon is nagyrészt mellőzik a vízöblítéses WC-eket, és támogatják a hagyományos árnyékszék, illetve komposzttoilettek – NWC-k – építését, melyek termékét a földművelés is hasznosíthatja. A csapadékvíz hasznosítása újabb lehetőséget kínál a vízhasználat csökkentésére.

Szennyvízcsatorna egyik településen sem került kialakításra (7. táblázat). A szennyvízkezelésben alkalmazott legelterjedtebb alternatív technológia a nádgyökérszénás tisztítás.¹¹ Gyűrűfűn valamennyi háztartásnál épült ilyen szennyvíztisztító, Visnyeszéplakon pedig vagy az előbbi technológiát választják, vagy egyszerűen kiöntik a vizet az udvarra. (A szennyvíz mennyiségét nagymértékben csökkenti az NWC-k használata.) Krisna-völgyben idén májusban kezdik el egy gravitációs típusú nádgyökérszénás tisztító építését, a völgyben jelenleg emésztő működik, melynek tartalmát rendszeresen elszállítják a településről. (Az új szennyvíztisztító kiépítésével szennyvízcsatornát is kialakítanak majd.)

Műszaki- és humáninfrastruktúra:

Az infrastrukturális ellátottság vizsgálatánál a műszaki infrastruktúra eddig nem ismertetett területei – a hír- és távközlés, valamint a közlekedés – mellett bemutatnám a települések humán és intézményi infrastruktúráját is. A kapott eredmények mellett, hogy további információval szolgálnak a kezdeményezések ökológiai fenntarthatóságáról, hozzájárulnak ahhoz, hogy teljesebb képet kapjunk a kezdeményezésekről.

Mindhárom településen van telefon – mobil vagy vezetékes – illetve internetkapcsolat, a modern társadalom e vívmányairól az ökofalvak lakói sem szeretnék lemondani (7. táblázat). A szilárd burkolatú utak hiánya illetve nem megfelelő állapota részben tudatos döntés, részben pénzhiány eredménye. (Az utak jellege, állapota megnehezíti a közlekedést, ugyanakkor környezetbarátabb megoldást jelentenek.)

7. táblázat: Gyűrűfű, Visnyeszéplak és Krisna-völgy infrastrukturális ellátottsága (2008)

¹¹ A „nádgyökérszénás tisztító: egy szigetelt teknőben lévő mesterségesen létrehozott nádas. A gyökereknél aktív baktériumok és mikroszkópos gombák serege bontja le a szennyvizet. Így külön energiaigény nélkül jutunk a szennyvízből, ha nem is ivóvíztisztaságú, de mindenesetre öntözésre alkalmas vízhez.”

(<http://www.lelegzet.hu/>)

Műszaki infrastruktúra	Gyűrűfű Ökofalu	Visnyeszéplak	Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm
Telefonellátottság	Mobil és vezetékes	Mobil és vezetékes	Mobil és vezetékes
Internetes ellátottság	Mobil	Mobil	Van
Úthálózat	Kőszórásos út Dinnyeberki és Gyűrűfű között (3,5km) + 3 fahíd Földutak	Szilárd burkolatú út a faluházig Földutak	Köves út (3,5 km)
Vezetékes víz	Nincs	Nincs	Van
Szennyvízcsatorna	Nincs	Nincs	Nincs
Vezetékes gáz	Nincs	Nincs	Nincs

Forrás: saját szerkesztés (kérdőíves felmérés alapján)

Mindhárom faluban hiányoznak olyan közlekedéssel kapcsolatos szolgáltatások, mint a benzinkutak, a helyi tömegközlekedés, de nincsenek meg a feltételei a „normál” járműközlekedésnek – jelzőlámpák és szilárd burkolatú utak – sem. A kedvező környezeti állapot megőrzését szolgálja az a gyakorlat is, melynek értelmében a falu határában jelölnek ki parkolókat a látogatók járművei számára.

A gépkocsiállományt vizsgálva megállapítható, az ökofalvak lakói is rá vannak kényszerülve a járművek használatára. Gyűrűfűn általában minden családnak van autója, és Visnyeszéplakon is a háztartások kb. 70-75%-a rendelkezik személygépkocsival. (Utóbbi esetében az arány 5 éve még kb. 20% volt.) Mindkét településen két-két közös használatú járművet is találunk, Gyűrűfűn egy falubuszt és a Gyűrűfű Műhely Informatikai Kft. kisbuszát, a somogyi településen pedig a falugondnoki terepjárót és a telekocsit. (A közös használat csökkenthető az ökológiai lábnyom.) Krisna-völgyben nincsenek magángépkocsik, az egyház és a közösség által működtetett cégek tulajdonában 13 személyautó és szállítójármű található.

A falun belüli közlekedés legelterjedtebb formái a gyaloglás, a biciklizés, Gyűrűfűn és Visnyeszéplakon pedig terjed a ló-, Krisna-völgyben az ökörhasználat. A közösségen kívül történő közlekedéshez a személyautó mellett igénybe veszik a tömegközlekedést – buszt, vonatot –, és jellemző a közös autóhasználat is.

Az ökofalvak humán és intézményi infrastruktúrájának számbavételénél – a hazai törpe- és aprófalvakhoz hasonlóan – számos hiányosságra bukkanhatunk. Ezek egy része pénzügyi

okokból nem került (még) kialakításra, de vannak, amelyek hiánya nem jelent gondot az ott élők számára, sőt tudatosan nem is törekedtek létrehozásukra. Utóbbira jó példa a temetőhiány Krisna-völgyben, aminek fő oka az, hogy a magyarországi hívők hamvait is az indiai Gangeszbe szórják. A falugondnoki szolgálat¹² – mely Gyűrűfű és Visnyeszéplakon működik –, illetve a mozgóbolt és –posta – az utóbbi településen – az ökofalvakban is megoldást jelenthet a közösség ellátási problémáira. (Az önellátás nem jelent elszigetelődést, a „világgal” való összeköttetést itt is biztosítani kell.)

Az intézményi ellátórendszer vizsgált elemei közül (8. táblázat) egyik közösség sem rendelkezik gyógyszerházzal, orvosi rendelővel – bár Krisna-völgyben van orvosi alapellátás, illetve saját orvos – és bölcsődével. Gyűrűfűn nincsen bolt, posta, templom, óvoda, de még az iskolát – ami egy évig működött – is megszüntették.

Visnyeszéplakon a templom épülete illetve a vendéglátóhelyek hiányoznak. (A somogyi településen már elkészültek egy kápolna megépítésének a tervei.) Bár Gyűrűfű és Visnyeszéplak részönkormányzattal rendelkezik, egyik helyen sem alakítottak ki külön ingatlant erre a célra, a részönkormányzat tagjai bárhol összejöhetnek egy megbeszélésre. Krisna-völgyben szintén nincsen önkormányzati hivatal/jegyzőség, a postát mozgóposta helyettesíti, és a korábban említett okok miatt nem találunk temetőt sem (8. táblázat).

Gyűrűfűn van viszont temető, és egy panzió (F. 5. 12. kép), Visnyeszéplakon iskola és két temető – az óvoda nem hivatalosan működik –, Krisna-völgyben pedig az „ellátó központ” – bolt – mellett óvoda, iskola, templom, és több vendéglátóhely – étterem, vendégház – is működik. Valamennyi kezdeményezésnél kialakítottak valamiféle közösségi épületet, helyiséget, Gyűrűfűn a közösségi ház, Visnyeszéplakon a faluház (F. 5. 20.) és a focipálya, Krisna-völgyben pedig a templom szolgál közösségi célokra (8. táblázat).

A felsorolt intézmények közül talán az iskola, a közösségi épület és a templom megléte a legfontosabb egy közösség, egy település fennmaradásához, számos szolgáltatás – mint a fentiekből is kiderült – különösen kis települések esetében, egyéb módon – pl. falugondnoki szolgálat működtetésével – is megoldható. A legsokrétűbb intézményi ellátórendszerrel – a három település közül – Krisna-völgy rendelkezik (8. táblázat).

8. táblázat: Humán és intézményi infrastruktúra Gyűrűfűn, Visnyeszéplakon és Krisna-völgyben (2008)

¹² A falugondnoki szolgálat fő feladata mindként dél-dunántúli településen a különböző beszerzések és hivatalos ügyek intézése, valamint a gyermekek iskolába szállítása.

Intézmény	Gyűrűfű Ökofalu	Visnyeszéplak	Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm
Bolt	Nincs	Mozgóbolt	Ellátó központ
Posta	Nincs	Mozgóposta/postaládák	Mozgóposta
Gyógyszertár	Nincs	Nincs	Nincs
Orvosi rendelő	Nincs	Nincs	Van saját házi orvos
Bölcsőde	Nincs	Nincs	Nincs
Óvoda	Nincs	Nem hivatalosan	Van
Iskola	Megszűnt	Van	Van
Kultúrház, mozi, közösségi rendezvény lebonyolítására alkalmas helység	Közösségi ház	Faluház, focipálya	Templom
Vendéglátóhely	Panzió	-	Van
Önkormányzati hivatal, jegyzőség	Összejönnek hárman	Visnye részönkormányzat (nincs külön épület), jegyzőség Kadarkúton	Nincs
Templom	Nincs	Kápolna tervei elkészültek	Van
Temető	Van	Van	Nincs (Gangeszben szórják a hamvakat)
Falugondnoki szolgálat	Van	Van	Nincs

Forrás: saját szerkesztés (kérdőíves felmérés alapján)

Környezetvédelem:

A környezetvédelem, a környezettudatos gondolkodás mindhárom közösség életében meghatározó szerepet játszik. (Lényegében minden ökofalu egy ökológikus életmodell kezdeményezés.) A környezetvédelem kiemelt területként való kezelésére sok esetben nincs is szükség, hiszen olyan emberek élnek fenntartható településeken, akik korábban is környezettudatos szemlélettel rendelkeztek. Ugyanakkor különböző módszerekkel – nemcsak a helyiek, de a látogatók számára is – fel lehet hívni figyelmet a természet- és környezetvédelem fontosságára. Gyűrűfűnek a rendezési terve és környezeti nevelési programja – melynek része a Szent László tanösvény – szolgálja ezt a célt, Krisna-völgyben pedig az oktatás-nevelés, a konferenciaszervezés illetve az Öko-völgy Program segíti a környezettudatos magatartás terjesztését. Visnyeszéplakon elsősorban családi szinten folyik

környezeti nevelés, melynek lényege az egyszerűség elvének szem előtt tartása, a minél kevesebb energia, hulladék, szennyvíz, stb. „termelése”.

Arra a kérdésre, létezik-e bármiféle környezeti probléma – víz-, levegő-, talaj-, zajszennyezés –, valamennyi vizsgált kezdeményezés képviselője nemmel válaszolt.

IV. 2. 8. Oktatás

Az oktatási-nevelési tevékenység, egy iskola fenntartása nemcsak egy „átlagos” település számára kiemelt fontosságú, de az ökofalvak életében talán még ennél is lényegesebb, létfontosságú szerepe van. Nemcsak a település fiatal generációinak kinevelése a cél, de az itt felhalmozódó tudás – sok esetben gyakorlati tapasztalat – átadására is szükség van ahhoz, hogy ezek kezdeményezések modellként szolgálhassanak mások számára. Az élőkfalvakban folyó szemléletformálás, tehát felfogható egyfajta küldetésnek is, miközben az oktatási turizmus jelentős bevételeket hozhat a falvak gazdasági életében.

Gyűrűfű nem rendelkezik iskolával – valójában 1 évig működött általános iskola a településen –, viszont jelentős oktatási-nevelési tevékenységet folytat. Ennek keretében került kialakításra a Szent László tanösvény (F. 5. 11. kép) és szerveznek különböző programokat – pl. a „Gyűrűfűi Találkozások” c. népfőiskolai programot, a „Magyarországi Jurtaegyetem” nevű ökológiai szabadegyetemet – és építőtáborokat. (A vályogépítészet terjesztése érdekében együttműködtek a Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karával is.)

Visnyeszéplakon és Krisna-völgyben is helyben folyik az általános iskolai oktatás. Mindkét közösség célja, hogy a kötelező tananyag átadása mellett – mely a Nemzeti alaptanterv része – az általuk képviselt szellemben, hiteles pedagógusok segítségével oktathassák és nevelhessék gyermekeiket.

Mindkét somogyi településen oktatási alapelv a humánus és gyermekközpontú nevelés.

Az ökofalvak maguk is részt vesznek különféle oktatási, kulturális programokon és eseményeken, tagjaik országszerte előadásokat tartanak. A kapcsolattartás és a különféle szervezetekkel való együttműködés nemcsak számukra lehet hasznos, de a kívülállók számára is kölcsönösen előnyös. Krisna-völgy például, nagy hangsúlyt helyez kapcsolatainak szélesítésére, ennek keretében minisztériumokkal, szakemberekkel, és több egyetemmel működik együtt.

IV. 2. 9. Életmód

A korábbi fejezetek alapján megállapítható, az ökofalvak közössége a hagyományostól, az átlagostól eltérő életmódot folytat. A látogató fejében hamar megfogalmazódik a kérdés, nem jelent-e visszalépést kényelmi szempontból az új életforma? A közösség tagjaival folytatott beszélgetésekből kiderült, hogy mindez nem okoz nehézséget, még olyan esetben sem, amikor valaki például panelházból költözik olyan épületbe, ahová nincs villany bevezetve. Valójában minden hozzáállás, személetmód kérdése, és a betelepülők vállalják a kívülálló számára sokszor szélsőségesnek tűnő feltételeket.

IV. 2. 10. Vallás

Már a nemzetközi ökofalu mozgalom ismertetésénél is találkozhattunk több vallási/spirituális alapon szerveződő közösséggel (pl.: Auroville Univerzális Város). Vajon Magyarországon milyen szerepet játszik a hit, a vallás a kezdeményezések életében?

Gyűrűfűn a hit, a vallás – szemben a két somogyi településsel – nem meghatározó tényező a közösség életében. Visnyeszéplak hagyományos katolikus magyar falu, ahol a népesség 90%-a katolikus vallású, és az emberek a hétköznapokban is gyakorolják hitüket. Pl.: étkezés előtti imádság van, illetve megtartják a hagyományos magyar vallási ünnepeket is.

Krisna-völgy elsősorban vallási alapon létrejött kezdeményezés, ahol a Krisna-tudat tartja össze a falu szoros közösségét (F. 5. 15. kép), és a hívők vallásuk alapelvei szerint élnek. A tagok naponta végeznek lelki gyakorlatokat, és minden tevékenységükkel – munkájukkal is – Krisnát szolgálják. Számos vallási ünnepük van, többek között Krisna illetve társai megjelenési napja, szentek születésnapjai, illetve szent helyekkel kapcsolatos ünnepek.

A vallás, a hit tehát lényeges szerepet játszhat egy jól működő, szoros közösség kialakításában, és hozzájárulhat a fenntarthatóság magasabb szintű megvalósulásához (ld. spirituális/szellemi fenntarthatóság).

IV. 2. 11. Pénzügyi háttér

A pénzügyi háttér kulcskérdés az ökofalvak megvalósíthatóságának és működtetésének szempontjából. A források eredetük szerint többfélék lehetnek: magánjellegű befizetések, támogatás különféle szervezetektől – alapítványoktól, vállalatoktól, az államtól –, illetve a közösség által előteremtett források, bevételek. A hazai kezdeményezések pénzügyi háttérének vizsgálata során arra kerestem a választ, milyen forrásokból építkeznek, működnek ezek a közösségek.

Gyűrűfű esetében a források jelentős része különböző szervektől kapott támogatás:

1. Állami és önkormányzati eredetű bevételek: központi költségvetési szervtől, elkülönített állami pénzalaptól, helyi önkormányzattól, kisebbségi önkormányzattól, önkormányzatok társulásától és mindezek szerveitől kapják a legtöbb támogatást. (Az Ibfai Önkormányzat finanszírozza például a falugondnoki szolgálat fenntartását.)
2. Hazai pályázati pénzüsszegek: csak kisebb arányban járulnak hozzá az ökofalu költségvetéséhez.
3. Nemzetközi szervezetektől kapott pénzüsszegek: korábban a dán Gaia Trust révén jutottak nagyobb összeghez, amely sokat segített a kezdeményezés elindításában, jelenleg a norvég pályázat eredményére várnak, amiből befejezhetnék a közösségi ház építését.

A bevételek fennmaradó részét magánjellegű befizetések – pl.: tagsági díjak, illetve a Gyűrűfűi Alapítványnak fizetett bérleti díjak – adják. Sokat jelent a közösség számára a tagok és más pártolók önkéntes munkája, illetve természetbeni felajánlásai is.

Visnyeszéplakon hasonló eredetű források adják a települési költségvetés bevételi oldalát. A magánjellegű befizetések mellett a közösség itt is állami és önkormányzati támogatásokból és a Visnyeszéplaki Faluvédő Egyesület számára az adózók által befizetett 1%-ból gazdálkodik. Állami és önkormányzati bevételekből biztosítják például az oktatást és a falugondnoki szolgálat fenntartását.

Krisna-völgy működését fele részben adományokból – könyvosztás és egyéni adományok révén – finanszírozzák, másik felét a közösség által működtetett üzleti vállalkozások bevételeiből. A beruházások pénzügyi háttérét az adózók által – a Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közösségének, mint egyházi szervezetnek, és a Védikus Kultúráért Alapítványnak – felajánlott 1% teremti meg.

Az éves költségvetés Gyűrűfűn 2,5-3 millió forint, Krisna-völgyben 250-300 millió forint. (Visnyeszéplak esetében nincsen adat.) A közösségeknek ebből kell gazdálkodnia, és finanszíroznia tevékenységét. Gyűrűfűn és Visnyeszéplakon a kiadások legnagyobb részét a

falugondnoki szolgálat, továbbá a baranyai településen a kulturális és közösségi programok megszervezése, a somogyi faluban pedig az oktatás – a tanítónó bére – jelentik. Bár Krisna-völgy költségvetése többszörösen felülmúlja Gyűrűfűét – és valószínűleg Visnyszéplakét is –, a kiadások is jóval nagyobbak. A 130 fős közösség összes személyi jellegű kiadását finanszírozni kell, mivel a hívők munkájukért fizetést nem kapnak.

IV. 2. 12. Ökofalu mint fejlesztési eszköz

Valamennyi ökofalu célja – a vizsgált kezdeményezéseké is –, hogy modellként, követendő példaként szolgáljanak más települések, közösségek számára.

A felmérés során arra is kíváncsi voltam, hozzájárultak-e a vizsgált kezdeményezések akár csak közvetlen környezetük – a saját illetve a szomszédos települések – fejlődéséhez. Krisna-völgy egyértelműen „jótékony” hatással volt Somogyvámos életére, hiszen nemcsak munkaalkalmat teremtett a falusiak számára, de a farm révén növekedtek a település turisztikai bevételei is – például a turisták a somogyvámosi boltok forgalmát is növelték –, és az önkormányzat plusz bevételekhez jutott a közösség által működtetett vállalkozások adóbefizetései révén. Visnyszéplakon a beköltözők felújították a régi romos épületeket és hozzájárultak a tájszerkezet megőrzéséhez, a Visnyszéplaki Természetvédelmi Terület létrehozásával pedig elősegíthetik a falu és környéke természeti értékeinek megőrzését.

Az új Gyűrűfű – Krisna-völgyhöz hasonlóan – szinte a semmiből épült fel, lehelt életet egy addig kihalt és néptelen tájba, pozitív hatása tehát kétségtelen.

Kilián Imre – Gyűrűfű egyik alapítója – elsősorban a kezdeményezés országos jelentőségét emelte ki, amely a vályogoktatás terjesztéséhez kapcsolódik, a falu ugyanis modellként kíván szolgálni ezen építészeti technológia népszerűsítéséhez. Rhada Krisna das Krisna-völgy országos, sőt világszintű jelentőségére hívja fel figyelmet. Előbbire kiváló példa a farmon zajló turisztikai és oktatási tevékenység, de utóbbira is számos példa hozható. A hazai kezdeményezés a legfejlettebb krisnás biofarm közösség a világon, az itt folyó fejlesztések – pl.: társadalmi fejlesztések – pedig világraszólóak.

IV. 2. 13. Vonzáskörzet kapcsolatok

A korábbi fejezetekből kiderült, ökofalvaink nem elszigetelt képződmények – bár törekednek az önellátásra –, valójában sok szállal kapcsolódnak közvetlen környezetükhöz, amelyre hatással – leginkább jótékony befolyással – vannak. Lássuk konkrétan, mely településekhez és milyen okból vonzódnak a dél-dunántúli kezdeményezések, illetve vice versa, mely településekre és miért gyakorolnak vonzerőt?

Gyűrűfű leginkább Szentlőrinchez és a régióközponthoz, Pécshez vonzódik a különböző szolgáltatások igénybevétele miatt, miközben a környékről építőipari idénymunkásokat „csábít” a településre. Krisna-völgy kapcsolatai nagyobb területre terjednek ki, a közösség Kaposvárhoz, Fonyódnak, Pécshez, Marcalihoz, Szarvashoz és Budapesthez is vonzódik különféle okokból, mint például bevásárlás, orvosi ellátás igénybevétele, felsőoktatási intézményekkel és minisztériumokkal való együttműködés, hivatalos ügyek intézése. A völgy a mezőgazdasági munkákhoz és az építkezésekhez vesz igénybe külső – somogyvámosi – munkaerőt. Mindkét ökofalu sok érdeklődőt vonz szerte az országból, különösen Krisna-völgy turisztikai jelentősége kiemelkedő.

Visnyeszéplak lakói főleg Kaposváron és Kadarkúton vesznek igénybe szolgáltatásokat, miközben az építkezésekhez Erdélyből is alkalmaznak munkert, illetve szerte az országból fogadnak táborozókat.

IV. 2. 14. Eddig elért eredmények, tanulságok, megítélés, további célok

A korábbi fejezetek során átfogó képet kaphattunk arról, mi jellemzi, és hogyan működik a három dél-dunántúli kezdeményezés. A vizsgálat végén arra kértem beszélgetőtársaimat, foglalják össze az eddig elért eredményeket, tanulságokat, fejtsék ki, hogyan ítéli meg eddigi munkájukat közvetlen környezetük, és határozzák meg jövőbeni céljaikat.

Eredmények, tanulságok:

Eredmények és tanulságok tekintetében eléggé vegyesek a tapasztalatok. A közösségeknek sikereken és nehézségeken is volt részük az alapítás óta. A vélemények sok tekintetben hasonlóak.

Gyűrűfű büszke arra, amit eddig létrehozott, Kilián Imrét idézve, kezdeményezésük olyan, mint a „magyar narancs, kicsi, savanyú, de a mienk”. A pozitívumok között lehetne említeni például a helyi adottságokhoz kiválóan igazodó településszerkezetet, az alternatív technológiai megoldások alkalmazását, a vályogépítészetben szerzett tapasztalatokat, vagy az organikus gazdálkodást. Ugyanakkor nem valósult meg a belső pénzrendszer, az erős

közösségi kontrol – szoros közösség –, továbbá negatívumnak számít a település lassú gyarapodása – valójában lassan halad a megvalósítás – is.

Krisna-völgy és Visnyeszéplak valamivel optimistább Gyűfűfűnél. A somogyvámosi településen jól működik a közösségépítés – szoros helyi társadalom jött létre –, kiépülőben van az önfenntartó gazdaság – egyre sokrétűbbek lesznek –, sikerült bevezetni egy humánus, emberközelibb oktatást, és amit tudnak, saját munkával igyekeznek megoldani. Folyamatosan nő a beköltözők száma, és folyamatosak a fejlesztések, gyorsan épül a farm. Persze sokat kell még tanulni – elfeledett mesterségeket, hagyományokat – és sok munkával jár, amíg a farm betöltheti küldetését, létrehozhat egy Isten-központú társadalmat és megvalósíthatja az önellátó gazdálkodást. Zaja Péter pozitívumként értékeli, hogy Visnyeszéplakon – Krisna-völgyhöz hasonlóan – szintén erősödik a közösségi élet, az alapítás óta sok család költözött a faluba, és sok a gyermek is, akik számára biztosítani tudják a megfelelő színvonalú és szellemiségű oktatást. Ugyanakkor hátráltató tényező a hivatalok/hivatalnokok – pl. a volt jegyző – hozzáállása, és a nem megfelelő törvényi szabályozás is. Számos törvény, előírás nemcsak nem támogatja, de inkább hátráltatja a kezdeményezések életét.

A szakirodalomban és a médiában – az érintett ökofalvak képviselői részéről – megjelent általános vélemények többsége lényegében hasonló jellegű problémákra hívják fel a figyelmet. Így akadályozó tényezők:

1. A nem megfelelő hazai társadalmi környezet: általában nehéz résztvevőket találni egy ökofalu kezdeményezéshez, részben, mert kevesen adnák fel korábbi kényelmes életüket, másrészt kevés sokrétűen képzett ember él ma Magyarországon, ami az alapvetően szükséges lenne az ottani boldoguláshoz.
2. Bürokrácia: problémát jelentenek a helyi boldogulást akadályozó, a magyar hagyományokat semmibevevő egyes európai uniós törvények – pl. a vályogépítészet, a házivágás, a pálinkafőzés, és a kender- és máktermesztés korlátozása, tilalma –, a pályázati forrásokhoz való hozzáférés nehézsége, a hivatalnokok értetlensége, és a megfelelő jogi forma hiánya is (lsd. alapítványi formával kapcsolatos problémák).
3. Szorosabb együttműködésre lenne szükség más szervezetekkel, például a „zöldekkel”.

A kezdeményezések megítélése:

Az ökofalvak a kívülállók számára eléggé „szokatlan” képződmények, gondoljunk például az idegen kultúrából táplálkozó Krisna-völgy és lakóinak külső megjelenésére. Megítélésük – különösen a kezdeti időszakban – eléggé vegyes, és idő kell ahhoz, amíg a civil társadalom, a „környékbeli emberek” is – valós tapasztalataik alapján – képet alkothatnak az ottélókról és céljaikról. A megítélés mindhárom közösség esetében általában pozitív, persze mindig van néhány ellenző is. Krisna-völgyben például a korábban a farmon dolgozó és lopáson ért néhány somogyvámosi lakos ágáll a kezdeményezés ellen.

A médiában számos dokumentumfilm – pl. a Mókuserék kijárata, Fuszenecker Ferenc Romon virág c. műve, a Duna Tv elsodort falvak c. sorozata – látott már napvilágot, különösen Gyűrűfűről készült több alkotás is. A médiának a kezdeményezésekhez való hozzáállása általában semleges-pozitív, sok esetben jószándékkal közelednek feléjük, bár – ahogy Zaja Péter fogalmaz – „néha okozhatnak bajt is”.

Hasonló – pozitív – a megítélés a környezet- és természetvédő mozgalmak részéről is. Különösen Visnyeszéplak esetében szorosabb az együttműködés, ahol a közösség tagjai közül többen maguk is résztvevői voltak korábban zöld szervezeteknek.

További célok:

Az ökofalvak folyamatosan változó, formálódó közösségek. (Valószínűleg már néhány éven belül is sok változást tapasztalnánk, ha újra felmérést készítenénk róluk.) A jövőre vonatkozó tervek sok mindent elárulnak arról, hol tartanak jelenleg a kezdeményezések a célok megvalósításában, és milyen dinamikus a fejlődésük, vagyis mennyire mondhatóak sikeresnek.

A gyűrűfűi közösség jövőbeli céljai között a létszám növelése, a falu és a közösségi létesítmények felépítése szerepel. Visnyeszéplakon – rövidtávon – egy kápolnát szeretnének kialakítani és nagyobb faluházra/iskolára is vágnak, ami alapvetően „csak” pénz kérdése. A közösség hosszú távú célja: „továbbjárni a megkezdett úton”. Krisna-völgy lakói további dinamikus fejlődést álmodnak maguknak. Jelenleg a már korábban említett Öko-völgy Program megvalósításán fáradoznak, ezen kívül szeretnék a templomukat is átépíteni és szent helyeket – az eredeti indiai helyek másolatát – kialakítani. A jövőbeli tervek között szerepel ájurvédikus természetgyógyász klinika és oktatási komplexum – óvodától a felsőoktatásig – kiépítése is.

IV. 3. Gömörszőlős, Galgahévíz és Máriahalom Biofalu

A három kezdeményezés közül Galgahévíz Ökofalu és Máriahalom Biofalu nemcsak nevében hordozza annak tényét, hogy ökofalu (élőfalu), de mindkettő tagja a Global Ecovillage Network szervezetének is. Gömörszőlősön az 1990-es évek elején indult el az a kezdeményezés, melynek célja egy autonóm helyi kisközösség, egy fenntartható település létrehozása volt egy már létező közösség átalakításával. Miért nem tekinthetők mégis ökofavaknak a felsorolt kezdeményezések? A következőkben bemutatnám röviden eddigi történetüket, elért eredményeiket és a problémákat, amelyek alapján világossá válik, milyen okból zárom ki őket a fenntartható települések sorából, és várható-e, hogy leküzdve a hiányosságokat, akár már a közeljövőben „igazi” ökofalvakká válhatnak.

IV. 3. 1. Gömörszőlős

A szlovák határtól 2 km-re fekvő Borsod-Abaúj-Zemplén megyei település (F. 5. 5 kép) – a korábban ismertetett három ökofaluhoz hasonlóan – hazánk aprófalvas térségében, az Ózdi kistérségben fekszik. Az alig 100 fős közösséget érintő, aprófalvakra jellemző problémák is szerepet játszottak abban, hogy 1992-ben a miskolci székhelyű Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány¹³ koncepciója – miszerint a fenntartható fejlődés a gyakorlatban is járható út – mintaterületül választotta a községet. A non-profit szervezet által készített – a lakosság szociális helyzetére, a gazdasági tevékenységekre és a környezet állapotára vonatkozó – felmérésből is kiderül, Gömörszőlős komoly problémákkal küzd. A falu fennmaradását súlyosan veszélyeztetette a fiatalok elvándorlása, a népességszám csökkenése, a meglévő lakosság elöregedése, valamint romló egészségi és szociális állapota, a kedvezőtlen infrastrukturális viszonyok, a helyi piac összeomlása, a jövedelemtermelő képességek beszűkülése, és a hagyományok elvesztése. Az Alapítvány a fenntarthatóság megvalósítása mellett az említett problémákra is megoldást kínált, ehhez pedig támaszkodhatott a kedvező természeti (F. 5. 7. kép) és épített környezeti értékekre – pl. népi

¹³

Az *Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány* célja a fenntartható fejlődés szellemiségének terjesztése, az ökológiai kultúra fejlesztése, a globális szemléletre való nevelés, s mindezekon keresztül a fenntartható fejlődés gyakorlati alapjainak kidolgozása és megvalósulásának elősegítése.

<http://www.ecolinst.hu/index3.html>

építészeti emlékekre – valamint a hagyományos termelői és fogyasztói mintázatok – pl. a hagyományos földhasználati módok, népi kismesterségek emlékei – részbeni fennmaradására.

A projekt célkitűzései között szerepelt:

1. „A helyi közösség megnyerése és együttműködése a program megvalósításában.
2. A fenntartható fejlődés intézményrendszerének kialakítása.
3. A kulturális örökség megőrzése.
4. Az organikus mezőgazdaság kialakítása.
5. A hagyományokon alapuló kismesterségek felelevenítése.
6. A hagyományokra és a táji értékekre épülő turizmus kialakítása.
7. A fenntartható fejlődés térségi szellemi központjának kialakítása.
8. A természetes környezet megőrzése és fejlesztése.
9. A kommunális szolgáltatások javítása.
10. A helyi lakosság segítése a jövedelemteremtésben és a szociális gondok enyhítésében.”

(Gergely E. 1998 pp. 61)

A tervek között szerepelt a program kistérségi szintre való kiterjesztése is.

A projektben résztvevői az Alapítvány mellett a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Környezetvédelmi és Területfejlesztési Közhasznú Társaság, Gömörszőlős Önkormányzata és a gömörszőlői Tompa-kör. Ezek közül a kht. feladata, a projekt gazdasági menedzselésének ellátása, és annak biztosítása, hogy a „fenntartható módon helyben képződő haszon helyben is hasznosuljon” (Gergely E. 1998 pp. 65). A kezdeményezés pénzügyi alapját külső források teremtették meg, de meghatározó szerephez jutott a hazai – szintén a falun kívülről érkező – önkéntesek munkája is.

Az elmúlt több mint egy évtized alatt jelentős eredmények születtek. Kidolgozták a fenntarthatóság koherens filozófiáját: létrejött a Gömörszőlői Műhely, melynek meghatározó alakja dr. Gyulai Iván¹⁴. Az elméletet átültették gyakorlatba is: bemutató jelleggel elkészült egy gyapjúkártoló üzem – a népi mesterségek felelevenítésének egyik példjaként – és egy organikus mezőgazdasági tangazdaság, mely biokertészettel és őshonos állatok tartásával foglalkozik. Létrejött az oktatóközpont (F. 5. 8.), ahol a helyi lakosság képzése mellett külső

¹⁴ Dr. Gyulai Iván: hazánk egyik fenntarthatósági stratégiájának megalkotója. Ismeretterjesztő sorozatot is készített „Zsigorbeszéd – Gondolatok a fenntartható fejlődésről” címmel.

érdeklődők számára is terjesztik a fenntarthatóság gondolatát és gyakorlati tapasztalatait. Az ökoturizmus előmozdítása érdekében hozzájárultak számos népi építészeti érték megőrzéséhez és hasznosításához – épületeket újíttak fel, és több múzeum (F. 5. 6. kép) is működik a faluban –, illetve ma már 20-25 fő számára biztosítanak szálláslehetőséget. Az oktatóközpont helyet ad számos alternatív technológia bemutatásának, mint amilyen a szélkerék, a napkollektor és a napkollektoros aszaló, a faelgázosító kazán, vagy a komposzttoalett.

A többéves komoly munka ellenére, és számos kudarc után az alapítvány munkatársai mára belátták, elképzelésük – miszerint egy közösség fenntarthatóvá tehető külső beavatkozással – nem megvalósítható, koncepcióváltásra van szükség. Jelen pillanatban úgy tűnik, Gömörszőlősön a továbbiakban egy regionális és innovációs oktatóközpont fog működni.

A kudarc több tényezőre vezethető vissza:

- 1) Az emberi tényező rendkívül fontos: Gömörszőlős alapvető problémája a torz demográfiai szerkezete, vagyis az idős népesség magas aránya, ami miatt Várnagy Dávid – az Alapítvány munkatársa – szerint Gömörszőlős valószínűleg „nem volt jó választás”.
- 2) Az ökofalvak egyik alapvető jellemzője a hármas települési struktúra megvalósítása (ld. fenntarthatóság – ökológiai aspektus): Várnagy Dávid személyes példája is azt mutatja, mindezt nem egyszerű kivitelezni, hiszen ő maga is Szuhafőn él, de Gömörszőlősön dolgozik.
- 3) Egy elvekben megegyező, és azt a gyakorlatba is átültetni tudó közösségre, és egy 100%-ban elkötelezett karizmatikus személy vezetésére van szükség: nagyon nehéz egy már meglévő közösséget átformálni, és kicsi az esélye annak, hogy az adott közösség elvei megegyezzenek, akár egy külső, az ő életüket megváltoztatni kívánó szervezet elveivel.
- 4) A Dél-Gömöri Kistérség meghiúsulása is nagymértékben hozzájárult a kezdeményezés „bukásához”: a tervek elkészültek a program regionálissá bővítéséhez, végül a település az Ózdi Leader Kistérség része lett.
- 5) Földkerés rendezetlensége: a termőföldek nagy része a Bábolna Rt. tulajdonában van, ugyanakkor nehéz megvalósítani a fenntarthatóságot, ha az embereknek nincsen földje.
- 6) Spirituális változásra van szükség: valószínűleg hiányzik az a fajta szellemiség, spiritualitás, amely jól működő ökofaluvá teszi például Krisna-völgyet is.

IV. 3. 2. Máriahalom Biofalu

Máriahalom Komár-Esztergom megyében, a Dorogi kistérségben fekvő közel 700 fős község. A biofalu a településen belül, annak egyik szélén fekszik, közössége azonban külső betelepülők részvételével szerveződik. A kezdeményezés elindítója Lakatos Géza, a biofalu lényegében az ő személyes útkeresésének eredménye. Az alapító elmondása szerint a biofalu célja, hogy az ottlakók a mainál élhetőbb – emberibb, közösségibb, természeti – életet éljenek, a kezdeményezés pedig ehhez kíván háttérrel, kellemes közeget biztosítani. Másrészt Máriahalom Biofalu – a többi fenntartható településhez hasonlóan – olyanok számára épül, akik megkérdőjelezve eddigi életüket, új utakat keresnek. Maga Lakatos Géza is a rendszerváltás utáni lakópark-építési láz idején fogalmazta meg a faluépítés gondolatát. A biofalu tehát magányos projektként indult, és bár ma már öt háztartás alkotja a közösséget, az alapító személye még mindig erősen rányomja bélyegét a kezdeményezésre. A pénzügyi háttérrel szintén Lakatos Géza teremtette meg, aki korábbi jól prosperáló vállalkozásának nyereségét fektette be új „vállalkozásába”.

A biofalu története több szakaszra bontható. Első lépésként kialakítottak egy műhelyépületet – azon célból, hogy az alapítónak ne kelljen Pestre járnia dolgozni –, emellett felépült egy nyudíjas panzió (F. 5. 17), és három további épület is kialakítottak idős emberek fogadása céljából. (A panzió a mai napig nem termel profitot.) Később erősödött az önellátásra törekvés igénye, fátelvet hoztak létre, amely az épülő házak számára biztosított építőanyagot – pl. nyílászárókat –, de a panzió egyedi bútorai is itt készültek. Az egyik legsikeresebb vállalkozás valószínűleg a nyugdíjas otthon emeleti helyiségeiben történő vendégfogadás, tanfolyamok és táborok tartása. A gazdasági alapok megteremtésének elindítása mellett Varga Géza elsajátította az ökoépítészet alapjait is, számos házat maga épített fel, és sok technikával kísérletezett. A többi hazai kezdeményezéshez hasonlóan ma már ő is a vályogépítészetet részesíti előnyben (F. 5. 18. kép), elutasítja a szögletes formákat, és a déli tájolású házakat dicséri. Az épületek nagy része a település régi területén, a falu egyik szélén találhatóak, az újabbak – egy kész és két félkész ház – a korábban árpamezőként funkcionáló új dombon épültek fel.

A kezdeményezés elindulása – kb. 1 évtizede – óta a sikerek mellett kudarcok is érték az alapítót. Míg az előzőekre támaszkodni lehet – kiváló alapot szolgáltatva a további munkákhoz – a kudarcok jó tanulópénznek bizonyultak.

Sikerként lehet elkönyvelni:

- 1) 30 ezer fát telepítettek az alapítás óta: főleg olajfa, nyár, szil, bodza, akác, és gyümölcsfák növelték a faállományt.
- 2) Építészeti, technológiai sikerek: az első házak még városi szellemben épültek, később már valódi ökoházakról beszélhetünk. Rengeteg tapasztalat halmozódott fel helyben, sőt vályogépítészeti táborokat is szerveztek a biofaluban. Az alkalmazott alternatív technológiák közül kiemelném a finn kályha, komposzt WC illetve a napkollektor alkalmazását. (Ugyanakkor sok épület még félkész állapotban van.)
- 3) Természeti környezet megóvása: ma a szántás kis területre terjed ki, és nincsen kaszálás. Igyekeznek „békében hagyni a természetet”, nem vegyszereznek (F. 5. 19. kép).
- 4) Sikeresek a biofaluban tartott tanfolyamok, táborok, és több élőfalu találkozót is tartottak Máriahalmon.
- 5) Számos ötlet és az ökofalu-építés (biofalu-építés) több mint 10 éves tapasztalata áll rendelkezésre.
- 6) A biofalu megjelenése a médiában. (Pl.: A remete remeke c. díjnyertes magyar dokumentumfilm, 1997)

Kudarckok:

- 1) A biokertészet feladása: a tevékenység „rengeteg munkát igényelt”, a termények pedig feldolgozás illetve értékesítés hiányában kárba mentek. Ráadásul a biozöltségek drágák, a panzió sem igényli őket.
- 2) A projekt a – korábbi elképzelésekkel ellentétben – nagyon lassan valósul meg, sok az érdeklődő, de kevés a beköltöző. Az alapító szerint a korábbi bérbeadási gyakorlat helyett alkalmazott házértékesítés riasztja el a vevőket. A pénz ugyanakkor fogytán van, és a félben maradt munkák csak a meglévő épületek értékesítéséből származó bevételből fejeződhetnek be.
- 3) Talán kudarcként értékelhető a polgármesternek, illetve a helyieknek a biofaluhoz való hozzáállása: sokaknak bántja a szemét némelyik épület kinézete, de az sem tetszik a máriahalmiaknak, hogy a településnek ezen a részén nem művelik – gondozatlan állapotban hagyják – a földeket, és a sok befejezetlen építkezés is.

A kezdeményezés jövőjét illetően, továbbra is sok terv szerepel az alapító elképzelései között. Lakatos Géza az általa működtetett internetes honlapon több tevékenységet is megjelöl,

melyek részét képezhetnék a helyi gazdaságnak. Pl.: egészséges ház építésére vállalkozók; egészséges háztervezők, tanácsadók; alternatív életmód bolt; földművelők; pék; asztalos; kályhaépítő; ökoturizmus iroda; alternatív óvoda; személyiségfejlesztő csoport terapeuta; művészetterápia; jóga és egyéb mozgásterápia; szanatórium; életvezetési tanácsadás”, stb. (<http://www.biofalu.hu/?base=ismerteto&i=21>) Ugyanakkor sok tekintetben hiányosak még az elképzelések. Bár készült rendezési terv a területre, a konkrét telekrendezés, -megosztás, és közműtervezés folyamata csak az igények függvényében, az új lakók bevonásával fog elindulni. A közösség támaszkodhat a korábban megépült házak eladásából származó bevételekre is a további fejlesztések céljából.

Az ökofaluvá válás valójában két lényeges eleme hiányzik még Máriahalom Biofalu esetében. A gazdasági háttér elég gyenge ahhoz, hogy önellátó gazdaságról beszélhessünk, a jelenlegi lakók is más településre ingáznak munkavégzés céljából. A másik kritikus elem egy jól működő, erős kötődésű, elvekben egyező közösség kialakulása. Ehhez az alapító megtette az első lépéseket, már öt háztartás alkotja a helyi közösséget – bár gyerekek jelenleg állandó jelleggel nem élnek a biofaluban –, sőt közösségszervezője is van a kezdeményezésnek. A helyi társadalmi élet előmozdítására kialakítottak egy tánccsúrt, amely körtáncok tartására szolgál, és közösségi térként is kiválóan funkcionálhat. A kialakuló közösség előnyére válhat az a fajta spirituális-szellemi légkör, amely jellemzője a településnek.

IV. 3. 3. Galgahévíz

Galgahévíz, a közel 2600 fős pest megyei település, a fővárostól mindössze 40 km-re, az Aszódi kistérségben fekszik. Budapest közelsége mellett fő vonzerejét a szép természeti környezet jelenti (F. 5. 2. kép).

Az 1980-as évek végén (1989) ideérkező értelmiségi csoport – köztük Varga Géza az ökofalu megálmodója – elképzelései között egy természetgyógyász kilinika létrehozása szerepelt, továbbá oktatási tevékenységet (népfőiskola), organikus gazdálkodás és kutatás elindítását, és egy ökofalu megalapítását tervezték. Bár a klinika a mai napig nem épült fel, 1992-ben elindították az ökofalu kezdeményezést, és megalapították a biogazdálkodással (ökogazdálkodással) foglalkozó Galgafarm I. Magyar Organikus Mezőgazdasági Szövetkezetet (F. 5. 1. kép).

Az ökofalu kezdeményezést koordináló szervezet a Gaia Ökológiai Alapítvány, célja egy high tech alapokon nyugvó fenntartható település létrehozása. A falut lényegében az ökológiai lábnyom figyelembevételével tervezték, a cél az volt, hogy a mutató értékét a jogos 1 ha/fő értéken tartsák. Ennek érdekében három területre koncentrálnak, mivel a legtöbbet „az energián, az élelmiszertermelésen, és a lakásépítésen lehet megspórolni” (Szabó 2008). Mivel környezetbarát módon akarnak élni, de nem kívánnak lemondani a kényelemről sem, előszeretettel alkalmazzák a modern technika vívmányait, a különféle alternatív és a ma elterjedt – véleményem szerint kevésbé környezetkímélő – technológiákat is. Ezek közé tartoznak a megújuló energiaforrások használata – biomassa és napenergia –, a nádgyökérszénás szennyvíztisztítás, ugyanakkor villanyt is használnak, van vízőblítéses WC, és a teljes közművesítésre részeként aszfaltutat is építenek.

A hulladékot szelektíven kívánják gyűjteni, a műanyagot pedig kitiltanák a faluból. Az építészet terén hagyományos anyagokat és technikákat is alkalmaznak, mint a vályog, a fa, a nád, a technológiák közül pedig kiemelném a szendvics-technikát.¹⁵

A projekt – Gyűrűfűhöz hasonlóan – elsődlegesen ökológiai elveken alapuló „zöld mezős” beruházás, és mint Krisna-völgy, egy már létező településen belüli új településrész kialakításával, és egy teljesen új közösség részvételével jön létre. Bár az ökofalu nem rendelkezik részönkormányzattal, több önkormányzati feladatot – út-, vízműépítés, hulladékgazdálkodás – átvállalt a galgahévízi anyaintézménytől. (Az infrastruktúra kiépítése jelen pillanatban is nagy erővel zajlik.) A 8,5 hektáros terület az Alapítvány tulajdonában van, a faluteremtés költségét a szervezet mellett elsősorban pályázatokon elnyert támogatásokból fedezik. A falut 250-300 főre – mintegy 50 háztartásra – tervezik.

Bár az elmúlt kb. másfél évtized számos sikert hozott, az ökofalu gyakorlatilag csak az elmúlt év végétől – az első beköltözők 2007 decemberében érkeztek – létezik (F. 5. 4. kép). Az eredmények közül mindenképpen ki kell emelni az ökofalu gazdasági hátterének megteremtését. (Lényegében egészen mostanáig erről szólt a kezdeményezés története.) A biogazdálkodás – növénytermesztés és állattenyésztéssel – mellett, mezőgazdasági termények feldolgozásával, tej-, hús- és malomipari termékek előállításával és értékesítésével

¹⁵ *Szendvics technika:* ma Magyarországon törvényileg is engedélyezett építőipari eljárás, melynek lényege, hogy a faszerekezetű épület falzatának kialakításánál hézagkitöltésre vályog-szalmabála-vályog rétegezést alkalmaznak. (Az így épült házak építésére akár bankhitelt is fel lehet venni.)

foglalkoznak. Építő- és építőanyag-ipari tevékenységük – a Bioliget Kft. keretein belül – a vályogtéglagyártástól (F. 5. 3. kép) a kulcsrakész házak átadásáig terjed, az idegenforgalom előmozdítására pedig ökohotelt működtetnek, biotermékeket felszolgáló étteremmel és egy 40 fős konferenciateremmel. Oktatási tevékenységük legújabb elismeréseként az Alsógalgamenti Helyi Vidékfejlesztési Munkacsoport programja – „Az öko-szociális helyi gazdaság megalapozása az Alsógalga mentén” – megvalósításának lebonyolításával az Alapítványt bízta meg, melynek célja, hogy a kistérség fiataljai számára öko-kisipari szakmákat fejlesszen, oktasson, és segítse vállalkozásaik beindítását. A kezdeményezés külső munkaerőt is foglalkoztat, a mezőgazdasági szövetkezet és a Bioliget Kft. Galgahévíz 30 km-es körzetéből, sőt Budapestről is alkalmaz munkásokat. Az eddig elvégzett munka valószínűleg legnagyobb elismeréseként a GEN a legátgondoltabb és legjobb ökofalunak járó díjjal tüntette ki a galgahévízi projektet, mely minden bizonnyal a legerősebb gazdasági alapokkal rendelkező hazai kezdeményezés is.

Ugyanakkor a gazdasági háttér megteremtése elődázta a falu gyakorlati megvalósulását, és háttérbe szorította a kezdeményezés közösségi oldalát. Jelen pillanatban 4 háztartás él a településen tavaly december óta, így közösségépítésről, közös programokról és ünnepekről még nem nagyon beszélhetünk. Ez alól kivételt képeznek a kéthetente tartott nyílt napok, és az azokat követő falugyűlések, ahol a jelenlegi és jövőbeni telektulajdonosok – a telkek kb. fele már elkelt – megismerkedhetnek egymással, illetve összejöhetnek, hogy megtervezzék leendő életüket, településüket.

Biztatóak a további elképzelések – pl.: pékséget, rekreációs központot, energiaerdőt és vetőmagtermesztést is terveznek –, továbbá intenzíven folynak az építkezések, a falu infrastruktúrájának a megteremtése. A legnagyobb kérdés véleményem szerint az, milyen lesz az ökofalu leendő közössége és társadalmi élete? Létrehozható-e egy elvekben megegyező, összetartó közösség? Ráadásul – ahogy Várnagy Dávid is rámutatott – a spirituális-szellemi háttér megléte valószínűleg nélkülözhetetlen egy jól működő fenntartható közösség megteremtéséhez. (A falu leendő társadalma eléggé vegyesnek tűnik. Vidák Miklós, az Alapítvány vezetője szerint a beköltözők háromféle okból érdeklődnek: „divatból”, mert betegek, és vannak „ökofaluhívők” is.) Amennyiben sikerül megvalósítani egy jól működő, szoros kötődésű közösséget, Galgahévíz az egyik legjobb példája lehet a hazai fenntartható kezdeményezéseknek.

V. ÖKOFALVAK MINT TERÜLETFEJLESZTÉSI ESZKÖZÖK

*„Az ember nem csak azért felelős, amit tesz,
hanem azért is, amit nem tesz meg.”*

Prótagorasz

Az ökofalvak emberi léptékű fenntartható településmodellek, életmód-kezdemenyvezések. Céljuk, hogy megoldást kínáljanak az emberiséget sújtó ökológiai, társadalmi, gazdasági problémákra, és saját példájuk révén modellként szolgáljanak mások számára is. Felmerül a kérdés, alkalmasak-e az ökofalvak arra, hogy a nemzetállamok területfejlesztési politikájuk részévé tegyék őket? És ha igen, hol – milyen térségek esetében – hasznosíthatóak leginkább?

Bár a kezdeményezések többsége ma elsősorban a világ iparilag fejlettebb térségeiben összpontosul, egyre nagyobb számban jelennek meg fenntartható települések Földünk fejlődő országaiban is. Utóbbi oka, hogy az ökofalu koncepció – úgy tűnik – megoldást jelenthet a súlyos problémákkal küzdő Dél számára. A világ fejlődő térségei még rendelkeznek hagyományos társadalmi struktúráikkal, ám ezek a globalizáció következtében egyre inkább veszélybe kerülnek, valójában eltűnhetnek nagy múltú helyi közösségek. Az ökofalu alternatív fejlesztési stratégiát jelenthet számukra a tőkés gazdasági modell átvétele helyett. A lehetőségre elsőként Szenegál kormányzata figyelt fel. Az afrikai ország ma egyedülként a világon nemzeti fejlesztési politikája részévé tette a mozgalom koncepcióját, és aktívan támogatja hazai hálózatát – GENSEN, Global Ecovillage Network Senegal –, mely a GEN nemzetközi szervezetnek is tagja (F. 3.).

Szenegál példával szolgálhatna a világ iparilag fejlett országai, és Magyarország számára is. A hazai kezdeményezések többsége – Gyűrűfű, Visnyeszéplak, Krisna-völgy és Gömörszőlős is – az ország társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott, hátrányos helyzetű aprófalvas térségeiben található. Ezek a kis létszámú települések lényegében a szocialista intenzív iparosítás óta különösen veszélyeztetett helyzetben vannak, létük, jövőjük sok esetben a mindenkori államhatalom támogató illetve sorvasztó politikájától függ.

Aprófalvaink számos problémával küzdenek. Ezek közé tartoznak a kedvezőtlen társadalmi és demográfiai folyamatok, mint az elöregedés, a megélhetés hiánya okozta elvándorlás vagy a

„vidéki szociális és etnikai szegregációk”. Továbbá nehézséget jelent az infrastruktúra, a települési funkciók és szolgáltatások nem megfelelő színvonala, hiánya, hiszen a kis népességszám sok esetben nem teszi kifizetődővé azok fenntartását. A fenti folyamatok eredményeként eltűnhet a hagyományos tájhasználat és degradálódhatnak a természeti és épített környezeti, valamint kulturális értékek, hagyományok. „A kedvezőtlen szociális körülmények és infrastrukturális ellátottság következtében az ország társadalmi-gazdasági vérkeringésébe bekapcsolódni képtelen, még inkább leszakadó zárványok” jöhetnek létre. Ugyanakkor aprófalvas térségeink a megújulás lehetőségét is magukban hordozzák. Sok esetben kiemelkedő természeti-tájértékkel bírnak – mivel nem érte el őket az iparosítási láz –, és ezt akár hasznosítani is tudnák. A helyi foglalkoztatás részét képezhetné – így csökkentve a munkanélküliség okozta elvándorlást – a hagyományos tájhasználat megőrzése illetve felelevenítése, továbbá környezetkímélő tevékenységek támogatása, a hagyományokra épülő kézműves kisipartól a modern távmunkáig. A megoldást tehát sokan a funkcióváltásban, értékmegőrzésben és az esélyegyenlőség megteremtésében látják (<http://www.vati.hu/>).

Az ökofalvak – mint az a korábbi fejezetekből is kiderült – megoldást kínálhatnak aprófalvaink számtalan problémájára, mivel:

- 1) Helyi erőforrásokra és hagyományokra épülő önfenntartó gazdaságot kínálnak, környezetkímélő tevékenységeket támogatnak.
- 2) Hozzájárulnak a természeti-tájképi és kulturális örökség megővéséhez, a hagyományörzéshez.
- 3) Gondozzák, ápolják az emberi, közösségi értékeket, céljuk boldog emberek, és jól működő közösségek létrehozása.
- 4) Különböző megoldásokat kínálnak az infrastrukturális ellátottság javítására, továbbá települési funkciók és szolgáltatások ellátására. (Pl.: megújuló energiaforrások használata, hulladékminimalizálás és szelektív hulladékgyűjtés, stb. révén)

Amennyiben aprófalvaink önfenntartó településsé válnának, de legalábbis számos megoldást, tapasztalatot átvennének ökofalvainktól, az emberek helyben megtalálhatnák boldogulásukat, és elvándorlás híján nem kerülne veszélybe a települések fennmaradása. Aprófalvaink hosszú távon fenntarthatóvá válhatnak, és nem lennének kiszolgáltatva külső tényezőknek. (Gyűrűfű újjáéledése is kiváló példája annak, hogy aprófalvainknak van létjogosultsága a hazai települési struktúrában.)

Ma Magyarországon nincsenek kifejezetten ökofalvakat támogató programok. Ugyanakkor léteznek különböző – főleg európai uniós – pályázati lehetőségek, illetve kiemelném a Norvég Alapot (F. 1.) is. Előbbire jó példa az európai közösség által működtetett Leader Program (F. 1.), ehhez azonban kistérségi összefogásra van szükség. (Nem véletlen, hogy a gömörszőlősi fenntartható falu programot is szerették volna kistérségi szintre kiterjeszteni.)

Az ökofalvak – mint kisléptékű területfejlesztési modellek – támogatását a vidéki területfejlesztés meghatározó eszközeivé kellene tenni, és nemcsak az aprófalvak esetében. Erről szól az ökológiai vidéki területfejlesztés (F. 1.), mely lényegében integrált területfejlesztést valósít meg, és a hagyományostól teljesen eltérő szemléletmódot követel meg.

VI. ÖSSZEFOGLALÁS

„Csak amikor megláttam az űrből a Föld elmondhatatlan szépségét és kiszolgáltatottságát, értettem meg igazán: az emberiség legsürgetőbb feladata, hogy megőrizze bolygónkat a következő nemzedék számára.”

*Sigmund Jahn,
keletnémet űrhajós*

Az ökofalvak társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontból fenntartható, emberi léptékű – néhány százfős – településmodellek, életmód-kezdemenyvezések. Céljuk, hogy bebizonyítsák, a fenntartható fejlődés a gyakorlatban is járható út, és lehet úgy élni, hogy közben ne veszélyeztessük társadalmi struktúráinkat és környezetünket. A kezdeményezések lényeges vonása az önfenntartásra, autonómiára törekvés is.

Ugyanakkor fenntartható településről csak akkor beszélhetünk, ha annak mindhárom eleme – társadalmi, gazdasági és ökológiai – egyaránt megvalósul, és egyik sem szenved hátrányt a többi javára. A megvalósíthatóság alapja egy elvekben megegyező, azonos ökológiai, szociális illetve spirituális értékeket valló, és azt a gyakorlatba is átültetni tudó közösség megléte.

A személyes megkeresések – a kérdőíves felmérés, a beszélgetések és nyílt napok – tapasztalatai alapján megállapítottam, a hazai kezdeményezések közül jelenleg mindössze Gyűrűfű Ökofalu, Visnyeszéplak és a Krisna-völgy Indiai Kulturális Központ és Biofarm felel meg az előbb említett hármas kritériumnak, így ezeket a közösségek valóban ökofalvakká tekinthetők. Közülük is – véleményem szerint – a két somogyi település, Visnyeszéplak és a dinamikusan fejlődő Krisna-völgy a legsikeresebb fenntartható életmód-kezdemenyvezés. A mozgalom egyik legmeghatározóbb képviselőjét, Gyűrűfűt továbbra is ökofaluként definiálom, bár a közösség összetartó ereje valójában sérült, ez pedig veszélyezteti a társadalmi fenntarthatóság elvének megvalósulását.

A vizsgálatba vont másik három településmodell – Gömörszőlős, Galgahévíz és Máriahalom Biofalu – valójában nem tekinthető ökofalunak. Gömörszőlős ún. élőfalu „tartozék”, ahol a hazai mozgalom munkáját segítő oktatóközpont működik. A településen elindított eredeti kezdeményezésnek – miszerint Gömörszőlöst fenntarthatóvá lehet tenni külső segítséggel –

nem sikerült elérnie célját, így az ózdi falucska valószínűleg a jövőben sem fogja növelni a hazai ökofalvaink számát. Ugyanakkor Galgahévíz és Máriahalom már ma is megvalósítja a fenntarthatóság egyes kritériumait, előbbi a legerősebb gazdasági háttérrel rendelkező magyarországi kezdeményezés, és jó úton halad az ökológiai fenntarthatóság elérése felé, utóbbi megvalósítja az ökológiai fenntarthatóságot, és szellemi/spirituális háttérrel is rendelkezik egy jó működő közösség létrehozásához. Ugyanakkor mindkét esetben problémát jelent a lassú megvalósulás, így vannak még hiányosságok, amelyek alapján egyik kezdeményezést sem tekintem jelenleg valóban fenntartható településnek. Galgahévízen hiányzik a közösség és a szellemi/spirituális háttér, Máriahalomon pedig a gazdasági fenntarthatóság nem alakult még ki igazán. A lassú fejlődés oka Galgahévíz esetében a fenntarthatóság egyik elemének, a gazdasági aspektusnak a kiemelt területként való kezelése, míg Máriahalom Biofalu valószínűleg az alapító túlságosan meghatározó szerepe miatt nem fejlődött eddig igazán. Ugyanakkor minden esély megvan arra, hogy a két kezdeményezés jól működő, valódi fenntartható közösséggé váljon.

A hazai kezdeményezések ismertetésénél már több szó esett arról, hogy a szakirodalom és egyes közösségek képviselői is előszeretettel használnak különféle kifejezéseket a fenntartható település szinonimájaként, bár lényegében valamennyi megfeleltethető az ökofalu nemzetközi értelemben vett definíciójának. Hazánkban a mozgalom lényegét jobban kifejező élőfalu szót használják inkább, illetve megkülönböztetnek öko, élő és bio jellegűt is, utalva arra, hogy a fenntarthatóság melyik aspektusa játssza a főszerepet a közösség életében. A hat vizsgált kezdeményezés közül Gyűrűfűn és Galgahévízen az ökológiai szempontok az elsődlegesek, így ezek a kezdeményezések jellegüket tekintve ökofalvak, míg Krisna-völgyben és Visnyeszéplakon a közösségi, szellemi értékek kerülnek előtérbe, kiemelve a települések élőfalu jellegét. (Az ökológiai elvek érvényesítése valójában inkább csak melléktermék a két somogyi település esetében.) Krisna-völgy elsődlegesen vallási alapon nyugvó farmközösség, míg Visnyeszéplak egy emberközpontú, régi hagyományokra épülő, önfenntartó település, amely a hagyományos magyar falu képét szeretné megvalósítani. Máriahalom biofaluként definiálható, ahol elsődleges érték az egészség – erre utal a „bio” kifejezés is –, Gömörszőlős pedig – mint már említettem – élőfalu „tartozék”.

A kérdőíves vizsgálat eredményei arra engednek következtetni, hogy a fenntarthatóság három eleme közül valószínűleg az ökológiai fenntarthatóságot lehet legkönnyebben megvalósítani, hiszen mindez elsősorban „csak” hozzáállás és pénz kérdése, a technológiák már

rendelkezésére állnak. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a kezdeményezések többsége mára megvalósította az ökológiai fenntarthatóságot. Ennél nehezebb feladat, és hosszabb időt igényel a gazdasági fenntarthatóság elérése. Nem árt, ha ehhez rendelkezésre áll némi anyagi és humántőke – ötlet, tudás és gyakorlati ismeret –, amely lehetővé teszi, hogy a helyben rendelkezésre álló természeti erőforrások hasznosíthatóak legyenek. A három elem közül minden bizonnyal a társadalmi fenntarthatóság megvalósítása, egy jól működő közösség kialakítása a legnehezebb feladat. Ez is azt mutatja, hogy az emberi tényező rendkívül fontos szerepet játszik a kezdeményezések megvalósításában.

A fenntarthatóság megvalósíthatósága és az ökofalvak létjogosultsága kapcsán, felmerülhet a kérdés, vajon lehet-e fenntartható valami, elszigetelten a nem fenntartható világtól?

Ökofalvaink és értékeiket feladni kényszerülő hagyományos/hagyományközeli településeink ma szigetként állnak a globalizáció tengerében. Előbbiek talán annyival vannak kedvezőbb helyzetben, hogy az ott élők – bár sok nehézség árán –, de tudatosan választják a fogyasztói kultúrát elutasító, fenntartható életformát, míg utóbbiak erősen ki vannak téve a globalizáció káros hatásainak. Mindez arra enged következtetni, hogy akár magasabb – pl. kistérségi – szintre is érdemes lenne kiterjeszteni a fenntarthatóság koncepcióját, amit viszont nem biztos, hogy meg lehet valósítani néhány száz főnél nagyobb közösség esetében. Mindenesetre nagyon lényeges, hogy ökofalvaink eleget tegyenek fő céljuknak, és modellként szolgálhassanak más közösségek számára is. Ennek legjobb módja, az ökofalu koncepciójának területfejlesztési eszközként való hasznosítása. (Az elképzelés alapját, több eddig megvalósított, és sikeresnek tekinthető kezdeményezés bizonyítja.)

És hogy mi a tanulság? Az ökofalvak nem a társadalomtól elvonultan élő „remeték és csodabogarak” lakóhelye, akik saját törvényeik szerint élve, nem kívánnak részt venni az emberiség további sorsának alakításában. Éppen ellenkezőleg, tapasztalataikat megosztva, modellként kívánnak szolgálni mindenki számára, egy élhetőbb és hosszú távon fenntartható világ megvalósítása érdekében. Ugyanakkor nem hiszem, hogy minden embernek ökofaluba kellene költöznie, ez valószínűleg nehezen megvalósítható lenne, és minden bizonnyal sokan vannak, akik nem is tennék meg. Első lépésként szemléletváltásra, a fenntarthatóság megvalósítása iránti személyes elkötelezettség kialakítására van szükség. Ehhez hosszú távon és globális szinten kell gondolkodni.

Az ökofalvak az emberiséget sújtó társadalmi, ökológiai problémák indikátorai, melyek több lényeges kérdésre is felhívják a figyelmet. Ezek:

- 1) Bolygónk és az emberiség jövőjének romló kilátásai: nemcsak a jövő generációk létfeltételeit veszélyeztetjük jelenlegi életmódunkkal, de nagy valószínűséggel már saját életünkben is jelentős, és kedvezőtlen irányú változásokkal kell szembenéznünk.
- 2) Mi is az emberi lét valódi értelme? Boldog és teljes életet élünk-e, amikor az anyagi javakat hajszolva, megfeledkezünk a szellemi értékek fontosságáról.
- 3) Autonómia-kiszolgáltatottság kérdése: az öfenntartás/önellátás biztonságot jelent, ugyanakkor a ma embere számos tekintetben kiszolgáltatottá vált. Az energiarendszerek összeomlásának veszélyére egyre többen figyelmeztetnek, és belegondolni is szörnyű, milyen következményekkel járna annak megvalósulása.

A téma rendkívüli összetettsége, és a mozgalom kiforratlansága, rövid múltja miatt számos kérdés nyitva maradt, ami további kutatásokra ad lehetőséget. Ezek közül kettőt emelnék ki:

- 1) Mi a fenntarthatóság megvalósításának felső határa? (Ez lényegében az ökorégiók témakörének vizsgálatát jelenti.)
- 2) Léteznek-e ma Magyarországon az ökofalvakon kívül is fenntartható települések? Valójában vannak-e olyanok, amelyek megközelítik a fenntarthatóság követelményét? Ha igen, melyek azok? (Nincsenek tökéletes ökofalvak, hazai kezdeményezéseink sem valósítják meg 100%-ban a fenntarthatóság igényét, valójában csak törekednek annak elérésére.)

IRODALOMJEGYZÉK

- Borsos B. et al. 1998. Ötletek a fenntartható vidékfejlesztési programok tervezéséhez. CEEB-Hungary. Miskolc.
- Csiky M. 1998. Fenntartható településfejlesztés ökológiai nézőpontból. ELTE Tanárképző Főiskolai Kar. Budapest.
- Ertsey A. (szerk.). 1999. Autonóm kistérség. Független Központ Alapítvány. Budapest
- Ertsey A. 2000. Az autonóm ház. Szent István Egyetem. Ybl Miklós Műszaki Főiskolai Kar. Budapest.
- Ertsey A.–Vásárhelyi J.–Medgyasszay P. (szerk.). 1999. Autonóm kistérség: Dörögdi medence esettanulmánya. FÖK. Budapest.
- Gergely E. (szerk.). 1998. Példaértékű kezdeményezések az EU országokban. ÖKO Rt. Budapest.
- Gergely E. (szerk.). 1998. Példaértékű kezdeményezések Magyarországon. ÖKO Rt. Budapest.

Folyóirat:

- Ertsey A. 2008. Bio, öko, zöld, fenntartható... Ökokomfort. 2008. 1-2. pp. 6-11.
- Gaura Sakti dasa (szerk). 2003. Krisna-völgy magazin. Különszám. pp. 4-44.
- Pappné Vancsó J. 2004. Az ökológiai lábnyom: a fenntartható fejlődés mérőeszköze. Földrajzi Közlemények. 2004. 1-4. pp. 73-87.

DVD:

- Dr. Gyulai I. 2003. Zsigerbeszéd – Gondolatok a fenntartható fejlődésről. Bors Alapítvány. Geofilm Produkció.

Internetes források:

- Dawson, J. 2004. Wholesome Living. pp. 1-3.

in:

<http://gen.ecovillage.org/iservices/publications/articles/resurgence225%20jonathan.pdf>

f

- Demter Z. – Gondos G. – Honti Sz. – Öko-An Bt. 2003. Gondolatok a fenntartható fejlődésről: Riportkötet a téma ismert gondolkodóival, és gyakorlati művelőivel és közéleti személyiségekkel. pp. 1-171.
in: <http://www.greenaction.hu/kiadvany/riport.pdf>
- [F.](#) Nagy Zs. 1998. Permakultúra – biokultúra: Alternatív életszemlélet, alternatív mezőgazdaság. pp. 1-50.
in: <http://www.ecolinst.hu/letoltok/kiadvanyok/permakultura.pdf>
- <http://gen.ecovillage.org/activities/csa/English/toc.html>
- <http://gen.ecovillage.org/activities/csa/pdf/CSA-English.pdf>
- <http://gen.ecovillage.org/activities/living-learning/L&L.pdf>
- http://gen.ecovillage.org/iservices/publications/articles/PM49BedZED&Findhorn_low.pdf
- <http://gen.ecovillage.org/regions/index.html>
- <http://gen.ecovillage.org/regions/map.html>
- <http://gensenegal.org/>
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/Auroville>
- http://hu.wikipedia.org/wiki/Port%C3%A1l:Fenntarthat%C3%B3_fejl%C5%91d%C3%A9s/Kiemelt_id%C3%A9zet
- <http://krisna.hu/galeria/displayimage.php?album=63&pos=15>
- <http://krisna.hu/galeria/displayimage.php?album=91&pos=10>
- <http://krisna.hu/galeria/displayimage.php?album=150&pos=7>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/BedZED>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Cohousing>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Ecovillage>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Findhorn_Ecovillage
- http://en.wikipedia.org/wiki/Intentional_community
- http://en.wikipedia.org/wiki/Kenneth_E._Boulding
- http://en.wikipedia.org/wiki/Practical_Action
- <http://gen.ecovillage.org/>
- <http://gen.ecovillage.org/iservices/publications/articles/Ecovillage%20Movement%20PM40.pdf>

- http://images.google.hu/imgres?imgurl=http://smileofkrishna.com/tr/wp-content/uploads/2007/08/bucu07_32.jpg&imgrefurl=http://krisnamosolya.hu/kornyeze-t-es-satrak-%25E2%2580%2593-bucusu-v/&h=300&w=400&sz=94&hl=hu&start=3&sig2=LSEcHiwWGM3ouHADfJHSNg&um=1&tbnid=96N8-_cZOZIE2M:&tbnh=93&tbnw=124&ei=4awdSICBJaSA0gS-6-X2Cw&prev=/images%3Fq%3Dkrisna-v%25C3%25B6lgy%26um%3D1%26hl%3Dhu%26sa%3DN
- <http://krisnavolgy.hu/>
- <http://php.ecovillage.org/php/public/evdir/evsearchlist.php?geneu=mem&lg=1>
- <http://tea.uw.hu/>
- <http://tea.uw.hu/index.html>
- http://www.artifact.hu/~fattila/gyurufu/documents/gyf_webhu.rtf
- <http://www.biofalu.hu/>
- <http://www.biofalu.hu/?base=ismerteto&i=1>
- <http://www.biofalu.hu/?base=ismerteto&i=20>
- <http://www.biofalu.hu/?base=ismerteto&i=21>
- <http://www.biokultura.org/biotermekek/eloallitas.htm>
- <http://www.citatum.hu/kategoria/K%F6rnyezetv%E9delem>
- <http://www.ecolinst.hu/index3.html>
- <http://www.elib.hu/02200/02278/html/06.htm>
- http://www.ff3.hu/cimlista_res.php?id=12
- <http://www.gaiaalapitvany.hu/>
- <http://www.gaiainiversity.org/english/>
- <http://www.gen-europe.org>
- http://www.gen-europe.org/about_us/hungarian/index.html
- <http://www.geocaching.hu/caches.geo?id=2207>
- http://www.greenenergy.hu/anyagok/htm/fenntarthato_t/visnyeszeplak.htm
- <http://www.geographic.hu/index.php/fotopalyazat/fotopalyazat/nyomtathato.php?act=napi&id=8112>
- http://www.greenfo.hu/hirek/hirek_item.php?hir=15143
- <http://www.gyurufu.hu/>
- <http://www.gyurufu.eu/default.php?mod=auroville>
- <http://www.gyurufu.eu/default.php?mod=crystal>

- <http://www.gyurufu.eu/default.php?mod=findhorn>
- <http://www.gyurufu.eu/default.php?mod=okofalu>
- <http://www.gyurufu.eu/default.php?mod=thefarm>
- <http://www.harmonet.hu/cikk.php?rovat=258&alrovat=267&cikkid=9618>
- <http://www.kornytan.eoldal.hu/cikkek/hirek/tokeletes-okovaras-a-sivatag-kozepen>
- <http://www.krisnamosolya.hu/>
- [http://www.leaderkozpont.hu/ptPortal/index.php?mod=ShowStatic&page=EU_videkp
ol_szul](http://www.leaderkozpont.hu/ptPortal/index.php?mod=ShowStatic&page=EU_videkp
ol_szul)
- <http://www.lelegzet.hu/archivum/1997/04/0817.hpp>
- <http://www.oballaert.hu/peldamutato.htm>
- <http://www.okogazdabolt.hu/biotermekek.html>
- <http://www.okogazdabolt.hu/okogazd.html>
- [http://www.okokomfort.hu/OkoKomfortIndex.aspx?PageName=MagazinBioelelmesze
rek](http://www.okokomfort.hu/OkoKomfortIndex.aspx?PageName=MagazinBioelelmesze
rek)
- <http://www.okoszolgalat.hu/okofalvak>
- <http://www.okovolgy.hu/>
- www.promei.hu/index.php?m=7369
- http://www.sulinet.hu/php/zz/tanar/index.php?cikk_id=55&szam_id=6
- <http://www.tv2.hu/civil/cikk/6852/>
- <http://www.vati.hu/static/otk/int/otk20057477.pdf>
- <http://www.zoldtech.hu/cikkek/20070822-kinai-okovaras>
- Kumar, S. 1993. Az ökológia elemei.
in: <http://bocs.hu/3part/kumar-17.htm>
- Mátyás T. A. 2008. A dél-dunántúli régió leghátrányosabb helyzetű kistérségeinek bemutatása. pp. 1-8.
in: http://www.ddrmk.hu/documents/eloterjesztesek/2008/080219_8_2.pdf
- Szabó A. 2008. Ökofalu a Galga mentén: High-tech és önellátás.
in: <http://www.manacs.hu/index.php?gcPage=/public/hirek/hir.php&id=10570>
- Végh L. 2006. Fenntartható Fejlődés. pp. 1-131.
in: <http://dtp.science.unideb.hu/hun/jegyzetek/f06.pdf>

Egyéb források:

- A Gyűrűfűi Egyesület Közhasznúsági Jelentés Egyesületünk 2004 Éves Tevékenységéről.
- Lantos T. 2006. A Máriahalmi Téli Élőfalu Találkozó után: Néhány megbeszélésre szánt gondolat.
- Visnye Község Rendezési Terve, Településszerkezeti és Szabályozási Terv.
- Visnyeszéplaki Természetvédelmi Terület Kezelési Terve (2006).

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Szeretném kifejezni hálás köszönetemet:

Ballabás Gábornak: témavezetői tevékenységéért, szakmai és személyes jó tanácsaiért.

Kilián Imrének: a kérdőív kitöltésében nyújtott segítségéért, az információk önzetlen átadásáért, és azért a szívélyes vendégfogadtatásért, amelyben Gyűrűfűn részesülhettem.

Rhada Krisna dasnak (Hosszú Zoltánnak): türelméért és önzetlenségéért, amellyel segítségemre volt a kérdőív kitöltésében; az idegenvezetésért és azért a szívélyes vendégfogadtatásért, amelyben Krisna-völgyben részesülhettem.

Zaja Péternek és családjának: a kérdőív kitöltésében nyújtott segítségéért, az információk önzetlen átadásáért, és azért a szívélyes vendégfogadtatásért, amelyben Visnyeszéplakon részesülhettem.

Várnagy Dávidnak (Gömörszőlős): a fenntarthatóság és az Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány munkájának érdekfeszítő és szemléletformáló bemutatásáért.

Lakatos Gézának (Máriaalom Biofalu) és Vidák Miklósnak (Galgahévíz):

Az információk önzetlen átadásáért és a nyílt napok során tanúsított segítségükért, a település bemutatásáért.

Vizsgált települések lakóinak, mindenekelőtt Gyűrűfű, Visnyeszéplak és Gömörszőlős közösségének hálás közreműködésükért, amellyel hozzájárultak munkámhoz.

Kiss János Péternek: a kérdőívkészítésben nyújtott segítségért.

FÜGGELÉK

FÜGGELÉK 1. FOGALOMGYŰJTEMÉNY

Az ökofalvak létrejöttének szociális/társadalmi aspektusa:

A fenntarthatóság három eleme közül minden bizonnyal az emberi/társadalmi tényező a legfontosabb. (Fenntartható fejlődést csak kiegyensúlyozott, fenntartható közösségek tudnak megvalósítani.)

Korunk modern társadalmi számtalan problémával kénytelenek szembenézni. A jólétünket veszélyeztető, társadalmi válságjelenségek közé tartozik:

- 1) A népesedési válság: népességrobbanás a fejlődő országokban, a társadalom előregedése az iparosodott államokban.
 - 2) Az egészségi állapot általános romlása: ennek számos oka lehet, így pl. a környezetszennyezés, a mozgáshiányos életmód, a rossz táplálkozási szokások, a stressz, az elmagányosodás, és a járványveszély is kedvezőtlen hatással lehet egészségi állapotunkra.
 - 3) Békétlenség és háborúk.
 - 4) Devianciák/bűnözés: pl. a kábítószer-fogyasztás terjedése.
 - 5) Erkölcsi hanyatlás és elbutulás: az anyagi és pazarló szemlélet általánossá válásával az anyagiakat a szellemi értékek elé helyezzük.
 - 6) A családellenes modellek preferálása: a szingli életmód terjedése és a felbomló családok nagy száma.
 - 7) Munkaválság: nagy a munkanélküliség illetve kevesen végzünk értelmes munkát.
- (A jólét fogalma alatt nemcsak az anyagi jólétet kell érteni, de az ember alapvető célja, hogy boldog, biztonságos és egészséges életet éljen.)

Az ökofalvak célja a társadalmi problémák megoldása és kiegyensúlyozott, fenntartható közösségeket létrehozása.

Az ökofalvak fenntartható közösségek. A Global Ecovillage Network szerint egy fenntartható közösséget a következők jellemzik:

- A közösség tagjai – kicsiny méretüknél fogva – jól ismerik egymást, szoros kapcsolatban állnak egymással. Erős a csoporthoz tartozás érzése. Az emberek támogatják egymást, és felelősséget éreznek egymás iránt. Gyakori a források közös megosztása és a kölcsönös segítségnyújtás a csoporton belül (pl.: kaláka intézménye). Egy kisebb közösségen belül nő az emberek biztonságérzete, – mindenki látható és hallható –, és mivel közvetlenül részt tudnak venni a döntéshozatali folyamatokban,

saját maguk alakíthatják sorsukat. A biztonság és a bizalom pedig hozzájárul az egyéni képességek szabad kibontakoztatásához.

- A közösség értelmes munkát biztosít tagjainak, így mindenki hasznosnak érezheti magát.
- Biztosítják az élethosszig tartó tanulást minden korosztály számára, mely hozzájárul a személyiség, a kreativitás fejlődéséhez. A tudás felhalmozása nemcsak az egyes emberek számára előnyös, de a közösség számára is hasznot jelent. A fenntartható közösségek a közjó érdekében ugyanis megosztják a felhalmozott tudást, tapasztalatokat. Ennek érdekében elősegítik a kommunikáció minden formáját – például internet illetve közösségi események révén – a közösségen belül és a külvilággal is.
- Hangsúlyozzák a holisztikus és megelőző egészségügyi gyakorlatok fontosságát – beleértve az alternatív megoldásokat is –, ezzel is elősegítve az emberek egészségének megőrzését. A közösség biztosítja, hogy az egészség helyreállításának, fenntartásának és fejlesztésének lehetőségei mindenki számára elérhetőek legyenek.
- A marginális csoportok – pl. idősek, fogyatékosok – integrálásával az ökofalvak alternatívát kínálnak számos társadalmi probléma drága és személytelen intézményi megoldása helyett. Nem elszigetelik ezeket a csoportokat, hanem egészséges módon a közösségbe integrálják őket. Hasonló módon, a gyereknevelést sem intézményi eszközökkel kívánják megoldani, hanem a közösségi élet szerves részévé kívánják azt tenni.
- Egy fenntartható közösségben a források – tőke, áruk, szolgáltatások – áramlása szabad, kiegyensúlyozott és találkozik a közösség igényeivel. A többletet a tagok megosztják.
- A fenntartható közösség a sokféleség tiszteletére tanít. A diverzitás nemcsak forrása az egészségnek, a vitalitásnak és a kreativitásnak, de gazdagítja az embereket és elősegíti az igazság érvényesülését.

Az ökofalvak tehát magasabb életminőséget biztosítanak tagjaiknak, és kisebb költséggel oldják meg a társadalmi problémákat. Ezzel a jóléti államok hosszú távú fennmaradását biztosítják.

Az ökofalvak létrejöttének ökológiai aspektusa:

A fenntarthatóság szempontjából kulcsfontosságú az emberi települések természetre gyakorolt hatásának csökkentése. Mindez alapvetően életstílus kérdése.

A fő bűnös – sokak szerint – a hármás települési struktúra felosztása. Egy fenntartható településen az otthon, a munkahely és a rekreációs területek egymáshoz közel („all within walking distance”) helyezkednek el. Ezzel szemben ma a három tevékenység tere általában jókora távolságra található egymástól – nemegyszer külön közigazgatási egységben –, és ahhoz, hogy egyik helyről eljussunk a másikba, rengeteg energiát használunk el. (Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy utazásaink sok időt vesznek el tőlünk, amit pihenésre is fordíthatnánk, illetve gyakran próbára teszik türelmünket, és stresszel járnak.) Tehát az ökofalvak azzal, hogy nem választják szét egymástól e tereket, magasabb életminőséget biztosítanak és csökkentik az erőforrás-felhasználást.

Az ökológiailag fenntartható településeket – többek között – a következők jellemzik:

- Az emberek szoros – napi – kapcsolatban állnak a természettel, természeti elemekkel, amiben élnek. Ez hozzájárul ahhoz, hogy a közösség tagjai becsüljék és tiszteljék a természetet, amely napi szükségleteiket – étel, ruha, hajlék – biztosítja.
- Az ökofalvak törekednek arra, hogy élelmiszerszükségeiket helyben termelt alapanyagokból elégítsék ki. Támogatják az ökogazdálkodás megvalósulását.
- Igyekeznek helyi építőanyagokból felépíteni házaikat.
- Helyben előállított – centralizált rendszerektől független – nem szennyező, megújuló energiahordozókra alapozott energiatermelés megvalósítására törekednek.
- Megfelelő energia- és hulladékgazdálkodás révén, a fogyasztás és a hulladékképződés minimalizálásával igyekeznek megőrizni a természeti erőforrások – talaj, víz, levegő – tisztaságát.
- Elősegítik az „ökológiai üzlet” („ecobusiness”, vagy „green business”) alapelveinek érvényesülését, tehát az ökológiai szempontok figyelembevételére törekszenek az üzleti életben is.
- Kiemelt területként kezelik a természetvédelmet, támogatják a biológiai sokféleséget.

Az ökofalvak létrejöttének spirituális aspektusa:

Bár a legtöbb ökofalu nem alkalmaz különleges spirituális/szellemi gyakorlatokat, valamennyire jellemző, hogy a maguk módján tisztelik és támogatják a Földet és rajta élő összes élőlényt, a kulturális és művész(et)i gazdagodást és kifejezést, a spirituális/szellemi változatosságot. Ennek legjellemzőbb megnyilvánulási formái a különböző rituálék és spirituális ünnepek. Tudatosan törekszenek a békés, szerető és fenntartható világ létrehozására.

Cohousing mozgalom:

A tervezett közösségek sorában érdemes külön is említést tenni a *cohousing* („egy felél alá rakás”) mozgalomról. E közösségek sok hasonlóságot mutatnak az ökofalvakkal, lényegében azok szociális vonulatát jelentik, tehát esetükben a szociális, társadalmi motiváció játszik főszerepet. A tagok a privát lakóhelyiségek mellett közösen működtetnek bizonyos létesítményeket, mint a konyha, ebédlő, kamra, tv-, játszószoza, irodahelyiség, edzőterem, stb. A szociális előnyök mellett – mely közelebbi kapcsolatot eredményez a szomszédokkal, ami a társadalmi kapcsolatok alakulása szempontjából mindenképpen kedvezőbb – a cohousing-ok gazdasági és környezeti előnyökkel is járnak, mivel forrásokat, termékeket és helyet spórolnak meg, azáltal, hogy a tagok megosztják azokat. Így képesek a környezetre gyakorolt hatásukat – ökológiai lábnyomukat – is csökkenteni. A mozgalom az 1960-as években indult Dániából, és ma már egyre szélesebb körben alkalmazzák, akár különféle szociális-társadalmi problémák megoldására is, mint például az időskorúak vagy fogyatékos emberek „elhelyezésére”.

Megújuló energiaforrások (zöld energia, alternatív energia):

A vizsgált közösségek energiaellátásában meghatározó szerepet töltenek be a megújuló energiaforrások, más néven zöld energiák vagy alternatív energiák. Jelenlegi rendszerünk a nem megújuló energiaforrásokra – szénhidrogénekre, atomenergiára – épít, melyek nemcsak környezetszennyezőek, de véges mennyiségben állnak rendelkezésünkre. Ezekre a problémákra nyújtanak megoldást, alternatívát a környezetbarát, zöld energiahordozók, melyek viszonylag gyorsan megújulnak vagy állandó jelleggel az emberiség rendelkezésére állnak. A megújuló energiaforrások közé tartoznak: a nap-, a szél-, a vízenergia, a biomassza, a geotermikus energia, és a környezeti energia (földből, levegőből, vízből hőszivattyúval kivonható energia). A bioszolár megoldás a napenergia és biomassza együttes alkalmazását jelenti.

Zöld építészet (ökologikus építészet, vagy zöld infrastruktúra):

A zöldépítészet környezetbarát megoldások alkalmazását jelenti az ökofalvak fizikai arculatának kialakításánál, működtetésénél. Csak néhány példát emelnék ki: fototermikus és fotovillamos hasznosítás, repceültetvényből nyert üzemanyag és energiaerdő-ültetvényből nyert tüzelőanyag alkalmazása, komposzt-toalett és nádgyökérszénzés szennyvíztisztítás, vályogépítészet, stb.

Ökológiai gazdálkodás (biogazdálkodás, ökogazdálkodás, organikus gazdálkodás, alternatív gazdálkodás):

Az ökológiai gazdálkodás – szembehelyezkedve az intenzív, kemizált iparszerű mezőgazdasági irányzattal –, „természetes biológiai ciklusokra épülő, szerves trágyázáson, biológiai növényvédelmen alapuló, szintetikus műtrágyák és szintetikus növényvédőszerrel nélküligazdálkodás” (<http://www.sulinet.hu/>). „Filozófiája: a mezőgazdaság több mint élelmiszertermelés, és a termelés folyamatai elválaszthatatlanok a természeti környezet bonyolult kölcsönhatásaitól. Célja, hogy ökológiai és biológiai eszközökkel – ún. szelíd eljárásokkal – hosszú távon fenntartható, változatos, kiegyenlített mezőgazdasági rendszerek jöjjenek létre” (Csiky 1998 pp. 17). Az ökológiai gazdálkodás több irányzatát különböztetjük meg: a szerves-biológiai gazdálkodást, a biodinamikus gazdálkodást és a permakultúrát.

Permakultúra:

Mivel számos ökofalu – köztük hazai közösségek is – alkalmazzák ez a gazdálkodási formát, érdemes áttekinteni, mit jelent a permakultúra a mezőgazdaságban alkalmazva.

A fogalmat Bill Mollison alkotta meg 1978-ban a „permanent” (állandó) és az „agriculture” (mezőgazdaság) szavakból. Meghatározása szerint a permakultúra „olyan mezőgazdaságilag produktív ökoszisztémáknak a tudatos tervezése és kialakítása, amelyek rendelkeznek a természetes ökoszisztémák stabilitásával és rugalmasságával. Az embernek és természetes környezetének harmonikus integrációja, amely biztosítja számára az élelmet, energiát, lakást, valamint egyéb anyagi és szellemi szükségleteit” (F. Nagy 1998 pp. 15. in: <http://www.ecolinst.hu/letoltok/>).

Főbb etikai alapelvei közé tartoznak:

- Gondoskodás a Földről: ezzel minden élő szervezet fennmaradásának és elterjedésének elősegítése.
- Gondoskodás az emberiségről: lehetővé tenni számára a szükségletek kielégítését.
- A népességnövekedés, s így a fogyasztás határainak kijelölése.

A permakulturális gazdálkodás a gyakorlatban, olyan „alternatív gazdálkodási forma, amely a mezőgazdasági rendszerekben is a sokféleség megőrzését tűzi ki célul. Lényege egy háromdimenziós tervezés, amely élő növényeken alapszik, az időt is figyelembe veszi, és persze használja a biológiai gazdálkodás minden elemét a mulcsozástól a komposztálásig és jelzőnövények ültetéséig. Nemcsak kihasználja, hanem tervezi az egyes fajok közötti ökológiai kölcsönhatásokat” (Borsos et al. 1998. pp. 22).

Bár a permakultúra leginkább a mezőgazdasági termelésben érhető tetten, valójában az élet bármely területén – pl. helyi energiatermelés, természetvédelem, építészet, vízügyi tervezés, pénzügy, stb. – alkalmazható.

A permakulturális gazdálkodás – tágabban értelmezve – valójában a folyamatosság, a fenntarthatóság gazdaságtana. (Az irányzat a holisztikus szemléletnek egyik gyakorlati alapját képezi.) A permakultúra a rendelkezésre álló lehetőségek maximális kihasználásával megvalósítja a helyi közösségek autonóm törekvéseit, csökkenti kiszolgáltatottságukat. Célja összességében a „környezetfalo életvitelről a környezetkímélőre való átállás, a fenntartható fejlődés megvalósítása (F. Nagy 1998 pp. 4. in: <http://www.ecolinst.hu/letoltok>).

Biotermekek:

Ahogy az ökogazdálkodás szinonimájaként használjuk a biogazdálkodás kifejezést, ugyanúgy alkalmazzuk a két jelzőt termékek, ezen belül élelmiszerek, napi használati tárgyak, vegyipari- és szórakoztató elektronikai cikkek megnevezésére is. A szóhasználat ugyanakkor számos esetben megtévesztő, mivel az csak a jobb eladhatóságot szolgálja.

A biotévé, a biokomputer használatával például nem leszünk sokkal egészségesebbek, mindössze az alkalmazásukkal járó káros hatások csökkenthetőek. A biomasópor kifejezés szintén megtévesztő. A „bio” jelző általában arra utal, hogy ezek a tisztítószerek bioaktív hatóanyagokkal – enzimekkel – fejtik ki hatásukat, nem pedig arra, hogy biológiailag lebomlanak-e. (Persze vannak példák ennek ellenkezőjére is.) Az előzőekben bemutatott példákból is levonhatjuk azt a következtetést, hogy szigorú szabályozásra lenne szükség a jelzők használatánál. Jogi szabályozás – európai uniós és hazai rendelet – mindössze a mezőgazdasági termékekre, élelmiszerekre és takarmányokra vonatkozóan létezik. Ezek pontosan meghatározzák azokat a követelményeket, amelyek betartásával egy termék megkaphatja a „öko” jelzőt. (Bár a jogszabály az „öko” szavacskát használja, a hétköznapi szóhasználatban sokkal elterjedtebb a „bio” jelző.)

Ökológiai lábnyom:

„Az ökológiai lábnyom azt a termékeny földterületet és vízi ökoszisztémát foglalja magában, amely – bárhol is legyen a Földön – szükséges egy adott népesség által igényelt erőforrások előállításához és elnyeli a termelődött hulladékot.” A mutató lényegében az eltartóképesség fordítottja. „Nem azt mutatja, hogy adott terület hány főt képes eltartani (fő/ha), hanem hogy adott népesség mekkora területről fedezi a fogyasztáshoz szükséges erőforrásokat (ha/fő)” (Pappné Vancsó 2004 pp. 73-74).

A fogalmat Mathis Wackernagel és William Rees kanadai ökológusok vezették be a tudományos gondolkodásba 1993-ban. A különböző tanulmányok – melyek környezeti igénybevételünk mértékét próbálták meghatározni – valamennyien azt jelzik, az emberiség több erőforrást használ fel, mint amennyit a fenntarthatóság elvének figyelembevételével használhatna. Vagyis a világ népességének ökológiai lábnyoma jóval meghaladja a Földön rendelkezésre álló, ténylegesen hasznosítható földterületet, a kettő különbsége pedig ökológiai deficitet jelez (Pappné Vancsó 2004). (A különböző kutatások átlagosan 20-40% közötti értékre becsülik a hiányt.) Természetesen jelentősen eltérések tapasztalhatóak a világ különböző részein: a világ iparilag fejlett térségei többszörösen felülmúlják a fejlődőeket.

Autonóm kistérség, bioregionalizmus:

A hazai szakirodalom definíciója szerint az autonóm kistérség „több település alkotta társulás, mely táji, ökológiai és ezzel összefüggő szociális tényezők következtében, egészséges módon kialakult adottságai révén önmagában egyensúlyt megvalósító ökológiai egységet alkothat. A táji-ökológiai egység felismerése alapozza meg a régióhoz kapcsolódó identitást, mely egyszerre gazdasági, ökológiai és szociális tartalmú.” A megvalósíthatóság lényeges eleme tehát – a saját potenciálok feltárása mellett – a regionális identitás megragadása és megfogalmazása. A regionális azonosságtudat megerősödésétől várható ugyanis a helyi gazdaságnak a régió adottságaihoz való hozzáigazítása, és érhető el „egy decentralizált, helyileg megalapozott gazdaság” (Ertsey 1999 pp. 21-22).

A bioregionalizmus tehát egy decentralizált, helyileg megalapozott gazdaságot feltételez. Támogatja a helyi termékek vásárlását, előnyben részesítését.

Köztes technika:

Már Gandhi is kifejtette, mennyire káros a tömegtermelés társadalmi és ökológia szempontból, helyette a tömegek általi termelést propagálta. Ennek oka, hogy míg „a tömegtermelés fejlett, erősen tökeintenzív, energiaforrásoktól függő, emberi munkát felváltó

rendszere feltételezi, hogy máris gazdagok vagyunk”, a tömegek általi termelés „azokat a csaknem ingyen rendelkezésre álló forrásokat mozgósítja, amelyekkel minden ember rendelkezik: az értelmet, az ügyes kezeket, és arra törekszik, hogy elsőrangú szerszámokkal lássa el őket.” Nemcsak kíméli a szűkös erőforrásokat – tehát ökológiailag is elfogadható –, de munkát ad tömegek számára, ez utóbbi miatt nevezik például népi technikának, illetve „segíts magadon” technikának (<http://www.elib.hu/>).

A „köztes technika” elnevezés arra utal, hogy az alkalmazott megoldások a korábbiaknál fejlettebbek, de a gazdagok technikájánál egyszerűbbek, és ráadásul olcsóbbak is. A mozgalom jellegéből adódóan elsősorban a fejlődő világ szegény országai számára kínált megoldást. Így született meg – Fritz és Schumacher kezdeményezésére – a Köztes Technika Fejlesztési Csoport (Intermediate Technology Development Group, 2005-től Practical Action néven futó program), mely az ipar területén próbál segítséget nyújtani a tőkehiánnyal küzdő térségek számára. Az irányzat sikeressége eredményeként ma már a világ iparosodott térségei is érdeklődést mutatnak e kezdeményezés iránt.

Norvég Alap:

„Norvégia a tíz újonnan csatlakozott ország részére kétoldalú szerződésekkel létrehozta a Norvég Finanszírozási Mechanizmust (Norvég Alap), melynek teljes összege 5 éven keresztül évi 113 millió euró, amelyből Magyarország részesedése 13%, azaz évi 15 millió euró.” A prioritások között szerepel: a környezetvédelem, a fenntartható fejlődés, az európai örökség megőrzése, humán erőforrás-fejlesztés és oktatás, egészségügy, gyermek és ifjúság, regionális fejlesztés és határon átnyúló együttműködés, bel- és igazságügyi együttműködés, továbbá tudomány, kutatás, közös kutatási tevékenység. (<http://www.promei.hu/>)

Leader Program:

Az Európai Unió új, integrált vidékfejlesztési politikájának része, melynek lényege, hogy a „társég fejlesztési stratégiáját az abban résztvevő önkormányzatokból, a társég vállalkozásaiból és civil szerveződéseiből megalakult helyi akciócsoporthoz állítja össze, az ott élők bevonásával. (<http://www.leaderkozpont.hu/>)

Ökológiai vidéki területfejlesztés:

Lényege, hogy a tervezés, „nem népesedési előrejelzésekkel, munkahelyek növekedési valószínűségével, közlekedési és lakásigényekkel kezdődik, hanem a rendelkezésre álló földterület mezőgazdasági, talaj- és vízvédelmi, valamint üdülési célokra történő

besorolásával. Ezt követi a természeti környezetet képező kategóriák, hegyek, folyóvölgyek, mocsaras, nedves területek azonosítása. A középpontban pedig legfontosabb tényezőként a vidéki település áll, ezért a siker kulcsa az ott élők és a terv hatásainak kitett emberek közvetlen részvétele a célok kitűzésében, a terv kialakításában és megvalósításának irányításában.” (<http://www.artifact.hu/>)

FÜGGELÉK 2. A GLOBAL ECOVILLAGE NETWORK (GLOBÁLIS ÖKOFALU HÁLÓZAT) REGIONÁLIS HÁLÓZATA

F. 2. 1. ábra: A Globális Ökofalu Hálózat 3 regionális hálózata

Forrás: <http://gen.ecovillage.org/regions/index.html>

F. 2. 2. ábra: A GEN regionális hálózatának térképe (2008)

Forrás: <http://gen.ecovillage.org/regions/map.html>

F. 2. 1. táblázat: A Global Ecovillage Network három regionális hálózatának tagjai (2008)

GEN-Europe/Africa/Middle East		ENA - The Americas		GENOA - Oceania and Asia	
Ország	Tagok száma	Ország	Tagok száma	Ország	Tagok száma
Németország	21	Amerikai Egyesült Államok	93	Ausztrália	31
Spanyolország	15	Kanada	24	Új-Zéland	8
Olaszország	14	Kolumbia	16	Thaiföld	5
Anglia	9	Mexikó	12	India	4
Dél-Afrika	8	Costa Rica	9	Sri Lanka	2
Dánia	7	Brazília	7	Banglades	1
Oroszország	7	Venezuela	6	Fidzsi-szigetek	1
Finnország	6	Argentína	4	Japán	1
Magyarország	5	Belize	2	Malajzia	1
Törökország	5	Ecuador	2	Nepál	1
Ausztria	4	Peru	2	Összesen	55
Franciaország	4	Uruguay	2		
Norvégia	4	Bolívia	1		
Skócia	4	El Salvador	1		
Szenegál	4	Haiti	1		
Svájc	4	Nicaragua	1		
Izrael	3	Összesen	183		
Hollandia	3				
Portugália	3				
Belgium	2				
Izland	2				
Írország	2				
Kenya	2				
Észak-Írország	2				
Lengyelország	2				
Románia	2				
Szlovákia	2				

Wales	2
Bulgária	1
Horvátország	1
Ciprus	1
Cseh Köztársaság	1
Egyiptom	1
Észtország	1
Ghána	1
Görögország	1
Lettország	1
Libanon	1
Litvánia	1
Szlovénia	1
Svédország	1
Zimbabwe	1
Összesen	162

Forrás: <http://sajat.szerkesztés.a//gen.ecovillage.org/> adatai alapján

F. 2. 2. táblázat: A Global Ecovillage Network magyarországi tagjai (2008)

Név	Hely	Típus
Galgafarm	Galgahévíz	Ökofalu
Gyűrűfű Ecovillage	Gyűrűfű	Ökofalu
Krisna-völgy	Somogyvámos	Ökofalu
Máriaalom Biofalu	Máriaalom	Ökofalu
Hungarian National Network	Orosháza	Nemzeti hálózat

Forrás: saját szerkesztés a

<http://php.ecovillage.org/php/public/evdir/evsearchlist.php?geneu=mem&lg=1> adatai alapján

FÜGGELÉK 3. NEMZETKÖZI ÖKOFALU KEZDEMÉNYEZÉSEK

1. Findhorn Foundation Ecovillage – Egyesült Királyság, Skócia

Az 1962-ben, Skóciában alapított közösség nemcsak egyszerűen a Globális Ökofalu Hálózat tagja, de az Egyesült Királyság gyorsan fejlődő ökofalu mozgalmának is „szíve”, világhírű spirituális és ökológiai központ. A Findhorn-félsziget homokbuckáin kialakított, ma már virágzó kertjeiről híres, spontán módon létrejött falusi közösség, kiválóan demonstrálja, hogyan lehet örömteli és fenntartható módon élni. Az egykor karavánparkként indult település a fenntarthatóság valamennyi aspektusát – szociális, ökológiai és spirituális – szem előtt tartva működik, sőt ma már meghatározó oktató szerepet is betölt. A 400, mintegy 50 országból érkezett helyi lakos mellett – akik állandó jelleggel Findhorn-ban laknak és dolgoznak – évente körülbelül 4000 látogatót, köztük számos önkéntest fogadnak, hogy átadják tapasztalataikat a téma iránt érdeklődők számára.

2. BedZED (Beddington Zero Energy Development) – Egyesült Királyság, Anglia

Bár a közösség nem szerepel a GEN európai listáján, számos különleges vonása miatt érdemes foglalkozni vele. A BedZED környezetbarát házfejlesztés a dél-londoni Beddington közelében, Angliában. A 2000-2002 között felépült ökofalu érdekessége – amellet, hogy „inner city” kezdeményezés – tudatos tervező munka eredményeként jött létre, számos más fenntartható közösséggel szemben, melyek létrehozásában az ott élők aktívan részt vettek. A tervezés során több alapelvet is figyelembe vettek, hogy csökkentsék a környezeti

igénybevételt, például: „zéró energia” megvalósítása az energiatermelésben és - fogyasztásban, magas minőségű lakások építése, energia- és vízfogyasztás hatékonyságának javítása, hulladék újrahasznosítás, környezetkímélő építőanyagok használata, közös gépkocsi-használat, korlátozott parkolási lehetőség a település körül, elektromos- illetve LPG gépkocsik előnyben részesítése a hagyományos benzin- és dízelmeghajtású autókkal szemben. (Már a 2003-as monitoring során kiderült, számos területen jelentős sikereket értek el.)

3. The Farm – Egyesült Államok, Tennessee állam

Az Egyesült Államok egyik legrégebb és legismertebb ökofalu kezdeményezése az 1972-ben alapított Tennessee állambeli, Summertown városka melletti The Farm. A közösség a 1960-as évek hippie mozgalmanak eredményeként született. Lakói feladták addigi kényelmes életüket, és kivonulva a társadalomból és a piacgazdaságból létrehozták kommunájukat, ahol teljes vagyonszétválást valósítottak meg. A findhorn-i közösséghez hasonlóan ők is lakókocsikban kezdték el új életüket. A közösség az 1980-as évek elejére azonban olyan nagy létszámúvá vált, hogy kénytelenek voltak ismét bevezetni a magántulajdont. A spirituális közösségként indult kezdeményezés ma is „igen szoros közösségben élő és nagyon szilárd emberi kapcsolatokkal rendelkező társaság”

(<http://www.gyurufu.eu/default.php?mod=thefarm>).

Karitatív tevékenysége kiterjed a hátrányos helyzetű emberek befogadásán túl, a harmadik világ megsegítésére is – segélyszervezetet működtetnek Guatemalában – illetve jelentős eredményeket értek el a családközpontú és orvosmentes szülés terén is. Az ökológiai tudatosság az 1980-as évek végétől játszik fontos szerepet a közösség életében. Organikus gazdaságot és oktatóközpontot működtetnek, alkalmazzák az alternatív köztes technológiákat.

4. Auroville Univerzális Város (Auroville Universal City) – India, Tamil Nadu állam

Az indiai Auroville a világ egyik legnagyobb ökológiai fenntarthatóságra törekvő települése, valójában ököváros. A világ elsősorban, mint kiemelkedő jelentőségű spirituális közösséget ismeri, melynek lakói Aurobindo tanításait követve kívánnak élni. Az aurobindisták nézete, miszerint lakóhelyünket olyannak kell megőrizni, amilyenek kaptuk, jól összeegyeztethető a fenntarthatóság gondolatával. A várost – melynek jelenleg is több mint 1500 lakója van – 1968-ban alapították azzal a céllal, hogy elősegítsék az emberi egység és megértés, az új tudatosság és a fenntartható fejlődés megvalósulását. A jövő városának tervezett Auroville-t Howard kertvárosának mintájára tervezték. 4 fő zónára – kulturális, ipari, nemzetközi és lakónegyed – osztották, és jelentős zöld területeket is kialakítottak. A lakosság számát 50 ezer

főben maximalizálták, összetétele szerint pedig rendkívül nemzetközi lesz: több mint 30 ország adja majd a közösséget. Energiaszükségleteinek fedezésére megújuló erőforrásokat használnak, a közlekedésben pedig a bicikli és a gyaloglás játszik főszerepet.

5. Crystal Waters – Ausztrália, Queensland

Az ausztrál Crystal Waters jellegzetesen tervezett falusi közösség. Négy tervező – Max Lindegger, Robert Tap, Barry Goodman és Geoff Young – 1987-ben hozta létre Maleny város közelében egy elhagyott farmgazdaság helyén. 260 hektáron ma 210 fős állandó népesség él. A közösség életében nagy hangsúlyt kap a permakulturális gazdálkodás, a település annak egyik iskolapéldája. A lakóházak magántulajdonban vannak, minden más közösségi – szövetkezeti – tulajdonban, amit a tagok mező- és erdőgazdálkodási, rekreációs célra vehetnek bérbe. Az alternatív mező- és erdőgazdálkodás mellett könnyűipar, turizmus és oktatási tevékenység is zajlik a közösségben. A lakók mindennapi életét szabálygyűjtemény és tulajdonosi kézikönyv szabályozza, mely kitér építészeti és vízgazdálkodási témákra is. A település jelentőségét mutatja, hogy a magyarországi Gyűrűfű számára is mintaként szolgált.

6. Szenegáli nemzeti ökofalu hálózat (GENSEN – Global Ecovillage Network Senegal)

A GENSEN jelenleg 45 taggal rendelkezik, célja ezek fejlesztése és támogatása.

Fenntarthatóságra törekszik, oly módon, hogy az afrikai falusi közösségek tudását és bölcsességét fenntartható gazdasági megoldásokkal, a legjobb modern technikákkal és élethosszabbító társadalmi szolgáltatásokkal kombinálja. Célja: a szegénység és éhezés megszüntetése, fenntartható helyi fejlesztés megvalósítása, kultúra támogatása, elfogadható modernizáció, afrikai szolidaritás elősegítése, hagyományok újrafelfedezése, afrikai és nemzetközi megoldások kombinálása az üzleti életben. Számos projektet indítottak el például a természeti erőforrások megőrzése, alternatív energiák hasznosítása, újraerdősítés, mikro-vállalkozások támogatása, egészség, táplálkozás, ökoturizmus, stb. terén. Oktatási programjuk keretében egyetemekkel, iskolákkal működnek együtt, és céljuk csökkenteni a felnőtt analfabétizmust is.

FÜGGELÉK 4.

KÉRDŐÍV

KÉRDŐÍV

A „magyarországi ökofalvak fenntarthatósági jellemzése és értékelése” vizsgálatához

Magyarország 2007/2008

Ökofalu neve:

Ökofalu címe:

Telefon, fax:

E-mail:

Weblap:

Kontaktszemély neve és elérhetősége:

A kérdőívet kitöltötte/kitöltötték (A válaszadó(k) neve és foglalkozása):

Kitöltés időpontja:

I. Természeti és épített környezeti adottságok

1. Milyen kedvező természeti és épített környezeti értékekkel rendelkezik az ökofalu? Kérem, sorolja fel ezeket!

2. Vannak-e hátrányos természeti és épített környezeti adottságok? Ha igen, sorolja fel ezeket?

II. Alapítás

3. A közösség alapításának éve:

4. Az alapítók/alapító szervezet neve:

5. Tagja-e a közösség a *Global Ecovillage Network (GEN – Europe)* világszervezetnek?

1) Igen → Ha igen, mióta tagja a *GEN – Europe* szervezetnek?

2) Nem → Ha nem, tervezik-e a csatlakozást a nemzetközi szervezethez?

1)) Igen 2)) Nem

6. A település létrejöttének módja? (Válassza ki a megfelelőt!)

1) Régi település (Társadalmi környezetbe integráltan, egy már létező falu vagy annak egy része válik ökofaluvá.)

2) Újjáéledő település (Régebben lakott, elhagyott faluból lesz ökofalu.)

3) Új település (A közösség olyan helyen jön/jött létre, ahol korábban nem létezett település.)

4) Egyéb módon, mégpedig:

III. Tevékenység/funkciók

7. Milyen célból jött létre a kezdeményezés? (Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)

IV. Közigazgatás, tulajdonviszonyok, területhasználat, stratégiai dokumentumok, betelepülés feltételei, településforma

8. Mekkora a közösség által tulajdonolt földek összterülete? (Ökofalu területe hektárban?)

9. Kinek a tulajdonát képezi az ökofalu területe? (Sorolja fel a tulajdonos(oka)t és a tulajdonosi arányokat!)

10. Vannak-e és melyek az ökofalu stratégiai dokumentumai? (Sorolja fel őket!)

11. Meghatároz(ott)-e a közösség feltétel(eke)t az újonnan betelepülőkkel szemben?

1) Nem

2) Igen → *Ha igen,*

2a) *Ki(k) és hogyan dönt(enek) az új tagok felvételéről? (pl. egyszerű többséggel, minősített többséggel, egyhangú döntéssel)*

2b) *Milyen feltételei vannak az újonnan érkezők betelepülésének! (Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)*

V. Helyi társadalom

12. A közösség jelenlegi létszáma?

Lakosság szám (főben):

Háztartások száma:

13. Az ökofalu tervezett nagysága? (Hány főre tervezik/tervezték a kezdeményezést?)

14. Mennyi volt a közösség létszáma az alapításkor?

15. Amennyiben nő illetve csökken a lakosság létszáma →

Mi az oka növekedésnek/fogyásnak? (Pl.: beköltözés, elköltözés, előregedés, születések száma nő, stb.) (Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)

16. *Kik/milyen szervezet és milyen módon hozza/hozzák meg a közösség egészét érintő döntéseket? (Személyek illetve a szervezet neve, személyek foglalkozása/beosztása? Pl.: egyszerű többséggel, minősített többséggel, egyhangú döntéssel?)*

17. Milyen fontos szerepet játszik a közösségi szellem ápolása az ökofalu életében?

- 1) Nagyon fontos szerepet játszik
- 2) Fontos szerepet játszik
- 3) Közepesen fontos a jelentősége
- 4) Kis jelentőségű
- 5) Elhanyagolható szerepet játszik

18. A közösségi élet fenntartásának eszközei? (Többet is megjelölhet!)

- 1) Közös munka, mégpedig:
- 2) Saját ünnepek, mégpedig:
- 3) Falugyűlés, és gyakorisága:
- 4) Helyi média, mégpedig
- 5) Egyéb, mégpedig:

19. A tagok által szervezett közösségi események gyakorisága?

- 1) Naponta
- 2) Hetente
- 3) Havonta
- 4) Egy évben többször
- 5) Évente vagy még ritkábban

20. Rendelkezik-e a közösség saját belső (írott vagy íratlan) erkölcsi szabályrendszerrel?

- 1) Nem
- 2) Igen → *Ha igen, milyen elv alapján szabályozzák a közösség életét?*

21. Ápolnak-e kapcsolatokat más szerveződésekkel, ökofalvakkal?

- 1) Nem
- 2) Igen → *Ha igen,*
2a) *Mely szervezetekkel tartanak fenn kapcsolatot?*

2b) *Milyen formában tartják a kapcsolatot más szervezetekkel, illetve ökofalvakkal? (pl. találkozókön való részvétel, közös hírlevél kiadása, stb.) Fejtse ki néhány mondatban!*

VI. Gazdaság

22. Bátorítja-e a közösség a helyi – ökofalun belüli – gazdaság fejlesztését?

- 1) Nem
- 2) Igen → *Ha igen, milyen célból és milyen eszközökkel támogatja azt? (Határozza meg röviden a helyi gazdaságfejlesztés célját és hozzon rá példát is!)*

23. Van-e munkanélküliség?

- 1) Nem
- 2) Igen → *Ha igen, mekkora munkanélküliek aránya a közösségen belül (fő illetve %)?*

24. Hány ember dolgozik az ökofaluban?

25. Milyen formában történik a helyi foglalkoztatás? (Pl.: vállalkozások, kis-, közép-, nagyüzem, stb.)
26. Kik a legnagyobb foglalkoztatók? Sorolja fel a legnagyobb helyi foglalkoztatókat!
27. Foglalkoztatnak-e „külső” (közösségen kívüli) munkaerőt?
- 1) Nem
 - 2) Igen → Ha igen,
 - 2a) Mely területeken történik/ történt „külső” munkaerő alkalmazása?
 - 2b) Honnan származik az alkalmazott munkaerő?
28. Vannak-e olyanok a közösségben, akik ingáznak?
- 1) Nem
 - 2) Igen → Ha igen,
 - 2a) Hány ember ingázik munkavégzés céljából?
 - 2b) Hová ingáznak a közösség tagjai? (Mely településekre?)
 - 2c) Kik a legnagyobb foglalkoztatók a közösségen kívül? (Sorolja fel a munkaadókat és a település(ek)e)t, ahol ezek található(k)!
29. Terveznek-e új vállalkozást a helybeni foglalkoztatás javítására a közeljövőben?
30. Milyen arányban (%) képes kielégíteni az ökofalu közössége saját piaci igényeit (pl.: élelmiszer, napi háztartási cikkek, stb.)?
31. Javítható-e az önellátás aránya és milyen módon? (Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)
32. Vannak-e helyi kézművesek, hagyományos kismesterséget űző emberek?
- 1) Nem
 - 2) Igen → Ha igen, sorolja fel őket!
33. Milyen termékeket állítanak elő a közösség? (Sorolja fel őket!)

34. Milyen gazdasági tevékenység(ek)et folytatnak az ökofaluban? (Többet is választhat! Ahol lehetséges részletezze röviden a tevékenység jellegét!)

- 1) Permakulturális gazdálkodás
- 2) Állattartás/Állattenyésztés, mégpedig (pl. juh-, kecsketartás, tehenészet, lótenyésztés, méhészet, stb.):
- 3) Növénytermesztés, mégpedig:
- 4) Építőanyag- és építőipar, mégpedig:
- 5) Turizmus, mégpedig:
- 6) Oktatás-nevelés és tanfolyamok, szemináriumok tartása az ökológiai gondolkodás kialakítása jegyében, mégpedig:
- 7) Környezetvédelmi szaktanácsadás, mégpedig:
- 8) Élelmiszer-kisipar, mégpedig:
- 9) Erdőgazdálkodás és fafeldolgozás, mégpedig:
- 10) Kézművesipar, mégpedig:
- 11) Számítógépes távmunka, szoftverfejlesztés, mégpedig:
- 12) Egyéb, mégpedig:

Mezőgazdaság

35. Milyen formában folyik a mezőgazdasági tevékenység a közösségben? (pl. egyéni termelők, szövetkezeti forma, stb.)

36. A falu mezőgazdasága önellátásra törekszik, vagy piacra (is) termel?(Van-e felesleg mezőgazdasági terményekből?)

37. Ha piacra is termenek, hol értékesítik azokat?

38. Melyek azok a növény- és állatfajok, -fajták, amelyek a legalkalmasabbak a helyi termesztésre illetve tenyésztésre? (Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)

39. Melyek a mezőgazdaságban leginkább alkalmazott technikák/technológiák? (Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)

40. Amennyiben folyik biogazdálkodás az ökofalu területén, sorolja fel, mely termékek rendelkeznek biotermék minősítéssel!

VII. Települési infrastruktúra, környezetvédelem

Építészet

41. Mennyire tudatosan választják meg az építőanyagokat és építészeti eljárásokat, technológiákat az épületek tervezése és kivitelezése során?

- 1) Nem veszik figyelembe
- 2) Figyelembe veszik → *Ha figyelembe veszik, milyen szempontokat tartanak szem előtt az építkezések során? (Pl.: energiafelhasználás minimalizálása; az épület harmonizáljon a természeti környezettel; egyéb szempontok, mégpedig)*

42. Milyen építőanyagokat használ a közösség, és honnan származnak az építkezéshez felhasznált anyagok? (Sorolja fel a leggyakrabban használt építőanyagokat!)

43. Alkalmazzák-e a következő építőanyagokat? (Fejtse/Fejtsék ki röviden!)

- 1) Természetes anyagok, mégpedig:
- 2) Újrahasznosított építőanyagok, mégpedig:
- 3) Újrahasznált építőanyagok:
- 4) Hagyományos értelemben vett, a környezetet nagyobb mértékben terhelő/károsító építőanyagok (pl. beton, műanyagok stb.), mégpedig:
- 5) Népi építészet által alkalmazott építőanyagok, mégpedig:

44. Milyen jellemző építészeti technológiá(ka)t használnak? (Sorolja fel a leginkább alkalmazott technológiákat!)

45. Vannak-e tilalmak, melyeket a közösség tagjai kötelező érvényűen betartanak az építkezések során?

Fogyasztási szokások, hulladékkezelés

46. Eltérnek-e a helyi fogyasztási szokások egy hagyományos települési közösség fogyasztási szokásaitól?

- 1) Nem
- 2) Igen → *Ha igen,*
 - 2a) *Miben térnek el? (Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)*

2b) *Törekednek-e a fogyasztás minimalizálására?*

- 1)) Nem
- 2)) Igen → *Ha igen, milyen módszer(eke)t alkalmaznak a fogyasztás csökkentésére?*

47. Alkalmazza-e a közösség a következő módszereket a képződő hulladék minimalizálása céljából? (Karikázza be a megfelelő válaszokat! Hozzon rá példát is!)

- 1) Hulladékkeletkezés megelőzése, minimalizálása (Reduce):
- 2) Újrahasználat (Reuse):
- 3) Újrahasznosítás (Recycle):
- 4) Javítás (Repair) illetve saját készítés (új dolgok vásárlása helyett):
- 5) Egyéb módszer, mégpedig:

48. Mennyi hulladék képződik? (Pl.: m³/hónap)

49. Működik-e az ökofalu területén szervezett hulladékbegyűjtés és –szállítás?

- 1) Igen 2) Nem

50. Van-e szelektív hulladékgyűjtés?

- 1) Nem
- 2) Igen → Ha igen, sorolja fel, mit gyűjtenek szelektíven!

51. A képződő hulladék kezelése (Becsülje meg %-os arányukat!)

- 1) Hasznosítás:
- 2) Lerakás:
- 3) Égetés, egyéb ártalmatlanítás:

52. Hol történik a hulladék ártalmatlanítása? (Nevezze/Nevezék meg a település(ek)e)t, ahol a hulladékot befogadó égető illetve lerakó található!)

Energia

53. Milyen energiaforrásokat hasznosít a közösség energiaszükségleteinek kielégítése céljából? (Többet is választhat! Ahol szükséges, részletezze is!)

- 1) Megújuló energiaforrások:
 - 1)) Szélenergia:
 - 2)) Vízenergia:
 - 3)) Napenergia passzív hasznosítása:
 - 4)) Napenergia aktív hasznosítása:
 - 5)) Biomassza (fatüzelés, pellett, biobrikett, stb.):
 - 6)) Geotermikus energia:
 - 7)) Környezeti energia (földből, levegőből, vízből hőszivattyú segítségével kivonva):
 - 8)) Bioszolár (napenergia és biomassza együttes alkalmazása):
- 2) Elektromos energia
- 3) Nem megújuló energiaforrások alkalmazása:
 - 1)) Fosszilis energiahordozók (szén, olaj, gáz):
- 4) Egyéb energiaforrások:

54. *Milyen energiaforrás(oka)t hasznosít a közösség a felhasználás célja szerint?*

Vízmelegítés:

A helyiségek fűtése:

Sütés-főzés:

Ételek hűtése-fagyasztása:

55. *Milyen mértékben önellátó az ökofalu az energiatermelésben?*

Kívülről érkező energia aránya (%):

Helyben előállított energia aránya (%):

56. *Törekszenek-e a közösség tagjai az energiafelhasználás minimalizálására?*

1) Nem

2) Igen → *Ha igen, milyen módszer(eke)t alkalmaznak energiafogyasztásuk csökkentésére?*

Vízellátás

57. Honnan nyerik a vizet? Határozza meg pontosan a forrást és jelölje meg, mire használható az adott forrásból származó víz!

Határozza meg a vízminőséget az egyes források tekintetében! (Pl.: jó; szennyezett; szemetes)

Szennyezés esetében → Tudja-e/Tudják-e, hogy melyek a fő szennyező anyagok és kik a szennyezők?

Vízfogyasztás eredete szerint	Felhasználás célja	Vízminőség	Szennyező anyagok	Szennyezés kibocsátója
Helyi vízfolyás				
Helyi forrás				
Felszín alatti vízkészlet				
Ásott kutak				
Vezetékes ivóvíz				
Palackozott víz				
Csapadékvíz felhasználás				
Egyéb, mégpedig:				

58. Jellemezze az ivóvíz minőségét!

- 1) Természetesen tiszta (nincs kezelve, szűrve)
- 2) Mechanikai úton tisztítják, szűrik
- 3) Biológiai úton tisztítják
- 4) Kémiai tisztítás szükséges
- 5) Egyéb, mégpedig:

59. Milyen módszereket, technológiákat alkalmaznak, hogy csökkentsék a vízhasználatot és a vízszennyezést? (Sorolja fel őket!)

Szennyvízkezelés

60. Milyen eszközöket, technológiákat alkalmaz a közösség a szennyvízkezelésben? Milyen típusú, és kinek a tulajdonában van, illetve ki üzemelteti? (Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)

Közlekedés, infrastruktúra

61. Jellemezze/Jellemezzék az infrastrukturális ellátottságot! (Milyen a minősége és jellege? Pl.: 1. kiváló; 2. jó; 3. közepes; 4. elégséges; 5. rossz; 6. hiányzik.)

- 1) Telefonellátottság:
- 2) Internettel való ellátottság:
- 3) Úthálózat:
- 4) Vezetékes ivóvízzel való ellátottság:
- 5) Szennyvízcsatornával való ellátottság:
- 6) Vezetékes gázzal való ellátottság:

62. Hány darab van az ökofalu területén a következő intézményekből?

- 1) Boltok:
- 2) Posta:
- 3) Gyógyszertár:
- 4) Orvosi rendelő:
- 5) Bölcsőde:
- 6) Óvoda:
- 7) Iskola (és milyen típusú):
- 8) Kultúrház, mozi, közösségi rendezvény lebonyolítására alkalmas helyiség:
- 9) Vendéglátóhelyek:
- 10) Önkormányzati hivatal, jegyzőség:
- 11) Temető
- 12) Templom
- 13) Falugondnoki szolgálat

63. Milyen típusú járműve(kke)l rendelkezik a lakosság? Becsülje meg számukat is!

- 1) Személyautók:
- 2) Szállítójárművek:

64. Milyen eszközöket vesznek igénybe a közösség tagjai utazásaik során? (Határozza meg a használat gyakoriságát az egyes közlekedési módok esetében (gyakran, néha, ritkán, soha), továbbá jelölje X-szel, hogy helyben vagy közösségen kívül használja az adott módot, eszközt!) (* Határozza meg a közlekedési eszközt!)

Közlekedési eszköz	Használat mértéke	Helyi használatra?	Közösségen kívüli használatra?
Gyalog			
Bicikli			
Ló			
Személyautó			
Közös autóhasználat			
Tömegközlekedés (vonat, busz,)*			
Egyéb*			

Környezetvédelem

65. Amennyiben a környezetvédelem kiemelt szerepet játszik a közösség életében →

Milyen módon/eszközökkel igyekeznek elősegíteni annak kiemelt területként való kezelését?
(Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)

66. Vannak-e helyi környezeti problémák (víz, levegő-, talaj-, zajszennyezés, stb.), amelyekre megoldást kellene találni?

1) Nem

2) Igen → *Ha igen, milyen jellegű és mértékű a környezeti probléma? Kik a szennyezők?*

VIII. Szemléletmód és oktatás

67. Rendelkezik-e a közösség saját oktatási-nevelési rendszerrel?

1) Igen → *Ha igen, jellemezze azt néhány mondatban! (Milyen jellegű oktatás-nevelés folyik a közösségben? Mit oktatnak, milyen keretek között [intézmény jellege], kik számára [helyi lakosság illetve nagyközönség számára]? Milyen célból folyik helyi oktatás?)*

2) Nem → *Ha nem, tervezik-e annak kidolgozását és működtetését?*

1)) Nem

2)) Igen → *Ha igen, jellemezze azt néhány mondatban!*

X. Vallás

68. Milyen fontos szerepet játszik a vallás, spiritualizmus a közösség életében?

1) Nagyon fontos szerepet játszik 2) Fontos szerepet játszik

3) Közepesen fontos a jelentősége 4) Kis jelentőségű

5) Elhanyagolható/nem játszik szerepet

69. Van-e hivatalos vallása a közösségnek?

1) Nem

2) Igen → *Ha igen, mi a hivatalos vallás?*

70. Vannak-e vallási (jellegű) ünnepei a közösségnek? (Sorolja fel azokat és adja meg a dátumot is, mikor tartják ezeket!)

XII. Pénzügyi háttér

71. *Határozza meg az ökofalu pénzügyi forrásainak eredetét! (Többet is megjelölhet! Ahol lehetséges fejtse ki bővebben is, mikor, és honnan kapott összegeket a közösség!)*

- 1) Magánjellegű befizetések, mégpedig:
- 2) Alapítványoktól, vállalatoktól, kormányzati szervektől kapott támogatások, mégpedig:
- 3) Község által előteremtett források, mégpedig:

72. *Határozza meg, mekkora a közösség éves költségvetése? (Ft-ban)*

73. *Mik jelentik a legnagyobb közösségi kiadásokat? (Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)*

XIII. Ökofalu mint fejlesztési eszköz

74. *Példaként kíván-e szolgálni a kezdeményezés más települések, közösségek számára?*

- 1) Igen 2) Nem

75. *Ön/Önök szerint hozzájárult-e, illetve a jövőben hozzájárul-e a kezdeményezés közvetlen környezete (pl.: a környező települések, a kistérség) fejlődéséhez?*

- 1) Nem
- 2) Igen → *Ha igen, fejtse/fejtsék ki röviden, milyen szerepet játszik/játszhat a kezdeményezés környezete fejlődésében?*

XIV. Kezdeményezés szerepe a vonzáskörzet/kistérség/ország életében

76. *Mely településekhez kapcsolódik/vonzódik az ökofalu és milyen okból? (pl. foglalkoztatás, különféle szolgáltatások igénybevétele miatt)? (Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)*

77. *Gyakorol-e vonzerőt a kezdeményezés valamilyen téren más településekre, közösségekre (pl. foglalkoztatás, különféle szolgáltatások biztosítása kapcsán)? (Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)*

XV. Eddig elért eredmények, tanulságok, megítélés, további célok

78. *Értékelje/Értékeljék néhány mondatban az eddig elért eredményeket, tanulságokat! (Fejtse/Fejtsék ki néhány mondatban!)*

79. *Ön/Önök szerint milyen a kezdeményezés megítélése? (Pozitív vagy negatív?
Fejtse/Fejtsék ki bővebben is, ez miben nyilvánul meg!)*

80. *Melyek a közösség további céljai?*

FÜGGELÉK 5. KÉPEK